

KIBÉDI PÉTER-FI, -FY, -FFI, -FFY TALÁLKOZÓ

TANULMÁNYOK, EMLÉKEK

Kibéd, 2019.július 20.

TARTALOM

A törökverő Péterfi Miklós nyomában	5. oldal
Péterfy László: Vázlat a székely szerveződéshez	16. oldal
Barabási Zsuzsanna: A kibédi Mátyus István általános iskola történeti kronológiája	29. oldal
id. Péterfy László: Feljegyzések a Péterfi családról	34. oldal
Péterffy György: Rövid visszaemlékezés református lelkész felmenőimre	45. oldal
Péterffy Pál-Péterffy Árpád: A kibédi Péterfi, Péterfy, Péterffy család orvos-doktorai	58. oldal
id. Péterfy Ferenc: Apám, Péterfi Károly (1868-1941)	74. oldal
Péterffy Tünde: Péterffy Árpád (1923 – 1983) református lelkész	137. oldal
Péterffy Kund: Közösségből közösségbe	147. oldal
Képek	162. oldal

A törökverő Péterfi Miklós nyomában

(Dokumentum-összeállítás)

Péterfi Miklós név először egy 1410 - ben készült oklevélben tűnik fel:

(Magyar Tudós Társaság 1038. sz. Rozgoni Simon országbírája 1410-ki máj. 31- dikén): „Kerői Péterfi Miklós leányainak anyai birtokukba ellentmondás nélküli beiktatásáról jeles alkatban költ oklevele. (Latinul) Comitatus Soproniensis.... opidium Chepregh.possessiones Bonczkerew, ez aliam Kerew, Petri de Harka... „

(Kérő (Baita) falu Kolozs megyében Szamosújvár mellett.)

Thuróczi János (1427 – 1497 ?)

Thuróczi több korábbi történeti munkát dolgozott fel, például Monaci Lőrinc II. Károly-történetét és Küküllei János I. Lajos-életrajzát. Az Anjou-kor utáni rész Thuróczi önálló munkája. A magyar krónikákon kívül okleveleket és humanista szerzőket használt forrásul, de emellett bőven merített a szóbeliségből is: szemtanúk elbeszéléséből.

„Gyakran keserítette kegyetlen berohanásokkal abban az időben a nyughatatlan és mindig prédára

szomjas török nemzetség a dunáninneni részeket és azt a földet, melyet szavunkjárása szerint Temesköznek hívnak. A serény, nagy tettekre merész Miklós, Macedóniai Péter fia, barátai segítségével és összeszedett vitézekkel két ízben legyőzte őket. Zsákmányt szerzett, megfutamította az ellenséget és prédává tette.

Midőn ugyanis abban az időben I. Mahomet, a törökök ötödik császára, fivérei halála után – kik vele együtt a már említett néhai Bajazet török császártól származtak – trónra lépett, szárazon és vízen hadra kelt és Moesiának azt a részét, melyet Felső-Boszniának, a nép nyelvén Várboszniának nevezünk, uralma alá hajtotta: úgy határozott, hogy annak az országnak új királyt ad. Kisvagyonú, alacsony származású és hírű embert nevezett ki Bosznia királyává, kinek Ikach volt a neve. Ezt megszedítette új rangja; amennyire tehetett, összeszedte a rábízott nemzet erejét és az említett részekre rontott, hogy prédáljon. Mindenfelé az égő jószágok füstje szállt, és minden ember futott, aki futhatott arról a tájról. Péterfia, az említett Miklós – bár hada nem ért fel az ellenséggel – vitézi vakmerőségtől hajtva, szembeszállt vele. Megütköztek, heves harc támadt, Ikach király is a harcosok közé keveredett. Miklós megismerte, rögtön feléje fordította lovát és lándzsájával oly keményen támadt rá, hogy Ikach király a lándzsadöféstől – miután hívei meg nem védelmezték – súlyosan megsebesülve, lováról lefordult. Ama haragos vitéz a földre terült embernek sem kegyelmezett: leszállt lováról, páncélos lábával mellére lépett, nem hajlott a legyőzött könyörgésére, kardjával elvágta a nyakát. Ennek láttára az Ikach vezérlette egész sereg megfutamodott.

Péterfia Miklós pedig prédával dúsan rakodva tért vissza és győzelme jeléül Zsigmond királynak elküldte az ellenség bandériumait, vagyis zászlait, sok ellenséges fogollyal egyetemben.

Más ízben is harcolt ez a vitéz a törökökkel, mikor az említett határvidékre törtek. Az ellenséghez képest kevés lévén embere és fegyvere, az éjszaka leple alatt gyűjtött össze annyi vitézt, amennyit bírt. A vitézi dolgokban jártas ember ezekhez hozzávette a legelő méneseket és egyéb kóbor baromcsordákat; minden nyájhoz kürtösöket, síposokat és egyéb embereket rendelt, hogy zajt csapjanak. Ilyen készüléttel rontott az ellenségre. Mikor ez megszállt a mezőn és éjszakai nyugvásra tért, megzavarta, felkavarta, legyőzte és megfutamította: győzelmet meg pompás zsákmányt szerzett. A nemesek közt a mai napiglan emlékezetes állapotba jutott, és neve jóhangzású lészen mindörökké. Még csak azt kell elmondanunk, hogy az említett vitéz ebben a harcban meghagyta embereinek, ismertető jelül, s hogy az éjszakai sötétben vitézei ne menjenek egymásnak, a küzdelemben e jelszót kiáltozzák: Isten, Szent Mihály! Mikor azután az éjszaka sötétjében felgyúlt a harc, s az ellenségek nem ismerték fel egymást: a törökök azt hitték, hogy ez a jelszó Istennél is, az ellenségnél is hasznukra lesz. Ezért mikor üldözték őket, nagy hangon kiáltozták: Mihály – mert az „Isten” szót elfelejtették.”

A hadvezér Péterfi Miklós története **TINÓDI Lantos Sebestyén** (1510 ? - 1556.) Péterfi haditetteiről irt költeményében fordul elő. A költemény keletkezésének nincs pontos dátuma, de feltehetően az 1540 -50.években

születhetett. Ebben Péterfi két háborújáról, a „földjére”, Temesközre törő török hadak ellen vívott harcairól ír, melyben Ikácsot, a török-bosnyák hadak vezérét Péterfi Miklós párbajban legyőzi és fejét veszi. A hadizsákmányt elküldte Zsigmond királynak aki jó néven vette. (nyilván illően megjutalmazta.)

SZÉKELY ISTVÁN (1505 – 1565) (Krónika ez világnak jeles dolgairól 1558.)

„Péterfi Miklós boszniában harcol...Ikacz királ ellenki....rablásokat téssen Sigmond király birodalmában...felső Bosznaságban” „Ennek okáért reamene a péterfi Miklós, meg vere népét, és őmagát is megöle.”

Petthő Gergely (1570 – 1629): Rövid magyar krónika.

Műve halála után 1660-ban jelenik meg Bécsben, majd Kassán 1729, illetve Pozsonyban 1742-ben. Leírásában „Macedóniai” Péterfi Miklós Erdélyben hadvezér volt, Temesközben harcolt a törökkel. Az Ikács epizódot nem említi.

Szekér Joakim Alajos (1752 – 1810) Magyarok eredete a régi és mostani magyaroknak nevezetesebb tselekedeteivel együtt. 1791 Pozsony.

„Bosnyák-országnak azon részében mely a Magyar Korona alatt lévén Péterfi Miklós igazgatására volt bízva.”

Kempelen Béla (1874 – 1952) Magyar nemes családok 1911- 1932.

„A kibédi Péterfi ősrégi székely család.Leszármazása a XIV. sz. végéig vezethető vissza. A XV. sz. legelején élt Miklós, aki 1419. Ilács török vezért legyőzte...”

Pálmai József: A marostorda megyei nemes családok. 1916.

„A Péterfiek.... Ősi fészke Kibéd, ahol János 1602. és 1603. mint pixidarius, 1614. pedig mint »lófő« lustrál... Leszármazása a XIV. század végéig vezethető vissza. A XV. század legelején élt Miklós, aki 1419. Ilács török vezért legyőzte. Fia volt Albert, ezé János, aki az alábbi I. leszármazási tábla élén áll.

A család kétféle címet is használt, u. m.: hasított pajzs; jobbról 3 arany csillag, balról hármás halmon ágaskodó oroszlán jobbájában kardot tart; sisakdísz: könyöklő kar karddal, a könyökhajlásban csillag; takaró: ? és: könyöklő kar kardot tart; sisakdísz: a kar; takaró. „

Székely nemesi családok. 2.

„Péterfi (kibédi) Bölcsője as Uzon és Tabika patakok Kis-Küküllőbe ömlésének zajánál

ringatták. Nemessége ősi székely jogon alapszikA legelső kiról tudomással bírunk

Péterfy Miklós ki 1419-ben as ozmánok vezérét Ikachot saját kezével vágja le. A kibédi Péterfi Albert 1571-ben a Jenő nem Szomoru ágához tartozott.”

Orbán Balázs: A székelyföld leírása IV. kötet Pest 1870.

„Kibéd igen sok jeles embert adott a hazának. Kibédi volt Mátyus István jeles orvos, ki 1761-ben egy akkor nagyon híres munkát adott ki a Dietikáról, de kinek legfőbb érdeme abban van, hogy a m.-vásárhelyi ref. collegiumot oly gazdagon ajándékozta meg; ugy szintén kibédi a jeles Péterfi család is. Melyből – mellőzve a jelenleg élő igen érdemes tagokat – felemlitem Lászlót, ki 1788-ki jun. 3-án született Kibéden, atyja idevaló pap és igen jeles készségségű ember levén, maga adta első nevelését, mit Vásárhelyt a collegiumban folytatott; 1804-ben a Teleki-könyvtár őrévé nevezetvén, mint ilyen ennek lajstroma készítésében nagy és fáradhatlan munkásságot fejtett ki, e mellett az akkor híres német könyvet „Die Peripatetiker des 18-ten Jahrhunderts” magyarította, 1810-ben Erdőszádára hivatva, gr. Degenfeld Otto és Imre nevelését vezette, mely idő alatt több jeles physikai és mértani értekezést irt. 1826-ban sárospataki, 1829-ben nagy-enyedi tanár lett, hol Bessenyei Annát vette nőül. 1848-ban Boros-Bocsárdon szüretezett, itt a fellázadt oláhok elfogták, s a 61 éves tisztas öreget szekér elébe fogván, köveket huzattak vele, midőn pedig azt nem bírván, összeroskadott, szalmával betekerve égették el. (N.-Enyedi Album. Pest, 1851. 37. lap.) Testvére Pál az orvosi pályán tündöklött, s mint ilyen országszerte híres volt.”

Péterfy László: Családtörténet. Kibédi Péterfyek. 1988. (Kézirat)

„MIKLÓS. aki 1419-ben a török ellen vívott csatában hősiiesen helyt állt, sőt az Oszmánok vezérét Ikáchot saját kezével vágja le, amiért kitüntetésképpen a család nemességét nyer. Forrásmunka: Péczeli J. Magyarok története II. kötet 149-160 old. Koncz József „A marosvásárhelyi református Kollégium története”

342 old. Nemességet Zsigmond királytól...”

(Ifj. Péczely József. 1789 – 1849. A magyarok története Ázsiából való kijöveletelektől fogva a mai időkig. 1837.)

(Koncz József. 1829 – 1906. A Marosvásárhelyi Ev. Ref. Kollégium története. 1896.)

Szilágyi Sándor: A magyar nemzet története: IV. fejezet. 1894 – 1896 Budapest.

„1416. Mindjárt ez évben is kétszer pusztították végig a török csapatok a határszélét; az egyik Stiriáig portyázott, a másik Izsák, a vrbosznai pasa vezérlete alatt a Dunán átkelve, a Temesközben pusztított. A veszedelemnek, mely a délkeleti vidéket fenyegette, Péterfi Miklós állotta útját, a ki Izsákot egyik ütközetben megölte és seregét megfutamította. (E két betörésről Turóczi és Bonfini beszélt.)”

Temes vármegye története:

„Már 1416. Péterfi Miklós T.-i ispán a vármegyei hadak élén küzd szerencsésen a vármegyébe tört Ikah boszniai bég ellen.”

Székely oklevéltár

603. oldal.1608. jun. 10. Péterfi Miklós (Mogyorós)
(Mogyoróstelepülés Szatmár megyében, Atya
közelében (Románia)

Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme.
1928.

„...Közben azonban Mohamed már két erős hadoszlopot küldött volt ki még Boszniából; az egyiket Ahmed bég vezetése alatt a Száván és Dráván át Stájerországba, mely Radkersburgot vette ostrom alá, a másikat Ikács (Ikah, Ishak) boszniai bég alatt a Temesköz fosztogatására. A Temesközben Macedoniai Péterfi Miklós állotta útját a fosztogató bandának, de miután annyi ereje nem volt, hogy rendszeres ütközet révén a győzelmet a maga számára biztosítsa, mindjárt az ütközet kezdetén Ikács béghez közel férközve, azt lándzsájával kiemeli nyergéből, majd maga is leugrik lováról s lábát a bég nyakára téve, azt lándzsájával keresztüldöfi. Ezt látva, a török had futásnak ered, erélyesen üldözve a magyarok által.

Mindjárt itt jegyezzük meg, hogy a derék és hőslélkű Péterfi 1418-ban egy a Dunán átkelt másik török portyázó csapatot is megvert, még pedig – miután saját magának ezúttal sem volt valami nagyon jelentékeny számú hada – olyanformán, hogy a környékbeli parasztokat lóra ültette s azokat fegyveresei mögé állítva, éjjeli rajtaütéssel támadta meg az ellenséget. A törökök a sok lovas láttára annyira megijedtek, hogy komoly ütközetbe nem is bocsátkoztak, hanem rögtön futásnak eredtek.”

Magyar–török háború (1415–19)

Mehmed 1413 és 1422 között újra egyesítette a birodalmat. 1415-ben szövetségben Boszniával támadást intézett Magyarország és Horvátország ellen. Ennek eredménye lett, hogy Boszniát a törökök uralmuk alá hajtva szandzsákokat szerveztek belőle. Mehmed további hadjáratokat indított Havasalföld és a Temesköz ellen, de ott nem járt eredménnyel. 1419-ben a felek békét kötöttek.

Nagy Iván: Magyarország családai. 1857- 1868

Péterffy család. (Kibédi)

„Marosszéki törzsökös székely család, mely a Jenő nemből, Kürt ágból származik, és 1579-ben élt közülök PéterffyAlbert.

1790-ben József tanácsnok, Antal albiró Marosvásárhelyen.

A közelebbi időben következő testvérek mindnyájan külföldi akademiákon tanulva, többnyire tanári pályán szerepeltek. Így László, (született Sóváraddon 1788. jun. 3-án) nagy-enyedi tanár volt; 1848-ban az oláhok legyilkolták;Albert ugyanott pap és tanár; már szintén meghalt; Károly szül. 1790. april 7-én, 1815-ben marosvásárhelyi pap, 1818-ban ott tanár, 1834-ben m. akadémiai tag, 1837-ben tordosi pap. 1833-ban kiadta a „Filozofusok historiáját” Pál orvos volt M.-Vásárhelyen; meghalt 1861-ben.”

- *Péterffy család. (Ikácsi és atyai).*

„Szatmár, Zemplin vármegyei nemes család. Családi közlés szerint törzse Péterffy Miklós Zsigmond király korában a törökök elleni csatákban tünt ki vitézsége által és Ikács basát saját kezével megölte, a honnan a család ikácsi előnevét nyerte volna; különben a család előbbi neve „Macedoniai” volt. E Péterffynek több fiu-gyermeke lévén, ezek egyike „szentléleki” előnévvel élt, azonban fiágon kihalt. Az ikácsi ágból származtak Jakab és István, amaz magvaszakadt, Istvánnak azonban maradt egy fia szintén István, ki Zemplin megyében Liszkán lakott, és a kuruczok által leszúratott.”

Címerhatározó/ Péterffy címer.

„Atyai és ikácsi Péterffy a Macedoniai családból vált ki a XIV. században. Macedoniai Péterffy Miklós ... 1416-ban Ikách béget saját kezeivel megölte..

1, Atya (Atea) Románia Szatmár megye. Birtokosai az Atyai család kihalása után Bornemisza és Kusályi Jakcs, majd Drágfi, illetve Rosályi Kúnrészbirtok. A 19. század elején Várday, Péchy és Zimányi családoknak volt birtoka.

2, Atya (Serengard) falu Horvátországban, Vukovár-Szerém megyében a dunai átkelőnél. A 14. században Ajnard nemzetség birtokolja. Várát Kükei „Szár” László építette.”

- *Péterffy család. (Somoskeői, báró †).*

„Előnevét a Nógrád megyében fekvő Somoskeő váráról vette, melyet birt. Eredetét – úgy látszik – Erdélyből vette, a fölebbi ikácsi Péterffy családfa szerint

azonban ama családból II. Istvánnak fia János lett volna e család alapítója.

Bizonyos az, hogy Péterffy János-Ferencz a m. kir. udvari kanczellariánál titkár 1712-ben III. Károly király által emeltetett báróságra;* és utóbb udvari tanácsos lett, ennek gyermekei a következők: 1. Károly a tudós jesuita, a „Concilia Hung.” írója; 2. József 1740-ben kamarai tanácsos, 3. János 1740-ben kir. táblai ülnök;* 4. Anna, gróf Tolvaj neje, kinek 1804. aug. 25-én történt halálával a család kihalt, és a somoskői uradalom leányára gróf Tolvay Alojziára gr. Stahrembergre szállott; miért 1808-ban ennek fia gr. Stahremberg Antal a nevezett uradalom birtokában kir. adomány mellett megerősítetett.”

Péterfy László

Vázlat a székely szerveződéshez

A székelyek története a történelemtudomány vitatott kérdése. A kérdéskör két elmélet köré csoportosítható. Az egyik elképzelés, szerint a székelyek a hunok utódai már magyar honfoglalás előtt Erdély területén éltek és itt csatlakoztak a magyar törzsekhez. A másik feltevés, hogy a székelyek mint a magyarsághoz csatlakozó katonáskodó nép a honfoglalókkal együtt érkezett a Kárpát medencébe. E feltevések eldöntetlen kérdése, hogy ez a csatlakozás mikor, hol és milyen körülmények között történt. Megválaszolatlan a székelyek eredetének és részben erdélyi jelenlétének kérdése is.

A Kárpát medencébe nyomuló magyarok először a Felső-Tisza vidékét és Erdély egy részét foglalták el, az is elképzelhető, hogy a Küküllők vidékét is megszállták. ¹A Marostól délre eső terület csak a 930-as évek elején válik a magyar törzsszövetség részévé, amikor Bogát gyula elűzi a bolgárokat, minek folytán a Déli- és Keleti Kárpátok övezte Erdély területe a gyulák irányította törzsek birtokába került. A terület megszállásával Erdélyben új uralmi rend és életforma honosodott meg, melyet a folyók menti szállásváltó nomád gazdálkodási és telepedési szabályok jellemeztek. A vizek mentén kialakuló szálláshelyeket a szállásbirtokló főemberek nevével jelölték. A minket közelebbről érdeklő terület a Kis-Küküllő menti szállásváltó útvonalat a magyar

1 GYÖRFFY

nagyfejedelmek birtokolták, - amiről a Küküllővár melletti Fajsz fejedelem nevét viselő település neve tanúskodik, - majd az útvonalat a később odahelyezett Zombor gyula nyerte el.

A terület legértékesebb kincse, a Parajd környékén könnyen kitermelhető só, a szállásterületet uraló gyulák birtokába került. Az itt felszínre nyomuló sötömb Erdély egyik jelentős sólelőhelye. A parajdi só kitermelése, hordása, ősidőkre nyúlik vissza., nagyobb mértékű bányászása a rómaiakhoz kapcsolódik. A rómaiak Dácia elfoglalása után Birodalomhoz csatolják a Déli, a Keleti-Kárpátok és a Tisza folyó övezte területet. Kolóniákat telepítenek, úthálózatot építenek, és megnyitják a korábban is használt arany és sóbányákat. Parajdon amfiteátrum-szerű külszíni sófejtést végeztek. A só szállítására a korábban kitaposott sóutakat használták, katonai táborukat is a korábbi, több nép által is használt stratégiailag fontos pontokon helyezték el. A visszavonuló rómaiak után, a népvándorlás korában nem folyt sókitermelés. Az elhagyott sóbányákat később az Avarok, majd a Bolgárok (Bolgár-szlávok)vették művelés alá. A bolgárok településeinek Erdélyben a Maros és az alsó Kis-Küküllő mentén maradtak régészeti és helynévi nyomai. Ők elsősorban a Marostól délre eső sóbányákat aknázták ki. A parajdi sólelőhely környéki helynevek és a leletek arra vallanak, hogy itt szlávokkal kevert avar települések voltak. A kora avar központ valahol a Küküllők völgyében lehetett, erre utal a Kükülők avar és szláv kettős elnevezése Kökeley-Tirnava.

1003-ban, Szent István király hadjáratot indít nagybátyja, a Bizánccal szövetséges „ifjabb gyula” ellen és

elúzi Erdélyből. A gyulák erdélyi birtokainak nagy részét, várait sóbányáival együtt elkobozza, és magánbirtokaihoz csatolja. Ez időtől kezdve az erdélyi sóbányák, sólelőhelyek haszna a mindenkori uralkodót illeti, ez alól csak a székelyföldi sóbányák kivételek, melyek szabad sóhasználati jogával egyedül a székelyek rendelkeztek.

Nem maradt fenn adat a székelyek sóhasználati jogának adományozásával kapcsolatosan, mint ahogy arról sem értesülünk, hogy a Parajd környéki, és marosszéki székelyek mikor és honnan telepedtek mai lakóhelyükre. Az adat-hiányt talán az is magyarázza, hogy a székelyek egyik egysége a Kis-Küküllő és a Nyárád folyók felső részén, már a korai Árpád-korban itt volt, kiket az itt található sólelőhelyek védelmére rendelték. Feladatuk, a gyepük védelme mellett a só kitermelése és sóutak őrzése lehetett. Helynevek bizonyítják, hogy István a kisajátított várak és sóbányák védelmére katonáskodó néprészeket telepített. Így a Zombor gyulától elkobzott Dész környéki várak és sóbányák védelmére Jenő törzsbeli várjobbágyokat rendel és a sóbányákhoz pedig székelyeket telepít.² Ez adat alapján elképzelhető, hogy a parajdi sóbánya is hasonló sorsra jutott és ide is székelyek, illetve Jenő törzsből származó várjobbágyok telepedtek. Jenő törzsbeliek jelenlétére utal a Parajd melletti, a volt római katonai tábor helyén fekvő Enlaka, (Jenlaka) mely a hagyomány szerint az itt letelepedett Jenő vezérről eredetileg Jenőlaka volt.³ A milkóvai püspökség levéltárának levelei között található egy oklevél, melyben említés történik

2 GYÖRFFY 141.

3 ORBÁN I. 125.

arról, hogy a székelyek már 1089-ben a mai Székelyföldön laktak.⁴ Talán ők lehettek a későbbi masrosszéki székelyek ősei. Később a mellékük telepített székely néprészekkel együtt hozhatták létre a hat keleti székelye széket.

A későbbi székely telepedések is királyi parancsra történtek. A 12-13. század folyamán Erdély területén élő székelyeket egy tömbbe vonják össze, a volt Küküllő vármegye területére. A régi Küküllő megye a két Küküllő alsó szakaszától a Keltei-Kárpátok vonaláig terjedt, északon a Nyárád alsó részénél a Marosig, határa a kendi hídtól felfele a Kis-Küküllő bal partján húzódott és magába foglalta a későbbi Udvarhely és Csikszék területét.⁵ A székek kialakításakor központi, vagy „anyaszék”, a korábban Telekd néven szereplő Udvarhely szék lett. A második főszék Marosszék. A két szék határának kijelölésekor megőrzik a régi Küküllő megye korábbi, a kendi hídtól kiinduló Kis-Küküllő bal partján húzódó határát. A fontos sólelőhelyet is igazságosan megosztották, a határt Szováta és Parajd között vonva meg. A székek határainak kijelölése is megerősíti azt a feltételezést, hogy a Kis-Küküllő felső részén és a Nyárád mentén már Küküllő megye létrehozásakor lennie kellett valamilyen szervezett közigazgatási egységnek, hiszen az értékes sólelőhelyek nem maradhattak gazdátlanul, kiaknázatlanul.

Az udvarhelyszéki székelyeket bizonyítottan Bihar megyéből telepítették át. A keleti székek Csik, Gyergyó és

4 BENKŐ. 55-57. o.

KARÁCSONYcímű művében ezt az állítást cáfolja.

5 GYÖRFFY.

Háromszék székelyeinek áthelyezését a szászok Erdélyben való behívása tette szükségessé a 13. század közepén, akik részben a sebesi, kézdi és orbai székelyek helyére telepedtek. Aranyosszék, a székelytömbtől távolabb Torda megyében a tatárjárás után alakult. Míg a felsorolt székek telepedése konkrét időpontokhoz köthető, Marosszék területén a székelyek megjelenéséről nincsenek adatok.

A magyar törzsekhez csatlakozó lovas-íjász székelység katonai beosztása a hadak elő- és utóvéd szerepének ellátása volt. Ezt a beosztásukat még az Erdélyi Fejedelemség idejében is megőrizték. Ezzel együtt feladatuk a gyepük védelme, melyről a korai Árpád kori adatok tanúskodnak. Erdély délkeleti szegletében való megtelepedésük is az országrész határának védelméhez kapcsolódott.

A székelyek hasonlóan a többi keleti néphez, kezdetben valószínűleg vérségi kötelékeken alapuló nemzetségi szervezetben éltek. Zárt közösségük miatt, társadalmi felépítésük archaikus jellegzetességei a középkor alatt mindvégig fennmaradtak, a székelyeknél még a 16. század elején is kimutatható a nemzetségek és az azokon belüli ágak továbbélése. Földjeiket közösen birtokolták, szokásjoguk alapja a személyes szabadság és a közös tulajdon volt, közösségüket az oklevelekben universitasnak nevezték.

A székelyek univerzitása hat nemzetségre, nemzetségeik pedig négy-négy ágra oszlottak.

Székely nemek és ágak:

Örlöcz nem: Szovát, Bod, Seprőd, Eczken ágak

Meggyes nem: Dudor, Kürt, Gyáros, Meggyes ágak

Adorján nem: Vaja, Telegd, Váczmán, Poson ágak

Ábrahám nem: Új, Karácson, Gyerő, Nagy ágak

Jenő nem: Boroszló, Balási, Új, Zomoru ágak

Halom nem: Halond, Náznán, Péter, György ágak

A nemzetségneveik magyar nevűek, köztük pedig magyar törzsnevek – Jenő, Kürt – is előfordulnak. A nemek és ágak között található keresztény nevek :Ábrán (Ábrahám),Karácsony, Péter, György és Adorján (Odorján, Hadrián). Az Eczken, Váczmán, Náznán nevek eredete vitatott.[18]

A Kárpát medencében hazát találó magyar törzsek és népcsoportok között a székelység őrizte meg legtovább a korai nemzetségi szervezeti kereteket. Erre épült a székelyek 16 század végéig fennálló bíraskodási, közigazgatási és katonai autonómiával rendelkező rendszere. A székely társadalmat alapvetően két réteg a tisztségviselő rend és a közsékelyek alkották.

A székelyek a székek kialakulásakor autonóm közigazgatási jogokat kaptak, és külön rendi nemzetnek minősültek. A 16. századig megőrizték kiváltságaikat, korábbi szervezeti kereteiket, a század második felében azonban válságosra fordul a székelység sorsa. A kialakuló Erdélyi Fejedelemség uralkodói igyekeztek korlátozni a székelyek kiváltságait és adózásra kötelezték a korábban csak a királynak juttatott ököradóval, az „ökörsütéssel”, illetve „vérükkel adózó” katonai szolgálatra kötelezett székelyeket. Felkelések törtek ki a régebbi jogok visszaszerzéséért, melyeket súlyos

megtorlások követettek.⁶ Az évszázadok során jelentős társadalmi-vagyoni változások alakulnak ki, ami a székelység feudalizálódásához vezetett. A tisztségviselő rendből kiváltak a főtisztai, azaz széki tisztségeket betöltő családok és a földterületek nagy részét magánbirtokként kezelve a megyei nemesség sorába emelkedtek. A közsékelyek egy része jobbágysorsra jutott. A felkelések és változások legsúlyosabban Marosszék székelységét érintették.

A székelyek keresztelkedése egybeeshetett a Szent István-i térítéssel. Van azonban olyan elképzelés miszerint a székelyek a magyarokhoz való csatlakozásuk idején már keresztények voltak, ezért elkerülte őket a kegyetlen pogány üldöző térítés. Ennek köszönhető, hogy a rovásírás mellett sok pogány kori hagyomány őrződhetett meg a székelyek között.⁷ A pogány hagyományok megőrzésére adható valószínűbb magyarázat azonban feltehetően a székelyek zárt társadalmi szervezetükben kereshető. A hagyományok megőrződéséhez hozzájárulhatott a határok védelmével megbízott székely népcsoportok periferiális földrajzi elhelyezkedése.

Az erdélyi egyházszervezet kiépítése az ezredforduló utáni évtizedben befejeződött, ekkor hozták létre az Erdélyi Püspökséget, melynek állandó székhelye Gyulafehérváron lehetett. Ez volt a nyugati kereszténység legkeletibb egyházmegyéje. Az erdélyi püspök működése

6 1562-ben székely népfelkelés tört ki János Zsigmond intézkedései ellen.

7 KOLUMBÁN.36.

hét vármegyére területére terjedt ki, köztük Küküllő megyére is, melynek központja Küküllővár volt.⁸

Erdélyben korábban is volt kísérlet keresztény egyházszervezésre, ami az erdélyi Gyula 953-as bizánci megkeresztelkedéséhez kapcsolható, aki hazatérve térítő szerzeteseket hozott magával. A keleti keresztény térítő misszió azonban átmeneti jelenség volt. Feltételezések szerint Gyulafehérváron templomuk is épülhetett, de ennek nem maradt nyoma. A megkeresztelkedett szláv nevű Prokuj gyula felső Kis-Küküllő menti szállásközpontja a mai Erdőszentgyörgy lehetett, - ezt ugyan semmi adat nem bizonyítja - de a település elhelyezkedése a folyó fölé kiemelkedő, minden irányból jól védhető teraszon ezt valószínűsíti. Marosszéken van még egy Szentgyörgy nevű település, Marosszentgyörgy, ami ugyanolyan, a Maros völgyéből kiemelkedő, stratégiai jelentőségű dombhátra települt, mint Erdőszentgyörgy. A két település templomainak védszent-választása is utal a települések fontos katonai központ jellegére: Szent György katona szent volt. A települések templomuk védőszentjéről való elnevezése Szent László uralkodása idején terjedt el, aki dekrétumban szabályozta megünneplésüket. Marosszéken feltűnően sok - a falvak eredeti nevét elfedő - templomok szentjeiről nevet nyert település. Ezek templomai a legrégebben épültek közé tartoznak. Erdőszentgyörggyel szomszédos Gyulakuta megőrizte eredeti „beszélő nevét”. Gyulakutával szemközt a Kis-Küküllő bal partján fekszik Szentdemeter.⁹

8 GYÖRFFY 183.

9 GYÖRFFY. „Erdélyben a Kis-Küküllő bal partján Emelt Szent-Demeter templom hozható e térítési hullámmal kapcsolatba: e partvonalat ui. korábban Fajsz, későbbben az oda áthelyezett gyulák birtokolta.”
„Prokuj gyula erdélyi szállásterületén a Kis-Küküllő menti székely Szentdemeteren állhatott görög

Elnevezése alapján bizonyos, hogy állhatott itt a helységnek nevet adó, a keleti katolikusok legtiszteltebb szentjének Szent Demeternek emelt templom. Ez azonban fából készülhetett, mert mára nyoma se maradt. Helyére húzhatták fel a falu mai, eredetileg román - majd gótikus stílusba átépített templomát. A szemközti dombon állt a 16. század elején – feltehetően ez is korábbi alapokra - épült várkastély, amelyről a helyi hagyomány úgy tudja, hogy ott régen barátok laktak.¹⁰

A 16. század évtizedei a magyar történelem legsúlyosabb megpróbáltatásainak időszaka. A század elején a kiéleződő társadalmi ellentétek parasztfelkeléshez vezettek, majd a megállíthatatlan török hódítások hatására a Magyar Királyság három részre szakadt: török hódoltságra, a Habsburg uralom alatti Királyi Magyarországra és a török vazallus Erdélyi Fejedelemségre. Ugyanakkor ezek az évtizedek jelentették a reformáció elterjedése nyomán kialakuló szellemi megújulását. Az új hit papjai anyanyelven, magyarul hirdették Isten igéjét, ami nagy hatással volt a szellemi-kulturális élet fejlődésére, fontos szerepet töltött be a magyarság megmaradásában. Az erdélyi magyarság túlnyomó többsége kálvinistává lett. A politikai helyzet következményeként a vallásújítás Habsburg-ellenes nemzeti mozgalommá vált.

Erdélyben a reformáció elterjedése és a felekezetek kialakulása több évtizedes folyamat volt. Legkorábban a szászok révén nyert teret a vallásjavítás ügye. Ennek első jelei a szász városokban már az 1520-30-as években

¹⁰ egyház....166.
. ORBÁN I. 157-159.

mutatkoztak. A protestantizmus győzelmének döntő momentumát az 1538-as segesvári hitvita jelentette, ahol főurak és a papság jó része, János Zsigmond Erdély fejedelmével együtt a reformáció hívévé vált. Majd szétválik a helvét és a lutheri irányú reformáció, szászok a lutheri hittételek mellett maradtak, székely és a magyar protestánsok a kálvini reformációhoz, kisebb részük a vallásmegújítás radikálisabb irányát képviselő unitárius egyházhoz csatlakozott. Az 1568-as tordai országgyűlés négy hivatalos felekezetet ismert el: a kálvinista, a lutheránus, a katolikus és az unitárius vallásokat. Mivel ekkor az erdélyi románság semmilyen politikai státusszal nem rendelkezett, ezért vallásuk, - a keleti szertartású ortodox vallás - nem kapta meg a bevett vallások státuszát. Az Erdélyben élő románokat nem érintette az egész Európát megmozgató vallásmegújítás szelleme. A 16. század végére kialakul az a máig tartó helyzet, hogy a vallási és nemzeti hovatartozás nagymértékben átfedi egymást: a szászok evangélikusok, a magyarok három felekezeten osztoznak, katolikusok, reformátusok és kisebb részben unitáriusok, a románok keleti szertartású ortodoxok. Erdély nemzeti és vallási összetettsége a Székelyföldre is jellemző. A székelység nagy hányada, elsősorban a Gyergyó és Csík székek népe marad a katolikus hiten, míg Marosszék és Háromszék többségében kálvinista.

Egy 2011-es felmérés szerint a székelyek lakta területek lakossága 38,86 % római katolikus, református 25,83 %, unitárius 4,82 %, ortodox 21,7 %. 11

KIBÉD

Kibéd helynév valószínűleg idegen eredetű és etimológiája is tisztázatlan. Kniezsa helynévkutatónk és magyarázónk szerint a „d” képző a régies képzők közé tartozik. Itt a vidéken gyakori a „d” képzős helynév, Siklód, Parajd, Abod, stb. Az első felbukkanásakor 1499: Kibjed, 1503: Kijbed, 1561: Kibed, 1575: Kybed, Kybéd, 1602:Kibéd. Az impériumváltás után 1919-ben keletkezik a mai hivatalos elnevezés, de csupán annyi a különbség, hogy román ortográfiával leírva Chibed lesz. Tehát megállapíthatjuk, hogy több mint félezer esztendő alatt a helységnév változatlanul fennmaradt.

Titok köde fedi a település korát és kialakulását egyaránt. Csak az általános településtörténet adataiból tudunk valószínű következtetéseket levonni Kibédre vonatkozólag. „Erdély első biztos telepesei a fejlett neolitikum kultúrájának hordozói, akik... földet művelnek, állatokat tenyésztene, vadásznak, halászatot űznek.” Ez a Kr.e. 4000-2000 közti időszak. Az újabb kőkorszak után jönnek a fémkorszakkal jelzett idők: bronz, vas stb. Völgyünk felső szakaszán több helyen bukkantak rá az e korszakokat képviselő népek telepeinek romjaira: Nagykend, Erdőszentgyörgy, Hármásfalu stb. Így nem kétséges, hogy Kibéd környékén is volt ősi település.

A legelső biztos telepések Kibéd határában a rómaiak. Ezen a környéken található Csombod vára is.

Tény, hogy a római katonák elszállásolására a két nagyobb méretű vár, Mikháza és Sóvárád szolgált. A Váradon talált feliratos téglá alapján C.P.A.L.P. megállapították azt is, hogy - „Cohors pedestris Alpinorum” - vagyis az alpesi gyalogos alakulatok egyik egysége tanyázott a közeli várban és a kibédi határon levő megfigyelőn. (A XIII. légióhoz tartozott.) A rómaiak visszavonulása után egy ideig csend borul a Küküllő felső völgyére. De a népvándorlók felderítő és szálláskereső sergei bizonyára hol hosszabb, hol rövidebb ideig megfordultak vidékén. Hol sűrűbb rajok, hol gyérebbek vernek sátrat, halásznak, vadásznak a Kis-Küküllő felső völgyében. Az erősebb nemcsak legyőzi a gyengébbet, hanem magába is olvasztja, asszimilálja. Ez történik a gyér bolgár-szláv őslakossággal is, amikor eleink előbukkannak fegyverrel a kezükben az erdők tisztásain. A küzdelem rövid, de a megtelepedés hosszasanak, máig tartónak bizonyult. Egykori elődök itteni tanyázásáról és őseinkkel való egybeolvadásról tesznek tanúbizonyságot, amelyek mind mostanig itt és a környéken közismertek: Cserna, Dorna, Szurdok, Szreda, -Szereda, Torboszló stb. de lehet idegen népek hagyományszava: Kibéd, Csombold, Ecsenye, Halmék, Kabuka, Kotrán, Köcsind, Tabika, Urásza stb.

Népünk itteni megjelenésének valószínű ideje a 12. század vége, de a 13. század elején kétségtelenül már itt voltak. A pásztoréletről a földművelésre átmenetel kora a 13. század elejére tehető. A néphagyománynak abban a tekintetben hitelt adunk, hogy a legelső települési hely nem a mai falu helyén, hanem a községtől északnyugatra lévő domboldalon, az ún. „Kovácskertben” lehetett.

A megtelepedés és a földek, legelők, erdők elosztása a kis telepek, a későbbi falvak között kétségtelenül a székely nemek és ágak szerint történt. A székely nemzetségnek 6 neme és 24 ága volt. Ezekből Kibédén telepszik meg az Örlöc nem Szovát ágán a Dósa család, Seprőd ágán a Szilveszterek, az Ábrám nem Nagy ágán az Orbán és Nagy család képviselői, a Jenő nem Szomorú ágán a Péterfiek és megintcsak a Szilveszterek. Ezeket a családokat ősfoglalóknak tekinthetjük. A kovácskerti őstelepet valószínűleg az 1241-es tatárjárás dúlja, perzseli fel. E katasztrófa leírásánál is csak a szájhagyományra támaszkodhatunk. Csupán az a pár tatár nyílhegy számít tárgyi hagyatéknak, amit a szomszédos Abod határában találtak. Kibéd lakosságának nagy része is áldozatul esett a tatárok pusztításának. Az életben maradt nép már nem a kovácskerti ősi, leégett, megsemmisült szálláson kezdett új életet, hanem mivel már a síkon lecsapolás, árkolás révén tisztások szabadultak fel, ott kezdett építkezni.

A falu a kuruc harcokban csaknem teljesen elpusztult. Református temploma mai formáját 1820 és 1926 között nyerte el. Régi, 1552-ben épült temploma 1709-ben a kuruc harcokban leégett, 1710-ben újjáépítették. 1910-ben még 2633 magyar lakosa volt. A trianoni békeszerződésig Maros-Torda vármegye Nyárádszeredai járásához tartozott. 1992-ben 1854 lakosából 1850 magyar, 3 román és 1 német volt.

Barabási Zsuzsanna

A KIBÉDI MÁTYUS ISTVÁN ÁLTALÁNOS ISKOLA TÖRTÉNETI KRONOLÓGIÁJA

- A 16-17. –századból a kibédi iskoláról nincsenek feljegyzések.
- 1742-ben négyosztályos Református Fiúiskola működött a református templom melletti szalmatető, kétszobás épületben (a scholaházban vagy classisban) egy tanerővel.
- 1786-1790 között a mesteri jószágon felépült a kőclassis.
- 1845-ben a régi iskola kőfalát felemelték, és az épületet még egy teremmel kibővítették .

A Református Fiúiskola mellett a Református Leányiskola is működni kezdett.

- 1867-ben a kiegyezés után a kibédi iskola fokozatosan beépült a magyar oktatási rendszerbe.
- 1868-ban a kibédi nemes birtokosság az iskola működtetése céljára felajánlotta a régi kaszárnyaépület alsó felét egy második iskola helyiségéül.
- 1874-ben megalakult a községi iskolaszék.

- 1875-ben a Maros- Torda megyei királyi tanfelügyelőség állami tanítót nevezett ki Kibédre.
- 1875-ben a kibédi református egyházközség átadta a fiúiskolát a politikai községnek

Megkezdte működését a Községi Állami Elemi Fiúiskola.

Ugyanakkor a református egyházközség a Református Leányiskolát tovább működtette.

Kibéden két iskola működött, két tanítóval és két vezetőséggel.

A fiúiskola javai felett a református egyháznak megmaradt a felügyeleti joga .

- 1890. szeptember 1-től A református egyházközség lemondott az fiúiskolai javak felett gyakorolt felügyeleti jogáról és azt is átvette a politikai község.

A fiúiskola két tanerővel kezdett működni.

1896- a református egyházközség a Református Leányiskolát is átadta a politikai községnek. Az iskola Állami Elemi Iskola néven működött.

- A kibédi Református Egyházközség lebontatta a Református Iskola épületét.

- 1918- decemberében megszűnt a magyar állam illetékessége az iskola felett, melyet a román állam vett irányítás alá. Az iskola megnevezése Magyar Tannyelvű 7 éves Vegyes Iskola.

- 1919- november 17.-én megkezdte működését a kibédi Református Elemi Iskola hat tanerővel. Az iskola

működtetését ismét átvette a kibédi Református Egyházközség.

- Az 1920- 1921-es tanévben visszaállították a Magyar Tannyelvű Állami Iskolát.
- 1927- óvoda létesült Kibéden.
- 1932- 1939-között az iskola neve Állami Elemi Iskola.
- 1940 –ben felépült az óvoda épülete, amelyben jelenleg is óvoda működik.
- 1940- 1944-között az iskola a magyar oktatási rendszer része Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola megnevezéssel.
- 1945 –től az iskola a román oktatási rendszer része Magyar Tannyelvű Állami Népiskola megnevezéssel.
- 1947-től az iskola neve Magyar Tannyelvű Elemi Iskola
- 1952-től az iskola neve Hét Osztályos Magyar Tannyelvű Vegyes Iskola
- Az 1964-1965-ös tanévtől áttérés a nyolcosztályos képzésre, az iskola neve Nyolcosztályos Általános Iskola Kibéd
- Az 1974-1976 –os tanévtől áttérés a 10 osztályos képzésre, az iskola megnevezése Általános Iskola Kibéd (Școala Generală Chibed). A IX. és X. osztályok mezőgazdasági szakosztályok voltak.

- 1990-ben áttérés a nyolcosztályos képzésre, az iskola neve Általános Iskola Kibéd
- 2002-ben a Kibédi Általános Iskola felvette a „Mátyus István” nevet. A kibédi születésű Mátyus István (1725-1802) Marosszék első diplomás orvosa volt.
- 2010. augusztus 27 -én az iskola új épületének átadása.
- 2012. december 21. a felújított és kibővített óvodai épület átadása.
- 2017-ben az iskola megnevezése Mátyus István Általános Iskola (Școala Gimnazială „Mátyus István”).

BIBLIOGRÁFIA

1. I. kötet, Aranykönyv. jkv. 1738-tól 1885- ig., a Kibédi Református Egyházközség Levéltára
2. Dr. Dávid György, A kibédi református egyházközség története megalakulásától 1928. év végéig. Diarium 1929, a Kibédi Református Egyházközség Levéltára
3. Iskolai jegyzőkönyvek 1892-2019
- 2.Kibédről, a Kibédi “Mátyus István” Általános Iskoláról és Kibédi Mátyus Istvánról, a Kibédi Általános Iskola névadójáról megjelent könyvek:
 1. Spielmann József: A közjó szolgálatában, Kriterion Kiadó, Bukarest, 1976.
 2. Orbán Balázs: A Székelyföld leírása (Pest, 1870). Európai Idő Kiadó, Sepsiszentgyörgy. 1993.
 3. 2001 Péterfy László: Kibéd és egyháza. Demaco nyomda, Székelyudvarhely, 2000.
 4. Spielmann József: Másoknak világítva. 2001
 5. Dr. Mátyus András (szerk.): 275 éve született Kibédi Mátyus István. Demaco nyomda, Székelyudvarhely, 2001.
 6. Dr. Mátyus András (szerk.):Kibédi Mátyus István halálának 200. évfordulójára. Demaco 16. nyomda, Székelyudvarhely.2002.
 - 7.Madaras Éva, Kibéd nagyjainak nyomában, dolgozat, 2005

8. Dr. Mátyus András (szerk.): Kibédi Mátyus István orvosdoktor, a magyar táplálkozás tudomány úttörője. Demaco nyomda, Székelyudvarhely.2007.
 9. Pál Antal-Sándor: I.Marosszék 1701-1722 között, Mentor kiadó, 2007.
 10. Pál-Antal Sándor és Simon Zsolt (szerk.): Teremtő életek, marosvásárhelyi személyiségek. Mentor Kiadó, Marosvásárhely. 2011.
 11. Dr. Mátyus András (szerk.): 285 éve született Kibédi Mátyus István Marosszék első orvostudósa és enciklopédikusa. Demaco nyomda, Székelyudvarhely, 2011.
 12. Barabási Zsuzsánna, Mátyus István élete és munkássága, I. fokozati dolgozat, 2015.
 13. Dr. Mátyus András, Kibéd emlékművei, Expert Print nyomda, Székelyudvarhely, 2018.
 14. Ráduly János, Egy néptanító életútja, Garabontzia Könyvkiadó, Marosvásárhely
2. Folyóiratokban megjelent cikkek Kibédi Mátyus Istvánról, a Kibédi Mátyus István Általános Iskoláról:
1. Dr. Mátyus András: Marosszék első orvosdoktora. Népűjság, LIII.225.sz., 2001, 5
 2. Bölöni Domokos: „Elöttem emberemlékezet óta nem volt orvos”. Népűjság, LIV. évf. 210.sz., 2002, 5.
 3. Bölöni Domokos: Mátyus Istvánra emlékeznek Kibéden. Népűjság, LIV. évf. 211. sz., 2002, 5.
 4. Dr. Mátyus András: 200 éve hunyt el Kibédi Mátyus István . Udvarhelyi Híradó, 2002.
 5. Dr. Mátyus András, Kibédi Mátyus István emlékezete, Népűjság extra, III. évf. 32. sz., 2007,
 6. Bölöni Domokos: Az orvostudor emlékét idézték. Népűjság, 2010. október1.Népűjság.
 7. Bölöni Domokos: Mátyus István – emléktábla a Vártemplom falán. Népűjság. 2010. szeptember.23.
 8. Bölöni Domokos: Lelkünk jóvoltából... Népűjság, 2012. Március 20., 5.
 - 9.Kibédi Hirmondó, IV évfolyam (2004 november – 2007. április-május) , Kibéd község lapja, Szerkesztették Barabási Zsuzsánna, Barabási Attila- Csaba
 9. Kibédiak Lapja, VII évfolyam (2013-), havilap, szerkeszti a kibédi R.M.D. SZ.-. frakció.

id. Péterfy László

Feljegyzések a Péterfi családról

Ezen néhány szónak nem célja a nagyaikkal való dicsekvés, hivalkodás. Hiszen a mi családukban is épp úgy voltak gyenge jellemek, erkölcsi ferdeségek, mint más hasonló famíliákban. Azonban gondolva a latin közmondásra, hogy a szó elrepül, az írás megmarad, sőt a sok apró feljegyzés is elkallódik, viszont az így összegyűjtött jegyzetek talán hosszabb ideig őrizhetnek egyes dolgokat a család múltjával kapcsolatban. Ezért értelmét látom a krónikaszerű rövid írásnak. Hátha az utódok közül egyik-másik érdekesnek tartja elolvasni az ősökről szóló rövid jegyzeteimet.

A régmúlttal kapcsolatban felhasznált forrásaim a következők voltak.

Az ősök leszármazását mutató családfa, melynek címe „A kibédi nemes Péterfi famíliának a legfelsőbb ágról való Geneologica Dedictiója az 1792. április 14. napján költ hiteles megmutatott írás szerint most 1822-től fogva”

Pálmai József munkája: A marostordai megyei nemes családok 1916. 103. oldal.

Koncz József: A marosvásárhelyi református kollégium története

A ránk maradt ősi családi levelek, dokumentumok.

Koncz József kollégiumi tanár, akinek felesége szinten kibédi Péterfi lány volt, azt írja, hogy a család ősei fegyverrel a kezükben harcoltak az igazságért, majd az utódok főleg az ige fegyverével küzdöttek. A család több mint húsz papot adott az egyháznak. Pálmai így ír a családról: „E család bölcsőjét Kibéden az Uzon és a Tabika patakok Kiskükülőbe ömlésének zajánál ringatták. Egyszerű székely földművesek voltak. Ma is egy utcanév őrzi az ősi család nevét „Péterfi szoros”, és két dűlőnév: Péterfi kert és Péterfi küs ház (1769). Jelenleg is (1983) sok leszármazottja él a faluban a familiának. A család nemessége még a 15. század elejétől származik, amikor Péterfi Miklós 1419-ben a harcmezőn kardjával levágta a török vezér Ikáchot. Ennek a hősi tettek köszönheti a család a nemesi címet. Hasított kék paizs, a jobbfelőli részben három arany csillag, balsó részben hármas zöld halmon arany oroszlán, jobbjaiban feltartott karddal és egy arany csillag. Sisakdíszén egy kar karddal. Foszlányok: arany, kék, ezüst és piros. A család azonban ősi székely jogon is nemes volt. A székely nemek és ágak rendje szerint kibédi Péterfi Albert 1571-ben a Jenő nem Szomorú ágához tartozott. (székely oklevéltár II kötet 312 és LV köt. 35) Megvan a feljegyzés a katonai besorolásukról is. A család ismert harmadik leszármazottja, László testvére János vicehadnagy az 1602-es összeíráskor, mint pixidarius (gyalogharcos) szerepel, de már Bethlen Gábor idejében, 1614-ben a mustra alkalmával, mint primipilus (lófő) fordul elő.

1. Albert. A kibédi Péterfi család, dokumentumokkal is igazolható őse Albert volt, akinek nevét 1554-ben

szeptember 13-án jegyzik fel egy földbirtokos perben, amikor tanúskodik a „Kisbikk” nevű irtásföld ügyében.

2. András, akinek testvére Gergely.

3. László, ki Andrásnak leszármazottja. Róla azt jegyezték fel, hogy 1654-ben, július hónapban, hősi halált halt II. Rákóczi György alatt, annak a szerencsétlen lengyelországi hadjáratnak alkalmával. Az ő testvére János, aki vicehadnagyként teljesít katonai szolgálatot.

4. Mihály. Lászlónak volt a fia. Ő is követi apja példáját. Katonaként szolgál a kurucok oldalán és a labancokkal vívott csatában hal meg a holdvilági ütközetben 1704 január 28-án. Felsége Zágonyi Sáska Erzsébet, a balázsfalvi papnak, Sáska Balázsnak a leánya, aki itt 1675-től végzett lelkészi szolgálatot. Mihály valószínűleg iskolázott ember volt.

5. Mihály. Az apja nevét örökölte. Három fiútestvérről tudunk. László az egyik, aki sáromberki pap volt, és akinek unokája a sok gyermekes László, sóváradi lelkész (lásd az oldalági rokonok). A második testvér Márton tanítómester és a harmadik János, aki hadnagyként szolgál a katonaságnál. Mihály a „nagy” melléknevet viseli. Kibéden a falubeliek Nagy Péterfi Mihálynak hívták. A család anyagi helyzetéről Litterarum Divizionalium, osztozó levél útmutatása alapján értesülünk, amelyet 1777. július 7-én szerkesztettek. Ez a feljegyzés a Kibéd és Sóvárad közötti Tompa mezeje feletti peres könyvben olvasható a 936-os oldalon, és amely a kibédi református egyházi levéltárban található. Amikor ez a birtokmegosztó levél elkészült, már csak Márton van életben a testvérek közül.

6. Zsigmond. Mihály után három fiú maradt: Márton, István és Zsigmond. A testvérek az 1777. évi osztozó levél szerint „atyafiságosan megosztottak úgy a bent valókban, mint a künvalókban”. A bent való örökséget négyfelé mérik és ebből Mártonnak az „öriző ház” felőli része maradt és más vége Zsigmondé lett. A külső földek közül Zsigmondnak jut a Köves patakon alul levő rész Küküllő mellett. A szülőföld osztatlan marad. A Réd padnál a külső fele a Zsigmondé. Úgy szintén a Vágásban lévő szántóföld és a Dózsa sűrűben lévő szántó. A kis háznál lévő gyümölcsöst négyfelé osztják. Ennek is negyede Zsigmondé. Ezen kívül még a következő földeket kapja: a Kontrán dombon lévő szántó, a Semerős hátán lévő parlag, a Szilas patakán alul az Etsenyiben lévő szántó és a Keverekben a Csergő hátán Ölvesben egy darab rét. A temető alatt lévő kert, melyet Péterfi kertnek hívnak, osztatlan marad.

7. Péter. Zsigmondnak négy fia marad: László, aki pap lesz, Mihály, Péter és János. Péter a falu szorosában az ősi Péterfi házban lakott. Házasságot köt 1792. március 16-án Kövendi Zsuzsannával, aki Kövendi Sámuel leánya. Takarékos, vagyonát egyre gyarapító jó gazda volt. Amikor 1809-ben Mihály és tiszteletes Péterfi László eladja a makfalvi birtokát, Péter vásárolja meg 100 forintért. Már a következő évben (1810) Berekeresztúron Nagy Györgytől megvásárolja 56 forintért az Eperjes nevű hegyen azt a szőlőhelyet, amely 150 éven át van a család birtokában (még nekem is megmutatta Apám ezt a családilag nevezetes helyet. Később Péterfi Péter 1813-ban elcseréli egyik makfalvi földjét és helyette a Semerős oldalán kap egy szántót. Péter jószágcserét csinál, 1817-

ben Seprődi Istvánnal, aki jószágának egy részét átadja, melyért átenged egy részt a Péterfi kertből, melynek egyik vicinusa a sóváradai tiszteletes Péterfi László szilvása. Mihály testvére két ízben is kér kölcsönt 1819-ben, és azt nem tudván törleszteni, néhány szántóföldet ad át adóságban. A családi birtok megosztása 1819. március 26-án történik a Péter falu szorosában levő háznál. Akkor már nem él László, a pap, aki helyett legkisebb leánya a lukafalvi pap, Tályai Sámuel felesége van jelen. Ekkor nem csak a kibédi birtokot osztják meg, de a Szász jusszon levő makfalvi földeket is. Az osztozó levelet a kibédi pap készíti, amelyben pontosan, részletesen felsorolja az egyes szántókat, kaszálókat méret és név szerint. A négy testvér közül János leszegényedik. Adósága miatt 1832-ben belsősége egy részét elárverezik a 88 forint kölcsön vett pénz miatt, melyet nem tudott törleszteni. Később még jobban elszegényedve házbéres házba kerül, de ott is sokat zaklatják az adósága miatt. Bizonyára könnyelmű életet folytat. Öreg korára Péternek is anyagi gondjai vannak. Azt olvassuk egy feljegyzésben, hogy 1843-ban idős Péterfi Péter „nagy szükségből kényszerítettén” 36 forintért zálogba adja egy makfalvi szántóföldjét a Nagyszeg nevű helyen.

8. Elek (dédapánk). Péternek két fia marad: Elek, aki 1802. szeptember 1-én születik és Mózes, az öccse. Eleket szülei tovább taníttatják. Elvégezte a kibédi iskolát, beadják a vásárhelyi református kollégiumba, és ott sikeresen tanulva Enyeden megszerzi az lelkészi diplomát. Előbb segédlelkész Makfalván 1830 és 1832 között Szabó György pap mellett. Ez időre esik házassága. Feleségül veszi Viski Juliannát. Ekkor ürül meg a közeli

vadasdi papi állás, ahová Eleket egyhangúlag meghívják, és itt Vadasdon szolgál 48 éven át egyfolytában. Bizonyára azért nem mozdul innen és keres nagyobb gyülekezetet, hogy a kibédi családi birtokot gondozni tudja. Otléte alatt, az ő közreműködésével épült az a szép templom, amely ékessége a gyülekezetnek. Akkor is, mint most is, kis létszámú a gyülekezet és nagyon szerény megélhetést tud biztosítani, de a kibédi gazdaság ezt pótolja. Egy 1874-ből ránk maradt adóbevallás szerint a kepefizetők száma mindössze 70. Ebből 40 fizet 80 kalangya búzát és 70 kalangya zabot. Ezen kívül hívek adnak 60 szekér ágfát. Ehhez járul a sovány és kevés kanonika birtok. Elek a bevallást ezzel fejezi be: „Annyi a jövedelem, amiből egy körjegyző sem tud megélni. a tulajdon örökségemet vagyok kénytelen eladni.” Ez azonban nem felel meg a valóságnak, csak az adóhivatalt próbálja megadni.

A tény az, hogy Elek a kibédi birtokát nemhogy nem adja el, de azt igyekszik gyarapítani. Jelen van 1838-ban apjával együtt egy vitás föld megosztása alkalmával. Végül úgy döntenek, hogy a civakodást keltő birtokrészt kétfelé osztják az ifjú pap tanácsára. Azt a szántóföldet, amit az apja 1843-ban elzálogosított Barabás Józsefnek a makfalvi határban Elek 1847-ben visszaváltja 10 forintért a saját számára. Az öccse Mózes a szabadságharc kitörése alkalmával jelentkezik önkéntes, gyalog honvédnek. A két testvér 1848. október 2-án egyezséget köt a bentvalóval kapcsolatban- Mózes „bizonyos szükségében” a belső jószágból ráeső részt (ház, csűr stb.)

átadja Elek bátyjának 100 forintért. Ebből az összegből most kifizet 30 forintot. A kikötött feltétel az, hogy a jószágot másnak nem fogja eladni. A pénz törlesztése 1850-re meg is történik. (1849. december elsején ad Mózesnek nadrágot, szakmányt és 20 forintot) A Péterfi házban az özvegy édesanya lakik, akinek halála után az átszáll Elekre. Azonban nemcsak a családi ház, de a künvalók is mind Elekre szállnak az 1850-ben megkötött egyezés szerint. Kivétel csupán a Cseresznyés kert, mely továbbra is közös tulajdonban marad. Elek 1880-ban hal meg és a vadasdi temetőben nyugszik, ahol még egyszerű sírkövét az 1960-as években még én is láttam.

9. Lajos (nagyapám). Péterfi Elek és Viski Julianna gyermeke Lajos 1837. november 15-én született Vadasdon. Iskoláit idehaza kezdte szülőfalujában, majd a Marosvásárhelyi Református Kollégiumban folytatta 8 éven át. Az érettségi vizsgát 1858-ban teszi le jeles eredménnyel. Az igazgató, Mentovics Ferenc, bizonyítja, hogy magát mind erkölcsi, mind tanulási tekintetben úgy viselte, hogy az előjáróságnak nincs kifogása ellene. „Az érettségi vizsga sikeres letétele után 1858 őszén a marosvásárhelyi főtanoda teológiai előkészítő osztályába lép, ahol jó magaviseletű, minden tárgyból kitűnő minősítést nyer és szorgalma is dicséretes. Vásárhely után 1859-ben kerül a nagyenyedi teológiai szemináriumba, ahol szintén kitűnő eredménnyel tanul és erkölcsi magaviselete ellen sincs kifogás. Hegedüs János, a papnevelde igazgatója 1862-ben bizonyítja, hogy a teológiai tudományokat dicséretes szorgalommal lehallgatta két év leforgása alatt és a rendes papi szigorlatot első osztályú érdemfokozattal letette és

gyülekezeti szolgálatra bocsátják. A következő évben visszatér a Vásárhelyi Kollégiumba, ahol, mint köztanítót alkalmazzák. Az iskolai év végén az elbocsájtó bizonyítványában, mint kitűnő néptanítót bátran ajánlják az egyházi előljárók figyelmébe. Tehát jó pedagógusnak is bizonyul, mint sokan a késői leszármazottai közül. Ahogy kikerül az iskolából, azonnal megnősül. Pergő Márton mezőcsávási papnak a Turbucz Máritól 1843. augusztus 5-én született leányát, Máriát veszi feleségül. A házasságot 1862. szeptember 29-én kötik meg Magyarpalatkán. Eskető pap a Lajos sógora, Csiszér Zsigmond parajdi lelkész. A fiatalon végzett papot a majai gyülekezet választja meg. Itt születnek meg gyermekei. Négy leány (Jolán, Róza, Klára és Ilona) és egy fiú. Fiú csak apám, Károly volt. Nagyanyánk fiatalon, amikor Ilona született, gyermekágyi lázban halt meg és anya nélkül maradt az öt árva. Apám az Ilona néni Máté Jánossal történt esküvőjén többek között ezeket mondotta: „Szomorúan szólnak a harangok a kis falu tornyában. Nagy népcsoport vonul végig az utcán, koporsót kísérnek. A búsan fúvó szél a szerető férj és öt kis árva ajkáról vitte magával a zokszót. Könnytől ázott szemmel lépdelt a gyászoló férj, zokogva követték az anyátlanok, kiket ama koporsó árvákká tett. A síró árva gyermekek mi voltunk, a koporsó édesanyánk koporsója”. Nagyapánk nem nősült újra. Nem akart mostohát gyermekei mellé. Az árvákat a rokonok viszik magukkal és nevelik. Klára fiatalon meghal 1876. január 3-án. Pereskedés van az ő szentimrei öröksége miatt, ami végül is 1898-ban visszaszáll az apára. Ilont a Pergő nagyszülők nevelik, akik azonban leöregedve sietnek

férjhez adni. Pusztakamaráson van meg az esküvő 1891. február 10-én, amikor férjhez megy Máté János tanítóhoz. A házasság azonban nem sikerül. Máté könnyelmű, részeges, minden fizetését italra költi. Ilona néni minden vigasztalása az egyetlen fia, Feri, aki szintén tanítóképzőt végez, de szolgálatra nincs alkalma, mert az első világháború magával sodorja és soha haza nem tér. Oroszországban pusztul el a húszas években. Az özvegy minden reménysege a fia visszatérése. A Mezőségről válása után visszakerül Torboszlóba az apja házához és kicsi örökségén gazdálkodik. Mi Selyéből gyakran felkeressük, igyekszünk egymáson segíteni. Nekem egyik legkedvesebb gyermekkori élményem, az Ilona nénihez való legyalogolás és látogatás. Nagy tágas kertjében egész nyáron, ősszel finom gyümölcsök teremtek. Betegágya mellett nővéreim álltak és a család nagy részvéte mellett 1929. május 4-én temették el. A ház és a birtok nagy része ránk maradt. Az ötvenes évek közepén én járok közbe a torboszlói telek és földek eladása ügyében és annak árán mi testvérek egyenlő arányban osztozunk. A második lány Jolán Benczédi Józsefhez megy férjhez Aradra. Vele nem tartunk kapcsolatot. Csak annyit tudunk róla, hogy két lányuk születik: Jolán és Éva, akik Budapestre kerülnek. A harmadik lány Róza, aki Parajdon nagynénéknél nő fel (Csiszér Zsigmond papéknál). Itt is megy férjhez Gáspár Domokoshoz. Gyermekük: Kálmán, Róza, Béla, Marika, Iluska, Vilma és Gyula. Kálmán felesége Zilahi Zsuzsanna, akik kikerülnek Magyarországra. Róza férje Zilahi Géza, gyerekeik: Géza és Róza. Marika férje Baczoni Aladár, akik 1916-ban esküdtek össze. Gyerekeik: Aladár (1919),

Ilona (1921), Róza (1924), Zoltán (1926). Ez utóbbi Szovátán lakik és felesége Simon Emma. Milyen volt nagyapánk? Nagyon erős fizikumú, mint Apánk. Örökli elődei (Péter, Elek) természetét. Ő is jó és szorgalmas gazda, aki állandóan igyekszik örökségét, vagyonát gyarapítani. Sok állatot tart, többek között apaállatokat (bikát, mént, kant). Disznót is 10-15-t nevel. Összejár a falu jó gazdáival. A gyülekezetben nagyon népszerű. Társaságkedvelő, vidám ember. Gyakran összejönnek a vidék tanult embereivel és együtt szórakoznak. Májából eljőve Torboszlóban választják meg lelkésznek. Az ott szerzett birtokait eladva Torboszlóban vásárol magának másokat. Házat is épít, ami a legkisebb lányára marad a birtokkal együtt. Élt 73 évet és 50 évig szolgált az egyházat. Meghalt 1910. július 19-én és a torboszlói temetőben nyugszik, ahol sírkövet is állítottak emlékére. Gyászjelentésében így jellemzik: jó apa, jó barát és áldozatkész pásztor.

Oldalági rokonok

A 18. század közepén Mihály testvére, László sáromberekai pap, akinek unokája szintén László a sokgyermekes sóváradi pap. Ennek testvére Mária, az Antal János püspök felesége.

László sóváradi pap (1783-1829). Fiai: Mózes (1786) ügyvéd. László (1788) Marosvásárhelyen tanul. A Teleki Könyvtár őre (1804). Elkészíti a könyvtár lajstromát, 1810-ben Erdőszádán Dégenfeld Miska grófnál nevelő.

Két évig külföldre kíséri tanítványait. Sárospataki tanár 1826-ban. Enyeden tanár 1829-ben. 1848-ban szüret alkalmával Borosbocsárdon a románok kővel rakott szekér elé fogják. Mikor a teher alatt összeroskad szalmába tekerve elégetik. Károly (1790) előbb tordasi pap, majd Vásárhelyen lesz lelkész és tanár. Több munkát ír (filozófiai vonatkozásúakat). Egyik nekünk is megvan. A szabadságharc idején egyszerre 5 fia vonul be honvédnak. Károly után 11 gyermek marad. Ezek közül való: László (1819) alvinci pap, fia Árpád alvinci tanító, testvére Kálmán vingárdi jegyző (felesége Benkő Vilma). Gyermekai: Andor, Erzsébet, Piroska, Margit. László testvére Karolina, aki Koncz József felesége lesz. A sóváradi pap következő fia Pál (1792). Jeles tanuló, mecénások segítik továbbtanulását. 1816-ban Bécsben tanul, 1827-ben a bécsi kórházban működik, majd a sárospataki iskola főorvosa lesz. Innen jön Vásárhelyre. A Kollégium gondnoka. József (1796) pap majd esperes Vásárhelyen. Első felesége Marosi Karolina, második Böszörményi Anna, akitől származik Mari, a sóváradi pap, Tóth Márton felesége. Albert (1800) kitűnő tanuló. Vásárhelyen kezdi iskoláit, majd Debrecenben tanul és innen megy Göttingába 3 évre. Több nyelvet elsajátít (latin, angol, arab, zsidó). Enyedre hívják, és onnan Bukarestbe megy és ott is hal meg 1850-ben.

Péterffy György

Rövid visszaemlékezés református lelkész felmenőimre

Dr. Péterffy Pál (1904-1984) orvos nagyapám elmondása szerint a XVIII. században élt valamikori szépanyánk, Zágoni Sáska Erzsébet (balavásári pap leány) fogadalmat tett arra, hogy egyetlen fiát sem fogja katonának adni, hiszen férjét már elveszítette a Rákóczi szabadságharcban (Péterfi Mihály 1704. január 28-án a kuruc mozgalomban a Holdvilágnál halt meg), helyette református lelkésznek szánja utódait, hogy az Ige kardjával harcoljanak a Sátán sötét erőivel szemben. Szépanyánk szándéka az Úr elhatározásából született, mert az egymásra következő generációk mindegyikében egy vagy több férfiú vállalt református lelkipásztori szolgálatot. Jómagam mindig azt hallottam otthon a családban, hogy a kibédi Péterffyek ősei többnyire református lelkészek és tanítók voltak, újabban meg orvosok. Ezt a kijelentést támasztja alá Kempelen Béla Magyar nemes családok című könyvében is, mielőtt részletesen feltérképezi családfánkat: *„Tagjai közül igen sokan működtek mint ref. papok Erdélyben.”* Az elmúlt két és félévszázad során több mint 30 református lelkipásztor került ki a kibédi Péterffyek nagy családjából, akik közül számosan tanárok is voltak.

A következőkben röviden szeretném bemutatni azokat a lelkipásztorokat, akik közvetlen felmenőim (!) közé tartoznak, de említést teszek azokról a lelkészekről is, akik testvéri, unokatestvéri szállal kötődnek elődeimhez.

Nagy Géza egyháztörténész szerint Kibéd és a környékbeli falvak az 1580-as évek folyamán mind református hitre tértek. Ténylegesen azonban csak a XVII. század első felétől vannak írásos adataink a Kis-Küküllő völgyének református egyházi életéről. Minden valószínűség szerint a kibédi Péterffyek már az 1500-as évek végétől a reformáció kálvini irányzatának követőivé váltak. A család első ismert lelkipásztora Péterfi Mihály és Zágoni Sáska Erzsébet négy fia közül a második, Péterfi László (1721-1804) volt.

Péterfi László (1721-1804)

Pontos születési helye nem ismert. Feltehetőleg a marosszéki Kibéden látta meg a napvilágot. 1741-ben subscribált (=aláírással elfogadja a kollégium törvényeit, neve bekerül a kollégium anyakönyvébe) Marosvásárhelyen. 1748. augusztus 17-én kebelezte be a Görgényi Református Egyházmegye, amelynek területén több helyen is végzett lelkészi szolgálatot. Előbb Vajdaszentivánon (1748-1752), ezután Nagyercsén (1753-1757), végül Sáromberkén (1757-1803) volt lelkipásztor. Sáromberke ekkoriban már a Teleki család tulajdonát képezte. Széki gróf Teleki Sámuel (1739-1822) erdélyi kancellár bőkezűen támogatta a helyi református

gyülekezetet és annak lelkipásztorait. Az egyházközségnek klenodiumokat, szönyegeket adományozott, Péterfi László tiszteletes úrnak pedig az 1773-as esztendőől kezdődően évi „ezer Magyar Forintokat” jutatott, amelykomoly jövedelemnek számított. A falu ura azt is elhatározta és Isten segítségével megvalósította, hogy a régi fatoryú templom helyett új kőtemplomot építsen. A Péchy Mihály (1755-1819) tervei alapján készült templom alapkövét a kancellár és felesége jelenlétében tették le 1784. július 28-án. Kilenc esztendő múltán Péterfi László tiszteletes a templomépítés befejezése kapcsán ezt írta az egyházi anyakönyvbe: *„Ezen esztendőb(en) végződött a templom hálá légyen Isten(ne)k, Mltgs Groff Teleki Sámuel Ur ő Extzellentia az Aszszonyal Groff Bethlen Susanna Extzellentiaj(ával) edgütt építette: fizesse meg az Isten ő Extzel(lentiajoknak)k e jó tselekedetét jóval itt és a Menyb(en).”*

Az új templom mellé új parókia és melléképületek is kerültek. Péterfi tiszteletesnek volt elég dolga az építkezéssel, hiszen a kalákában megszervezett munka jelentős részét a református gyülekezet hívei végezték, akiket ő irányított. Teleki Sámuelhez való viszonyáról a következő feljegyzést olvashatjuk: *„Gondos, munkás, köztiszteletben álló, a patrónus által is megbecsült lelkipásztor volt Péterffi László, s bizonyára személye és magatartása is jótékonyan befolyásolta a patrónust, hogy az egyház és a lelkipásztori, tanítói megélhetés alapjait egyre erősíti.”*

Köztudott volt, hogy Péterfi László jól ismerte a Szentírást. Kitűnően válogatta meg az alkalomhoz illő

Igéket. Amikor patronusa nem tudta kiszabadítani fiatal jegyesét Bécsből és emiatt mélyen elszomorodott, az 1. Péter 5,7 -tel vigasztalta őt: *„Minden gondotokat Őreá vessétek, mert néki gondja van reátok.”* Teleki Sámuel kastélya felső szárnyának elkészültekor igehirdetéssel és imádsággal kívánt áldást patronusa életére. Az igehirdetés textusa a 2. Korintus 13,11 volt: *„Végezetre, atyámfiai, legyetek jó egészségben, épüljetek, vigasztalódjatok, egy értelemben legyetek, békességben éljetek, és a szeretetnek és békességnek Istene lészen veletek.”*

Péterfi László 1761 és 1797 között sáromberki lelkipásztorként az egyházmegye jegyzői feladatait is elvállalta. A nagy francia forradalom, a kisebb-nagyobb háborúk, a nélkülözések azonban meglazították a falu erkölcsi életét és a kancellár 21 éves fia, Teleki Domokos (1773-1798) emiatt egyházfegyelmi rendeletet készített, amelyet Péterfi László a szószékről hirdetett ki. A gyülekezeti életbe bevezetett rendelkezések a feslett élet, a házasságtörés, az ifjúkori paráznaság és a káromkodás bűneit vette célba. 1797-ben Péterfit esperessé választották, de betegsége miatt ténylegesen nem tudott egyházkormányzói teendőinek eleget tenni. Egy évig tartó nyugdíjas idejét veje, Csíki Sámuel erdőcsinádi lelkész házában töltötte el, itt hunyt el 1804-ben.

Felbecsülhetetlen értékű Péterfi tiszteletesnek az a tíz oldal terjedelmű feljegyzése, amelyet az egyházmegye múltjáról bemásolt a traktus egyik protokollumába. Ötvenhat évig tartó lelkipásztori szolgálata alatt 6516 vasárnapi és a nagyheti hétköznapi istentiszteleteket nem számítva 5824 hétköznapi igehirdetést mondott el!

Feleségétől, oltszemi Székely Borbálától tíz gyermeke született, akik közül László és Elek lelkipásztor lett, Bóra, Mária, Anna, Zsuzsa pedig papnéc. Ifjabb Péterfi László (1749-1829) Sóváradoon és Kibéden, Elek (1751-1825) a marosparti Körtvélyfáján hirdette Isten Igéjét 1784 és 1825 között. Meg kell említeni, hogy Péterfi Máriát (1766-1813), akit Sáromberkén a kancellerné, gróf Teleki Sámuelné iktári Bethlen Zsuzsanna nevelt, Antal János (1767-1854), a későbbi erdélyi püspök (1836-1854) vett feleségül.

Ifjabb Péterfi László (1749-1829)

Valószínűleg Vajdaszentivánon született, ahol édesapja akkoriban szolgált. Tanulmányait Marosvásárhelyen végezte, később három éven keresztül külföldi akadémiákat látogatott. Ezért nevezték lelkészi szolgálata idején akadémikus papnak. Remek szorgalommal és kiváló nyelvérzékkel bírt. Héberül, görögül, latinul, németül és franciál tudott. 1783-ban a sóváradi gyülekezet megválasztotta lelkipásztorának és még ebben az évben feleségül vette kovásznai Csórja Juliannát, aki tizenegy gyermeket szült neki. Mivel a lelkészi javadalmazás nem tette lehetővé mind a gyerekek iskoláztatást, ezért az apa saját maga tanította őket otthon. Meg is látszott a gondos nevelés és tanítás eredménye, mert ahogy felsőbb iskolába kerültek Marosvásárhelyre, az osztály legjobb tanulóinak bizonyultak. Péterfi tiszteletes gyakran buzdította gyermekeit szorgalomra és tiszta, istenfélő, erkölcsös életre. A fáradtságos munka meghozta a maga

gyümölcsét: Mózesből ügyvéd, Lászlóból és Albertből nagyenyedi professzorok, Pálból neves orvos, Károlyból filozófia professzor és lelkipásztor, Józsefből meg református esperes lett.

Ifjabb Péterfi László megválasztását követően 46 évig látta el a sóváradai gyülekezet vezetését, egészen haláláig. A kor szokásához híven, lelkészi teendői mellett ő is gazdálkodást folytatott. Nagyszerű édesapa volt, aki rendkívüli odaadással és szeretettel nevelte gyermekeit. Fiai közül Károly (1790-1873), József (1796-1873) és Albert (1800-1849) vitték tovább édesapjuk hivatását. Péterfi József még nem volt 23 éves, amikor meghívták marosvásárhelyi lelkésznek. Noha a négy jelölt közül utolsó helyen ajánlották olyan tekintélyes professzorok, mint Dósa Gergely, Antal János és Bolyai Farkas, a gyülekezet tagjainak nagy része mégis neki szavazott bizalmat. A bécsi egyetemen töltött egy év után hozzá látott lelkészi teendőihez. 1850-ben a marosi egyházmegye esperesévé választották, ezen tisztségét egészen nyugdíjbavonulásáig töltötte be. József öccse, Albert pap-tanár volt. A nagyenyedi főiskolán filológiát és szentírásmagyarázatot tanított. Egyik méltatója azt írja róla, hogy nagy nyelvész teológus és esztéta hírében állott. 1842-ben megválasztották felvinci papnak, de nem fogadta el az állást. 1849. május 24-én megkezdte Bukarestben a lelkipásztori szolgálatot, amelyet 1850. március 29-én bekövetkezett haláláig folytatott.

Péterfi Károly **(1790-1873)**

Tudós tanár ember volt sokkal inkább, mint gyülekezeti lelkipásztor. A filozófia és esztétika foglalkoztatta igazán, s az említett tudományok művelésében figyelemre méltó érdemeket szerzett. Egyik méltatója, Kristóf György írja róla: ha nem is állt egy sorban *„a legnagyobb református tanárokkal, mint Apáczai, Fogarasi Pap Zsigmond, Sipos Pál, Bólyai Farkas, Szász Károly, mégis egyike ő is annak a szépszámú erdélyi református tanártípusnak, amelyik századokon át hervadhatatlan érdemet szerzett magának a magyar tudományosság fentartásával, továbbfejlesztésével, új tudományok kezdéseivel.”*

Péterfi Károly 1790. április 17-én Sóváradoon született. Már ifjú korában erős tudásvágy jellemezte, egymásután olvasta a kezébe kerülő könyveket és könyvgyűjtési szenvedélye a későbbiekben is megmaradt. Két évet töltött gróf Degenfeld Ottó mellett tanításkodással, ami nagy haszonnal járt számára: gyakorlatot szerzett a német nyelvű társalgásban, elsajátította a francia nyelvet és lelkesen tanulmányozta a grófi család nagy könyvtárát. Ezután egy évig a bécsi egyetem diákja lett, természettudományi, élettanti, pszichológiai és egyéb tantárgyakat hallgatott. 1815-ben aztán a marosvásárhelyi gyülekezet meghívta lelkipásztorának.

Három évig tartó vártemplomi szolgálata időszakában indult meg Marosvásárhely második református templomának, az ún. Kistemplomnak az építése, amelyet Péterfi Károly különleges módon

támogatott. Lefordította August von Kotzebue Octavia és Lessing Miss Sara Sampson című német nyelvű színműveit magyarra és a helyi színészeket fölkerlte, hogy a két mű közül válasszanak ki egyet és adják elő. Több mint ezer forint gyűlt össze ily módon az új református templom építésére. 1817. november 2-án megnősült, feleségül vette Bösörményi Máriát, aki évtizedeken keresztül hűséges segítőtársként állt mellette. Nyolc gyermekük született, közülük Péterfi László (1819-1897) folytatta tovább a lelkipásztori hivatást.

1818-ban az erdélyi református főegyháztanács kinevezte a marosvásárhelyi kollégium filozófia professzorának. 1837-ig tartó tanári tevékenysége alatt két jelentős szakmai művel vívta ki a tudományos élet elismerését. Az egyik a *Filozófusok és a filozófia története* (1833) című munka volt, amelyért a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta, a másik pedig *A vizsgálódó filozófia systemája. Harmadik rész. Ízléstudománya vagy esztétika* című könyve, amely mű tudománytörténeti jelentőséggel bír. Ez volt az első magyar nyelvű, eredeti, önálló, nem valamely külföldi munka fordítására vagy átdolgozására épülő esztétikai mű.

Marosvásárhelyi professzorságát 1837-ben abban a reményben cserélte fel a tordosi lelkészi állással, hogy új szolgálati helye kiváló alkalmat biztosít majd számára tudományos irodalmi tevékenységének zavartalan folytatására és anyagilag is kedvezőbb helyzetbe hozza, azonban hamarosan nagyot kellett csalódnia. A Szászvárostól mindössze néhány kilométerre fekvő falu református magyarjai többnyire már elrománosodtak, alig

akadtak magyarul beszélő egyháztagek, templombajárók. Péterfi a templomot, a cintermet, a parókiát felújította és saját költségén építtetett egy magyar népsikolát, ahol a magyar nyelv tanítására különös gondot fordítottak. Több mint ötven gyereket – magyart, román, cigányt – gyűjtött össze, hogy magyarul taníttassa írni, olvasni és beszélni. Lassan virágzásnak is indult a magyar református egyházi és iskolai élet, de nem tartott sokáig, mert közbeszólt az 1848-as forradalmi idők románjainak „*lándzsásvilága*”, ami elpusztított mindent. Elveszett az iskola, a református templomot román kegytárgyakkal rakták tele és a tordosi magyarokat láncokkal, kötelekkel megkötve a román ortodox templomba hajtották, arra kényszerítve őket, hogy legyenek románokká. Péterfi tiszteletes és családja maga is nagyon sokat szenvedett a megvadult románok fenyegetéseitől, erőszakosságaitól. Kénytelen volt elmenekülni családjával Szászvárosra. Itt a román felkelők miatt állandó életveszélyben volt. Anyagi egzisztenciája teljesen megsemmisült, fiai közben a magyar szabadságharcban küzdöttek.

1850. április végén meghívták Dévára lelkésznek. Sokat írt, nagy kedvvel prédikált, de a dévaiak nagyon gyengén látogatták a templomot: Istent okolták a háború okozta katasztrófáért. Péterfit lelkipásztor társai 1852-ben felkérték, hogy az Erdélybe látogató Ferenc József osztrák császárt köszöntse. Ebből arra következtethetünk, hogy Péterfi Károly kiemelkedő tehetségű szónok lehetett. A marosvásárhelyi egyházközség végül visszahívta őt, s így 1855-től 1867-ig vártemplomi lelkipásztorként szolgált. Az egyház akkori jegyzőkönyveiből tudjuk, hogy 1861. pünkösöd első

napjára virradólag ismeretlen tettesek a Péterfi tiszteletes lakásán található levéltárat kirabolták. Értékes egyházi kegytárgyakat vittek el. A történetekért Péterfit tették felelőssé, hiszen elmulasztotta a levéltár vasajtáját bezárni. Gróf Mikó Imre (1805-1876), akit már életében “Erdély Széchenyije”-ként emlegettek, a helyzet orvoslására levelet intézett Péterfi tiszteleteshez és egy értékes úrvacsorai poharat küldött az egyházközségnek. Öt évvel később fény derült a rablók kilétére és az egyházi kegytárgyak is mind előkerültek. Az eset azonban igencsak megviselte az idős korú lelkipásztort.

Péterfi Károly 1867-ben ment nyugdíjba, s néhány évvel később, 1873. január 23-án végelgyengülésben elhunyt. Részletes életrajzát dr. Kiss Áron írta meg *Péterfi Károly élete és munkái* (1882) címmel valamint Koncz József (aki Péterfi Károly veje volt!) *A marosvásárhelyi ev. ref. kollégium története* (1889) című könyvében.

Péterffy László (1819-1897)

Péterfi Károly fia, ő már “ffy”-nal írta nevét. Marosvásárhelyen született 1819-ben. 1848 és 1850 között a Maros jobb partján, az Alvinc településsel szemközti Borberek faluban végzett lelkipásztori szolgálatot. A forradalom következtében élete veszélybe került, s elmenekülni kényszerült. A 108 lelket számláló kis borbereki református közösség élete 1850-ben indult újra új lelkipásztorral, Péterffy László pedig 1851. január 1-ével Alvincen kezdte meg lelkészi munkáját. Noha a forradalmi pusztítás Alvincet sem kerülte el, a település képes volt a megújulásra. 1870-ben Péterffy László

vezetésével a reformátusok új iskolát és tanítói lakást építettek. Péterffy tiszteletes 1890-be ment nyugdíjba, ekkoriban még mintegy kétszázötven református magyar élt az egykori szász mezővárosban, ma számunk a félszázat sem éri el.

Péterffy Lászlónak Trautenbach Anna volt a felesége, akitől hét gyermeke született, egyikük sem lett lelkipásztor. Ellenben egyik unokájuk, Péterffy Kálmán (1906-1970) folytatta az elődök hivatását: Székelyudvarhelyen, Torboszlón, végül 1934 és 1944 között Gyulakután szolgált. Péterffy László dédunokája Péterffy Árpád (1923-1983) a második világháborút követően, 1949. január 15-étől egészen haláláig az alvinci reformátusok papjaként tevékenykedett. Igencsak nehéz körülmények között végezte munkáját. Az 1970-es években többször kiöntött a Maros folyó és az árvíz elöntötte a parókiát, templomot, a maroknyi református közösség tagjai emiatt távozni kényszerültek a településről. Péterffy Árpád azonban nem adta fel a küzdelmet, családtagjaival együtt saját kezűleg javította, építette az üressé váló hatalmas templom épületet, megőrizve attól, hogy végleg az enyészeté legyen. Árpád öt gyermeke közül egyetlen fia, Péterffy Kund (1969) lett lelkipásztor. Ő három évig a háromszéki Kommandón szolgált, jelenleg pedig, mintegy bő tíz esztendeje, az ausztráliai Sydneyben és a környékén élő magyaroknak hirdeti Isten Igéjét.

*

Az oldalági rokonságról is illő röviden megemlékeznünk, hiszen körükből számos kiváló lelkipásztor került ki. Ők egy f-fel írják a nevüket. A

következőkben Péterfy László (1910-2005) hajdani nagykendi lelkipásztor Családtörténet-Kibédi Péterfyek című írásából idézünk: *„A mi közvetlen águnkon több mint 150 éven át lelkészként szolgált elődeink: Elek, Lajos, Károly, László és Ferenc. Átlag 40-50 évig forgatták az ige kardját, de nemcsak szóval, de tettel is. A három elődnek megadatott az a nagy tisztesség, hogy mindenikük egy-egy ékes templomot is építsen, amelyek mai napig is állnak, mint Sión vára. Elek Vadasdon, Lajos Májában, Károly Nyárádselyén építi fel az Úrnak szent házát.”*Péterfy László maga is Nyárádselyén kezdte meg lelkipásztori működését 1934-ben, 1942 és 1974 között már Nagykendén szolgált a református gyülekezetben. Helytörténettel is foglalkozott. Megírta azoknak a falvaknak és gyülekezeteknek a történetét, amelyekkel kapcsolatba került (Nagy- és Kiskend, Bonyha, Nyárádselye, Makfalva, Siklód, Gyulakuta, Héderfája, Kibéd, Balavásár). Lelkiismeretesen gondozta a rábízottakat, nagyműveltséggel bírt és igen melegszívű lelkipásztor volt.

*

Jó érzéssel, hálával és meghatottsággal tölt el, hogy egy olyan nagy múltú családba születtem bele, ahol annyi lelkipásztor hirdette évszázadokon keresztül, gyakran generációról generációra, hogy kegyelmes az Úr, megváltotta a bűnösöket, szereti az övéit. Az elődök hite és szolgálata példa a mindenkori utódok számára, számomra is. Példa és bátorítás arra, hogy a jövőben is ragaszkodjunk a Szentíráshoz, annak ismeretéhez és értő olvasásához, ragaszkodjunk hűségesen Megváltó Krisztusunkhoz, az egyedül Benne való hithez, az Ő

mindenekfölötti szeretéséhez, valamint református anyaszentegyházunkhoz és magyar népünkhöz. Sose feledjük el, hogy minden kegyelem! *„Minden jó adomány és minden tökéletes ajándék felülről való, és a világosság Atyjától száll alá, akinél nincs változás vagy változásnak árnyéka.”* (Jakab 1,17) Még a csapások, nyomorúságok is a mi javunkat szolgálhatják, hogy megtörve büszkeségünket és elbizakodottságunkat, Krisztus iránti szeretetre és alázatra tanítsanak bennünket! Övé a dicsőség örökkön-örökké! Soli Deo Gloria!

*Péterffy György,
a Budapest-Soroksár-Újtelepi Református Missziói
Egyházközség lelkésze*

Péterffy Pál-Péterffy Árpád

A kibédi Péterfi, Péterfy, Péterffy család orvos-doktorai

Erdély első orvosairól 16-17. századi írásokból értesülhetünk. Az elsők között említendő PÁPAI PÁRIZ FERENC (1649-1716), aki egyetemi tanulmányait Lipcsében végezte, de Bázelen avatták orvos doktorrá. Fő műve a „Pax Corporis” volt. Marosvásárhely első orvosa kibédi MÁTYUS ISTVÁN (1725-1802). Orvosi tanulmányait német egyetemeken végezte, de diplomáját 1756-ban Utrechtben szerezte meg. Maros- és Küküllő-szék főorvosa, Erdély első balnelógusa, akinek fő műve az „Ó és Új Diaetetica”. Említésre méltó még rokona, kibédi Mátyus Áron (1755-1820), aki szintén külhonban lett orvos-tudor, és Maros-szék rendes physicusa, főorvosa volt. Marosvásárhely igen jelentős orvosa GECSE DÁNIEL (1768-1824) városi és kórházi főorvos, akit a pesti egyetemen avatták orvossá. Erdély szerte jelentős szerepet vállalt a XIX sz. eleji kolera és lepra járványok leküzdésében. „Jókedvű adakozó volt és jelentősen támogatta a helyi Református Kollégiumot, majd az egész vagyonát az általa alapított „Emberbarát Intézetnek” adományozta. Hálából utcát neveztek el róla. Sajnálatosan a ceausescui időkben az utca nevét románra változtatták.

Rátérve mondanivalónk lényegére, a nemes kibédi Péterfi, Péterfy és Péterffy családból származó orvosokra szeretnék kicsit részletesebben kitérni. Nekünk, a

szerzőknek sikerült az orvoskollegák nagyrésztével személyesen is találkozni.

PÉTERFI PÁL (1792-1861) orvos-tudor. Édesapja a sóváradai, majd kibédi református lelkipásztor (IV.P.László), akinek tíz gyermekéből heten szereztek egyetemi oklevelet és hárman lettek orvos-doktorok. Közülük sajnos csak a híres-neves, 69 évet élő Pál életpályájaismeretes. Iskolai tanulmányait Marosvásárhelyen, a Református Kollégiumban végezte. A Református Egyház Főtanácsának támogatásával folytatott orvosi tanulmányokat Bécsben, amit 1821-ben „Die diabetemellito” címmel megírt szakdolgozatával fejezett be.

Diplomájának elnyerése után egy ideig Sárospatakon praktizált, ahol bátyja, Péterfi László is élt. Az ottani főiskola orvosa lett. 1830-ban Marosvásárhelyre, majd Székelyudvarhelyre került és két évig főorvosként tevékenykedett. Végül visszatért Marosvásárhelyre. Élete végéig kiemelkedő eredményeket ért el betegeinek gyógyításában, járványok megakadályozásában („kolera orvosnak” is nevezték). Betegeinek panaszait, tüneteit és ezek alakulását írásban rögzítette. Kéziratai, naplójegyzetei fellelhetők a marosvásárhelyi Teleki Tékában. Bolyai Jánost is kezelte, mint az a vele kapcsolatos jegyzeteiből kiderül.

A székely főváros társadalmi és kulturális életének aktív részese volt. 1859-ben az Erdélyi Főegyháztanács kinevezte az általa bőkezűen támogatott Református Kollégium gondnokának. Családot nem alapított és 1861-

ben hunyt el Marosvásárhelyen. Az ottani református temető családi sírhelyében tért végső nyugalomra.

PÉTERFY JÓZSEF(1826-1890) a marosvásárhelyi Vártemplom református lelkészének, Péterfy Józsefnek (1796-1873) a fia. Nyolcan voltak testvérek. Bécsi egyetemi tanulmányainak befejezése után Maros-Torda várménye főorvosa lett, Marosvásárhelyt bekövetkezett haláláig.

PÉTERFY ISTVÁN (1870-1963) Péterfy Ferenc, marosvécsi református lelkésznek a fia. Egy ideig Radnóton, majd belgyógyászként és a Református Kollégium iskolaorvosaként dolgozott az 1948-as kommunista tanügyi reformig, majd a Főtéri Péterfy-házban lévő lakás-rendelőjében fogadta betegeit késő idős koráig. Az első szülött fia:

PÉTERFY LÁSZLÓ fül-orr-gégészről az adataink igen szegényesek. A Bolyai Tudományegyetem Marosvásárhelyre kényszerített orvoskarán rövid ideig klinikai tanársegéd volt, a '40-es évek közepén. Külföldre távozása óta sorsa nem ismeretes.

PÉTERFFY PÁL (1904-1984) Alsó-fehér megyében, Vingárdon született Péterffy Kálmán (1863-1923) körjegyző és Benkő Vilma (1867-1943) gyermekeként. A megszületett 11 testvérből nyolcan érték meg a felnőtt kort, akik közül a második fiú választotta az orvosi hivatást. Középiskoláit a nagyenyedi Bethlen kollégiumban kezdte , majd Gyulafehérváron, a Majláth Főgimnáziumban folytatta, ahol 1922-ben érettségizett. Orvosi tanulmányai a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen kezdte el. A trianoni ország- és nemzet csonkítás után a magyar egyetemi oklevelek

román honosításának nehézségei miatt 1924-ben tanévesztés ellenére a kolozsvári román egyetemen folytatta és 1930-ban avatták orvosdoktorrá. (Az egyetem az 1927-ben elhunyt I. Ferdinánd király nevét vette fel) Édesapja elhunyt után a család nehezen tudta biztosítani tanulmányainak költségeit, ezért egyetemi hallgatóként Gyergyai Árpád (1881-1955) fül-orr-gégész professzor magánintézetében dolgozva biztosította tanulmányai anyagi hátterét.

1931-ben Budapesten a Szent László fertőző kórház kórbonctani osztályán dolgozott, majd 1932-ben Debrecenben a Hüttl Tivadar (1884-1955) professzor vezette Sebészeti Klinikára jelentkezett és nyert felvételt, mint fizetés nélküli gyakornok, illetve műtőnövendék és négy év múlva megszerezte a műtő-orvosi szakképesítést. Ennek birtokában 1935-ben meghívták Kolozsvárra, a Református Diakonissza Kórház sebészeti osztály fül-orr-gégészeti részlegének vezetésére, majd Jancsó Ödön (1874-1936) sebész főorvos korai elhunyt után főorvosi rangban vette át az egész sebészeti osztály vezetését, ahol két év múlva véglegesítettek. Szakmai továbbképzése érdekében nyári szabadságai idején felkereste Ausztria, Észak-Olaszország, Svájc jeles sebészeti klinikáit. Sajnos ennek a hasznos gyakorlatnak 1939-ben kitört háború vetett véget.

A II. Bécsi döntés alapján Észak-Erdélyt visszacsatolják az anyaországhoz és ezzel Ferenc József Tudományegyetem visszatér Szegedről Kolozsvárra. (1940. kora őszén). Kinevezést kap a vitéz Novák Ernő vezette Sebészeti, Műtéttani és Urológiai Klinika főorvosának, megtartva a Református Kórházi állását.

Ekkor bekapcsolódott az Erdélyi Múzeum Egyesület (EME) tevékenységébe, a szaküléseken előadásokat tartott és 1942-ben megbízták a szakosztály pénztárosi feladatával.

A várható és szokásos román köpönyeg-fordítás után (1944. augusztus 23.) a szovjet csapatok szó szerint Kolozsvár előterébe kerültek. (Tordán voltak, ami kb.30 km van Kolozs vártól). Az egyetem vezetősége (a tanács) maradás melletti döntése ellenére, nagyon sokan elmenekültek a városból. Az egyetemi tanárok 85%-a (mindkét sebész professzor, a sebészek döntő többsége) elmenekült. A hadikórházzá váló, mindkét sebészeti klinika szakmai vezetésével Péterffy Pál főorvost bízták meg, aki egy-két sebésszel és közel két tucat orvostanhallgatóval látta el a több mint egy hónapig tartó Tordai-csata (1944 szeptember-október) beszállított több ezer sebesültjét. Szakmai tudását és hozzáállását a szovjet hadikórház elismerte és civil orvosként alkalmazta. A sebészeti klinika megbízott vezetője 1944 novemberében az újra induló egyetemi tanítás során, megszervezte a sebészet oktatását, a tantermi előadásokat megtartotta és irányította a hallgatók gyakorlati képzését

A menekülésből 1945 márciusában visszatérő Klimkó Dezső sebészprofesszor nem tartott igényt Péterffy főorvos tevékenységére. Ekkor fogadta el Marosvásárhely meghívását, ahol a sebészet osztályvezető főorvosának nevezték ki 1945 tavaszán. Az időközben Kolozsvárra visszatérő román egyetem nem adott működési teret az új magyar Bolyai Tudományegyetem orvosi karának, amelyet 1945 őszén Marosvásárhelyre száműzték. A

sebészet professzora itt is méltánytalanul mellőzte Péterffy főorvost.

Ezért egy ideig visszajárt Kolozsvárra a Református Kórházba a megalakuló marosvásárhelyi Állami Kórház Sebészeti Osztályára elnyert kinevezéséig, amit 1948-ig vezetett, és egyetemi előadó tanári előléptetést kapott és sebészeti oktatásban részesítette az orvostanhallgatókat. 1952-ben egészségügyi átszervezés folytán Gyergyószentmiklóstra került, ahol az ottani Sebészeti Osztályt vezette. Közel egy évi megterhelő időszak után, sikerült visszakerülnie Marosvásárhelyre, ahol megszervezte és beindította az onkológiai betegek sebészi kezelését. Nem sokkal később tevékenyen részt vett a Szájsebészeti Klinika megalapításában is. 65 éves korában nyugdíjazták, de élete végéig aktív maradt. Rendszeresen részt vett az Onkológiai Osztály munkájában és sebész konziliárus lett a Nőgyógyászati Klinikán.

Az „egynapos sebészet” megteremtésének egyik úttörőjeként is számon tarthatjuk 1948-1958 közötti tevékenysége alapján, ugyanis ebben az időszakban a magánrendelőjében közel 300 műtétet végzett helyi érzéstelenítésben (általános sebészeti és uro-genitális műtéteket: vakbél, gyomor, epe, végbél, prosztata, vesekő, méh eltávolítás, sérv, struma, tüdőciszta eltávolítás), halálozás nélkül. Tudományos tevékenységét a jó megfigyelőképeség, a kutatási ötletek és a kitartás jellemezte. Fiatal korában a fekélyek keletkezésével, a gyomor izomzat anatómiájával, működésével, a gyomorsav elválasztás folyamatával. Állat kísérletekkel vizsgálta a jód, D- és E vit., valamint egyes vírusok és

sexuális diszfunkciók szerepét a rákos betegség kialakulásában.

Az elért tudományos eredményeit előadásokon, folyóiratokban, mozgó filmekben (élő és trükk felvételek) ismertette. Mindezek elismeréseként elnyerte a Román Tudományos Akadémia részéről a Doktori címet.

A történelem viharai és a váltakozó embertelen társadalmi berendezkedés jelentősen gátolta orvosi és tudományos tevékenységét. Ennek ellenére 53 tudományos munkája jelent meg (20 magyar, 17 román, 10 német, 4 angol és 1 francia nyelvű).

A nyolcvan esztendő életpályájára visszatekintve megállapítható, és elfogultság nélkül kijelenthető, hogy széles körű tudással és nagy bölcsességgel rendelkező sebész-orvos volt, de a döntő hangsúly mindig a gyógyító orvoson volt. Csak akkor vette elő a briliáns sebésztechnikáját, ha az valóban a beteg érdekét szolgálta. Számára minden egyéb tényező csak másodlagos volt, mert nála mindig a betegek voltak az első. A szíve és az esze mindig a helyén volt.

Gyermekszeretete legendába illő volt, 6 gyermeke és 19 unokája közül 7 általános orvosi, 5 fogorvosi diplomát szerzett. Felnevelt öt gyermeke közül négy lett orvos, Árpád, Pál, Erzsébet és Lajos, egy pedig Attila Kálmán, villamosmérnök.

PÉTERFFY ÁRPÁD 1938-ban született Kolozsvárott. Elemi és középiskoláit Marosvásárhelyen, a Református Kollégiumban végezte és 1954-ben érettségizet. Orvosi tanulmányait a Marosvásárhelyi Orvostudományi- és Gyógyszerészeti Intézetben (MOGYI) végezte 1954-60 között, és ott szerezte meg általános orvosi oklevelét. A

három éves kötelező körzetorvosi szolgálatát Erdélyben, a Gutin hegység déli lábánál kacsikaringózó Kapnikbányán 1960-63 között teljesítette. Sikeres versenyvizsgával Nagybányán mellkas-sebész szakorvosi állást nyert el.

A szükséges négy éves kórházi alorvosi szolgálatot Borsán, Nagyváradon, Bukarestben, Nagybányán teljesítette és a bukaresti egyetemen eredményes szakvizsga alapján, 1968 elején mellkas-sebész szakorvosnak nevezték ki a helyi Mellkasi Betegségek Kórházába.

1968 végén Svédországban folytatta az orvosi tevékenységét az Eskilstuna-i Központi Megyei Kórház sebészeti osztályán 1969-73 között, ahol általános sebész szakorvos lett. Stockholmban a Karolinska Intézet Viking O. Björk professzor vezette Szív és Mellkas-sebészeti Klinikán alkalmazták 1974-től. Itt készítette el és védte meg sikerrel az akadémiai doktori értekezését (1980). Két évvel később habilitált és docensi minősítést nyert el (1982).

Az erdélyi magyar hagyományokhoz híven 1983-ban sikerrel pályázta meg és nevezték ki a Debreceni Orvostudományi Egyetem II.sz. Sebészeti Klinika tanszékvezető, igazgató egyetemitanárává. Az elvárásoknak és elképzelésekkel egyezően az országosan kullogó debreceni szívsebészet mennyiségi és minőségi jelentős fejlesztését sikerült megvalósítani. Ugyanakkor a klinika általános és mellkas-sebészeti tevékenysége nem csorbult, sőt a szükséges fejlesztések megvalósultak. A kiváló eredmények alapján sikerült meggyőzni a legfelsőbb egészségügyi vezetést egy új, korszerű szívsebészeti klinika felépítésének szükségességéről.

Péterffy professzor elképzelése és orvos-szakmai irányítása mellett 1991-92 között készült el az új épület, harmonikusan kapcsolódva a közel száz éves Augusztai Szanatóriumhoz. A korszerű új klinika 1993 tavaszánállt a szívbetegek szolgálatában és soha nem látott műtéti szám növekedés eredményeként a debreceni klinika lett a hazai szívsebészet zászlós hajója (Szabó Zoltán professzor) .

Sajnos a szükségszerű lendületes és eredményes tevékenység 2006 közepén léket kapott. A második Gyurcsány kormány megszorító intézkedéseit túllihegve, a helyi legfelsőbb vezetőség hozzá nem értői és karrier szakértői egyetértve – tiltakozásunk ellenére – jelentős személyzeti és területi csonkolásának eredményeként a klinika műtéti teljesítménye 30%-kal csökkent. Ennek eredményeként a várólistán való halálozás többszörösen megemelkedett.

A szakember képzés fontosságát szemelőtt tartva 17 tanítványa lett szívsebész, Péterffy professzor 70 éves korában nyugdíjba vonult és rövid időn belül emeritusprofesszor lett, amit kétszer meghosszabítottak. Közleményeinek száma: 173.

Kitüntetései, elismerései:

Alkotói díj, Hajdú-Bihar Megyei Tanács (1989)

Hatvani díj, Debrecen Város Önkormányzat (1994)

Tankó Béla Emlékdíj, DOTE (1996)

Magyarország felemelkedéséért (1998)

Fellow of the European Board of Thoracic and Cardiovascular Surgeons (1998)

Markusovszky Lajos Emlékérem, Orvosi Hetilap, (2001)

Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikereszt(2002)
Bocskai István-Díj, Hajdú-Bihar Megyei
Önkormányzat közgyűlése (2003)
Pro Facultate Debreceni Egyetem (2003)
„80 éves a debreceni orvoscépzés”
emlékplakett(2003)
Kudász József Emlékérem, Magyar Szívsebészeti
Társaság (2005)
Debrecen Város Díszpolgára (2008)
Magyar Sebészetért Emlékérem (2008)
MOGYE Arany Diploma(2010)
Magyar Mellkassebész Társaság Sauerbruch
Emlékérem és
Emlékelőadás(2011)
Kettesy Aladár Emlékérem és jutalomdíj (2012)
Magyar Kardiológusok Társasága Ezüst Emlékérem
kitüntetés(2015)

PÉTERFFY ANNAMARIA (sz: 1974, Eskilstuna, Svédország). Középiskoláit Linköpingben, ahol 1993-ban érettségizett az ottani Katedralskola-ban.

Orvosi tanulmányait a Debreceni Orvostudományi Egyetem kezdte el 1994-ben, majd sikeres versenyvizsga alapján 1997-ben Linköpingben a Hälsouniversitetet folytatta és itt szerezte meg az általános orvos-oklevelét 2002-ben. Szakorvosi képesítést szerzett belgyógyászatból, majd tüdőgyógyászatból Göteborgban, a Sahlgrenska egyetemi klinikán. Jelenleg az AstraZeneca gyógyszergyár orvos kutatója és a monoklonális antitestekkel kutatja.

Két általános iskolás fiúgyermek Édesanyja.

PÉTERFFY MIKY (sz: 1979. Stockholm) iskoláit Linköping-ben végezte és 1998-ban gimnáziumi érettségi szerzett az ottani Berzelius-skolan. Katonai szolgálatot teljesített 1998-99-ben. Orvosi tanulmányait az Umeå-i Egyetemen 2000-2005 között végezte. A kötelező általános orvosi gyakorlatot a stockholmi Danderyd-kórházban töltötte, majd a világhírű Karolinska Kórház Mellkas- és Szívsebészeti Klinika osztályos orvosa lett.

Két óvodás korú gyermek Édesapja.

PÉTERFFY PÁL 1943-ban született Kolozsváron. Iskolai és egyetemi tanulmányait Marosvásárhelyt végezte.(1961-1967) V. éves korában versenyvizsga révén klinikai gyakornok lett különböző osztályokon (fertőző, belgyógyászati, szülészeti-nőgyógyászati, sebészeti). 1969-ben alorvosi vizsgát tett Kolozsváron, majd szemorvos rezidensként dolgozott. 1972-ben, bukaresti szakvizsgáját követően, kinevezést nyert Krassó-Szörény megyébe. Boksára, majd Resicára. 1976-ban megnősült és 1977-ben áttelepült Magyarországra, Budapestre. Itt először a János Kórházban, majd a MÁV Kórház Szemészeti Osztályán dolgozott főorvosként. Nyugdíjazását követően még tovább dolgozik a Rendelőintézet Szemészetén főorvos vállalkozóként.

PÉTERFFY ERZSÉBET 1945-ben született Kolozsváron. Az egyetemi tanulmányait (1962-1968) Marosvásárhelyt végezte, a Fogorvosi Karon. Férje, Szentkirályi István, egyetemi évfolyamtársa, aki szintén neves családból származik (apja Szentkirályi István 1906-1972 gyermekgyógyász professzor, gyermekei, unokái,

dédunokái ugyancsak híres orvosok). Az egyetem befejezése után tizenöt évig férjével fogorvosként Szatmáron dolgoztak. Magyarországra történő áttelepülésük után pedig Debrecenben gyermek- és fogszabályozási szakorvosként tevékenykedik. Három gyermeke van, Erzsébet Katalin, István Elek és Péter.

SZENTKIRÁLYI ERZSÉBET KATALIN 1969-ben született Marosvásárhelyt. Iskolai tanulmányait Szatmáron és Debrecenben végezte. A Debreceni Orvostudományi Egyetem Általános Orvosi Karának elvégzése után, a szintén orvos, Székely Olivérrel kötött házasságát követően Svédországban, Malmöben telepedett le, ahol az ottani Onkológiai Intézetben helyezkedett el. 2017-ben megvédve doktori értekezését „Follicular and Diffuse Large B-cell Lymphoma” címmel. Három gyerek édesanyja.

SZENTKIRÁLYI ISTVÁN ELEK 1970-ben született Marosvásárhelyt. Szatmáron és Debrecenben végezte iskolai tanulmányait. 1995-ben általános orvosi diplomát szerzett a Debreceni Orvostudományi Egyetemen, melynek befejezése óta szívsebészként dolgozik az ottani Szívsebészeti Klinikán. Szívesen jár külföldre tanulni, operálni. Három lánya van.

SZENTKIRÁLYI PÉTER 1975-ben született Marosvásárhelyt. Iskoláit Debrecenben végezte, az ottani Orvostudományi Egyetem Fogorvosi Karán folytatva. Fog- és fogszabályozási szakorvosként praktizál Debrecenben. Három fiú gyerek édesapja.

PÉTERFFY ATTILA 1946-ban, Marosvásárhelyt született villamosmérnöknek három gyermeke közül kettő lett orvos, Anna Erzsébet és Attila.

PÉTERFFY ANNA ERZSÉBET 1977-ben született Marosvásárhelyt. Középiskolai és egyetemi tanulmányait szintén ott végezte. 2002-ben államvizsgázott kitűnő eredménnyel, majd fogorvosi és paradontológiai szakvizsgát tett.

PÉTERFFY ATTILA 1983-ban született Marosvásárhelyt. Ottani középiskolai és orvosegyetemi tanulmányait követően, pályáját sürgősségi betegellátással kezdte, majd aneszteziológus és intenzív terápiás orvosi szakvizsgát tett. Jelenleg Németországban kórházi aneszteziológusként dolgozik.

PÉTERFFY LAJOS 1948-ban született Marosvásárhelyt, ahol iskolai és fogorvosi egyetemi tanulmányait is végezte. 1972-ben egy évig Szilágycsehen, utána pedig Gyergyóremetén dolgozott fogorvosként. 1988-ban családjával áttelepült Magyarországra, Felsőzsolcára helyezkedik el. A fogászati rendelőjét modernizálta, többek között digitális röntgen készüléket használatba állítva. Nyugdíjasként is tevékenykedik. Négy gyermeke közül egy, Péterffy Pál lett fogorvos.

PÉTERFFY PÁL 1972-ben született Marosvásárhelyt. Iskoláit Gyergyószentmiklóson és Miskolcon végezte. A budapesti Semmelweis Egyetem gyógytornász szakjának elvégzése után, két évig ezen a területen dolgozott. 1997-ben felvételt nyert a marosvásárhelyi Orvostudományi Egyetem Fogorvosi Karára, ahol két évet elvégzése után Debrecenben folytatta tanulmányait. Végzése óta Alsózsolcán és Miskolcon dolgozik, sikeresen alkalmazva a fogimplantológiát is.

A kibédi Péterffy család tagjai között vannak nem Péterffy nevű orvosok is.(a leányi ág részről, akiknek férjei után kapott családi nevükön)

Néhány ezek közül:

MÁRK IMRE (anyja Péterffy Erzsébet 1897-1997, Márk Mihály református lelkész felesége) 1922-ben született Agyagfalván. Nagyenyeden és Udvarhelyt tanult, majd 1942-ben elkezdte a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemet, de a bevonuló orosz csapatok miatt 1944-ben arra kényszerült, hogy egy évig Halleban folytassa orvosi tanulmányait. Erdélybe való visszatérése után Marosvásárhelyt fejezte be az egyetemet, mivel a kolozsvári egyetemen megszűnt a magyar oktatás. Rövid ideig Lövétén, majd Parajdon volt körorvos. Közben fogorvosként is szakosodott Bukarestben és 1960-tól családjával Székelykeresztúrra költözött, és fogorvosként dolgozott. Fiatalon, 1968-ban Udvarhelyt halt meg bélcsavarodás következtében. Két gyermeke közül az egyik, Imre lett orvos.

IFJ. MÁRK IMRE 1950-ben született Parajdon. Középiskoláit Székelykeresztúron, egyetemi tanulmányait pedig a marosvásárhelyi Orvostudományi Egyetemen végezte 1975-ben. Öt évig körorvosMoldvában (Moinești), majd miután 1983-ban Bukarestben szakvizsgázott, a csíkszeredai Megyei Kórház Radiológiai Osztályára került és ott dolgozott nyugdíjazásáig.

HARAINÉ PÁSZTOHY GYÖNGYVÉR (nagyanyja Péterffy Gyöngyvér 1901-1995, Pásztohy-né) 1960-ban született Miskolcon, ahol középiskolai tanulmányait is

folytatta, majd 1979 és 1985 között elvégezte a Szegedi Orvostudományi Egyetem Általános Orvosi Karát. Először belgyógyászként dolgozott az egri Megyei Kórházban, majd háziorvosként Miskolctapolcán.

MAROSI GYÖNGYVÉR (nagyanyja Péterffy Gyöngyvér, 1901-1995, anyja Marosi Péterné, született Pásztóhy Gyöngyvér 1925-2010,) 1954-ben született Kolozsváron. Középiskolai tanulmányait Kolozsváron, egyetemi tanulmányait Marosvásárhelyt végezte. Először Moldvában, Moinești-en dolgozott körorvosként, majd 1982-ben áttelepült Magyarországra, és Pest megyében, Menden praktizált háziorvosként ,nyugdíjazása után is folytatja orvosi tevékenységét.

Özv. KISS ERNŐNÉ, szül. CSEKME MÁRTA (anyja Gaál Jolán, apja Csekme István, apai nagyanyja kibédi Péterfy leszármazott, Péterfy Karolina Pap Sándorné, akinek nagyapja Péterfy József 1796-1873 vártemplomi lelkész esperes volt). 1938-ban született Marosvásárhelyt, ahol középiskolai tanulmányait is végezte, 1961-ben pedig általános orvosi diplomát szerzett. Alsó-idécsen, Erdőszentgyörgyön és Marosszentannán, valamint a Carit San Magánpoliklinikán dolgozott.

ROZSNYAI BARNÁNÉ szül. PÉTERFFY JUDIT 1946-ban született Marosvásárhelyt. Az elemi és középiskolai tanulmányait a szülővárosában végezte, ahol 1964-ben érettségizett. 1964-1970 között a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet gyerekgyógyászati fakultását végezte el. 1970 és 1972 között gyakornok az ottani Gyermekklinikán, az örök eszményképének tartott Szentkirályi István professzor irányítása alatt, majd Marosvásárhelyt a Gyermek

Házában és később ugyancsak ott, a Koraszülött Osztály szakorvosa, majd főorvosa lett. 1996-tól nyugdíjazásáig, 2011-ig a Maros Megyei Klinikai Kórház Koraszülött Osztályát vezette.

Irodalom:

Berde Károly: Volt-e Bolyai Jánosnak syphilise? Comm.de Hist.Med.Hung.1973. 69-70.131-142.

Fodor István: Adattár Orvosi levelek. Comm.ex Bibl.Hist.Med.Hung.1965-35.12-217.

Kiss Csekme Márta, Péterffy Árpád, Péterffy Attila: A marosvásárhelyi református temető orvosi sírjai. Studium Kiadó, Marosvásárhely (2017)

Pálmay József: Marostorda Vármegye Nemesi Családjai. Charta, Sepsiszentgyörgy (2000)

Péter Mihály: Neves székelyföldi orvosok élete és tevékenysége. Művelődés-, Tudomány- és Orvostörténeti folyóirat 2013;4(7), 22-50.

Péterffy A., ifj. Szentkirályi I., Péterffy Á: Dr. Péterffy Pál egyetemi előadótanár élete és munkássága 1904-1984. Erdély Múzeum-Egyesület Kiadó, Kolozsvár (2010) 83. kötet 76.

Péterffy Árpád: Az erdélyi magyar sebészképzés = A Magyar Sebészeti Társaság elmúlt tíz éve 2006-2016, szerk. Lukács Géza, Debrecen, 2016, 109-149.

Péterffy Árpád: A tordai csata és a Kolozsvári Magyar Egyetem. Új Kéve (2010) 18/1:27-30.

Péterffy Árpád: Dr. Péterffy Pál emlékére. Orv Hetil (2005) 146/8:382-383.

Péterffy Árpád, Péterffy Pál jun., +Péterffy Pál: Az erdélyi magyar egynapos (járóbeteg-) sebészettörténete. Magy.Seb. 2017;70(1), 95-97.

Péterffy Árpád, Péterffy Pál jun: Prof. Dr. Péterffy Pál (1904-1984). In: Emlékezünk Orvosainkra 2, 129-138. old. (szerk: Vincze János), NDP Kiadó, Budapest, 2008

Péterffy Árpád, Péterffy Pál: Az erdélyi magyar orvosképzés és sebészet története dióhéjban. Alföldi Nyomda, Debrecen, 2019.

Vofkori József: Bolyai János betegségei, kordokumentumok és a modern orvostudomány tükrében

id.Péterfy Ferenc

**APÁM,
PÉTERFI KÁROLY (1868-1941)**

Személyes arcképvázlat

A takarás

Két alak lépeget a Szőlősaljával párhuzamos úton. Ha valami csoda folytán a két alakot összegyúrhatnánk és két egyenlő részre oszthatnánk, úgy két emberről beszélhetnénk. De így az egyik túlságosan hatalmas, a másik feltűnően cingár ahhoz, hogy egykönnyen elfogadhatnánk ember voltukat. Pedig apa és fia igyekszik fel a lejtőn. Csupán abban hasonlítanak, hogy mindkettőjük fejét szalmakalap fedi. No meg vállaikon takaráshoz szükséges szerszámokat cipelnek. Bár ez utóbbi nem mondható egyformának, mert míg a robusztus vállakon egy háromágú vasvilla és egy gereblye fekszik, amire még hátul egy jókora tarisznya is van akasztva, a cinege vállra csak egy kétágú favilla van fektetve. Viszont bal kezében az apa nagy füles fazekat, a fiú egy üres csicseskorsót lóbál.

A nagy szalmakalap alatt nullás géppel letarolt koponya domborodik, az arc a fehérbőrűek jellegzetesen rózsaszínre pirított piros pozsgás színe, amit a kiserkent fehér szakáll sem tör meg, a világoskék tiszta tekintetű szem fölötti szemöldök is egybeolvad az arc színével. Az

arc jellegét a száj fölötti tömör fehér bajusz adja meg, amely két végén ki van pödörve. Ezt a hatalmas fejet bika-nyak tartja, ami nehezen tűri a gallér kötelét. Ha mégis kénytelen felvenni ünnepnapokon, alig várja, hogy megszabaduljon annak szorításától. Felső testét, domború mellét most fehér vászon ing fedi. A fekete háziszőttes nadrág is igen csak szorult helyzetben van, a gombokat alaposan fel kellett varrni, hogy le ne pattanjanak a test feszítésétől. A lábak, mint két kemény oszlop, egyenletes tempóban viszik a több mint 110 kilógrammnyi súlyt. A fekete cügos cipőnek is van miért nyikorognia. Bezzeg a negyednyi emberke mezítláb könnyedén veri a meleg port. A nyári nap a Bekecs tetejétől már jó hajításnyira ontja sugarait, hátulról taszítja a két munkába menőt. Nem sokat ér erőlködése, sőt a túlméretezett testre feszülő ruhát előnti tőle az izzadság. Meg is szólal mély dörmögő hangján:

- Korábban is indulhattunk volna, ereje van már a napnak.

Szőlősmegig igyekeznek, ahol a nagy papi rétet pár napja kaszálták le, ma meg kell szárítani a szénát. Nincs nagyobb élvezet, mint egy egész napos szénagyűjtés.

Az emelkedő tetején szusszanunk pár percet, onnan már lefelé lejt az ösvény, gyönyörűséges lesétálni. Csakhamar megérkezünk a kaszálónkra Apám és én.

A földünk alsó felén egy javakora béli tölgyfa, emellé cihelődtünk le. A tarisznyát Apám felakasztja a fa egyik csonkjára, az ételes fazekat az árnyékba helyezi, engem az üres korsóval elszalaszt a forráshoz, amely nem messze, megállás nélkül bugyogtatja vizét. Jót húzunk mindketten az üdítő vízből és nekilátunk a széna

terítéséhez. Tegnap már kis fiókokat csináltunk, ma azokat kell egymáshoz közel hordani és elrázni, hogy a nap elvégezhesse a maga dolgát.

Az összehordásban nekem nem sok munkám akad, mert Apám beleszúrja a villáját egy fiók aljába, hatalmas erejével nekifeszül, s az egészet, mint én egy seprűt, könnyedén húzza maga után. Csak meresztem a szemem ekkora erő láttán. Pedig már megszokhattam, hogy Apámnál erősebb ember nincs. A széna szétrázásában már nekem is akad munkám. Könnyű favillámmal utánozom Apám begyakorolt mozdulatait.

A terítés után rábízzuk szénánkat a napra, hadd mutassa meg, mit tud. Nem vall szégyent, olyan erővel ontja melegét, hogy még a levegő is reszket félelmében. Mi verejtékező testtel szálláshelyünkre ballagunk, és átadjuk magunkat a pihenésnek. Hanyatt fekszünk a fa árnyékában és hallgatjuk a mező zenéjét.

Milyen sokféle hangszerezen játszik ez a zenekar. Itt is mint az emberi zenekarban, legfontosabb szerepet az énekesek kapják. A madarak kórusa vegyes kar, amelyben egymással vetélkednek az egyes szólamok. Pár száz méterre tőlünk kezdődik a kendői erdő, ahol mindenféle madár talál magának fészekre alkalmas helyet. Itt csattog a zenekar legnagyobb művész-rajja, a fülemülék, akik nem tudnak betelni saját hangjuk szépségével. Hiába cserregnek bele a szarkák, krákognak a szajkók, azok rájuk sem lederítenek. Teljesen más összetételű a réteken fészkelő madarak énekkara. Ezek közül a pacsirták viszik fel az égis vezérszólamukat. A földön egymástól jó távolságban a fürjek pitypalattyoznak, a gébicsek, vagy ahogy itt nevezik a

butamáték csak csirrognak, hogy a fészkeikből túl korán megszökött fiókákat táplálni tudják.

A kísérő zenekart a ciripelő tücskök, és a millió számra szökdécselő szöcskék és sáskák pengető hangszerei szolgáltatják. Ebben a kék mennyezetű koncert teremben fenséges szimfónia szól, csak fül legyen, ami azt felfogja.

Ebéd előtt még megforgatjuk a szénát. Apám megy elől félelmetes alakjával, villájával alányúl a szénának, s ügyesen másik oldalára dobja. Tempósan lép egyet és a műveletet könnyedén folytatja. Én a nyomában haladok a mozdulatait utánózva. Könnyű és szapora munka a forgatás, csak ne perzselne oly kegyetlenül a nap.

Egy kökény és galagonya tömörülésben int Apám vastag ujjával, hogy menjek közelebb, majd rámutatott a tüskés gubanc csomóra.

Nézd csak: mi van ott!

Bambán meresztem szemeimet, semmi feltűnőt nem látok. Vajon mi lehet? Apám még közelebb vezetett, és akkor én is megpillantom a takarosan elkészített kis madárfészket.

Már régen figyelem, - szól Apám – hogy az anyamadár ide hordja a rovarokat. Hasznos kis gyűjtögető, ne próbálj a fészkéhez nyúlni, mert elijeszted őket!

Csodálkozom, hogy Apámnak is ilyenén jár az esze. Nagyon megörvendeztetett a madár család bemutatásával. Hogy is mernék hozzá nyúlni. Az énekes madár szent előttünk! Azt csak messziről szabad csodálni. A kis fiókák csacsogva tátják óriási szájukat, csupa egy csőr volt az egész testük. Amikor végeztünk a

forgatással, a délidő is megérkezik. Ennek két biztos jele van: első a saját árnyékunk, amely megengedi, hogy azon a magunk fejére lépünk. Második, a gyomrunkból jött jelzés. Apám kajánul figyel, hogy taposok árnyékom fejére és megkérdezi:

- Tán nem éhezted meg? Gyere, nézzük meg, mit pakolt fel anyátok!

Sajnos én tudom, hogy a fazékban zöldfuszulyka leves van, amit mindig szívemből utáltam. Apám leakasztja a tarisznyát, komótosan kirakja annak tartalmát: egy takaró ruhában csavart fél kenyér, papírba göngyölt túró. A ruhát leteríti a fűre, rá a kenyeret, a kést, a kanalakat, majd a fazekat kifedi, a fedőbe nekem tölt, a fazekat magához veszi, és megkezdődik az ebéd.

Gyanakvással teli elszántsággal tettem számba az első kanál ételt, de mintha csoda történt volna, soha ilyen finomat nem ettem. Apám is kanalazza szaporán, s közben rám mosolyog látva mohó nyeléseimet. Úgy elmerülünk a buzgólkodásban, hogy csakhamar meglátjuk a nagy fazék alját.

- Ez jól esett – hagyjuk rá egyhangúan. A túróra nem is kerül sor. Jó lesz majd uzsonnára.

Ebéd után hagyjuk a napot tovább buzgólkodni, leheveredünk a fűbe. Apám pár perc múlva horkol ütemesen, én bámulom a hatalmas faleveleket.

Gondolataim először a mellettem fekvő óriási testen járnak. Nem különös, hogy itt kint a természetben, nemcsak a fuszulyka leves íze más, hanem Apámat is mintha kicserélték volna? Otthon, amikor köztünk van, mintha robbanás előtt állanánk, olyan feszült a légkör körülötte. Bármilyen apróság is ellenkezzék

elgondolásával, azonnal elszabadul a pokol, kiabál, káromkodik, s mi reszketünk, félünk tőle. Itt kint még madárfészket is mutat nekem. Milyen derűsen el tud beszélgetni mindenről. Itt kint lehet igazán szeretni. Nem furcsa ez?

Egy szarka nagy cserregések közt száll fejük felé a fára. Nem érdekes, hogy ez a fa egyedül, magányosan áll itt, míg társai pár száz lépésre összebújva sűrű erdőt alkotnak. Vajon melyiküknek jobb, a magányosnak-e vagy az erdőbe verődötteknek a sorsa?

Most persze ennek van jobb dolga, mert minden levelével magába ölelheti az életet adó nap sugarait. De ha jön a vihar, ha orkán tépi az ágait, csavarja törzsét? Ott bent társai egymásba kapaszkodhatnak, úgy védelmezik egymást. Mint mi otthon, amikor Apám ordítózik, mind Anyámhoz húzódunk, pedig Ő is fél. De mégis könnyebb közösen elviselni a vihart.

Apám és a magányosan álló fa. Vajon nem egy és ugyanaz. Nem egyedül él Apám is családukban, mint ez a fa? Tehet-e arról ez a fa, hogy itt áll a mi földünkön és nem bent társaival ölelkezve? Milyen jó volna, ha Apám is velünk együtt tudna élni!

Egy nagy horkantás után Apám felkapta fejét és elindult takarni. A már jól megszáradt szénát a szélénél kezdve befelé dobáljuk, amikor jó halom gyűlt össze, a közepén Apám megkezdte a boglya rakását. Nagy szakértelem kell ehhez is, hogy takaros, vihart álló csomó kerekedjék ki belőle. A rakás egyre nő, amíg a széna el nem fogy. A tetejére az összegereblyélt villákkal kerülnek, amit jól odalapogatunk, és mehetünk a másik terítéshez.

Ez már komoly munka. Mindketten csináljuk gyors tempóban. Ebben már egyek vagyunk: minél hamarább túlesni a feladaton, lerázni magunkról, mint kutya a vizet. Csak teljes erőbevetéssel, a lehető leggyorsabban tudott Apám is bármit csinálni. Türelmetlenség önmagával szemben a ráváró feladatok elvégzésében.

Milyen más tempóban dolgoznak a falusiak, mint mi. Nekik évszázadok óta kialakult munka-ütemük van. Egyenletes, nagy erőt nem kívánó, de kitartó, amivel hajnaltól estig bírják a munkát. Ők tudnak erejükkel gazdálkodni. Ez a tudás hiányzott belőlünk. Apám is úgy dolgozott, hogy tört össze kezében a villa, pillanatok alatt felgereblyélte a nagy rétet.

Még jól fent karikázik a nap a nyugati égen, mi már lucskos-izzadtan ülünk a szépen felrakott, illatos boglyák tövében és jóízűen falatozzuk a délről megmaradt kenyერünket, túrónkat. Friss vizet hozok a forrásból, jól meghúzzuk és indulunk haza. Jó érzés tölti el lelkünket: készen vagyunk a takarással.

Vasárnap

A mai embernek nem lehet fogalma, hogy milyen volt hajdan egy falusi vasárnap hangulata. Mint ahogyan azt sem tudhatja, milyen más volt általában az élete. Az természetes, magától értetődő, amit maga körül ma lát, óráról órára átél. A múltból ilyen ködös fogalmakat hordoz: elmaradottság, szegénység, igénytelenség, kulturálatlanság, stb. Nem visszasírni akarom azokat az

időket, csupán rámutatni azok szépségére, igazi értékére, más jellegére.

Senki nem tagadhatja, hogy a mai ember élete kényelmesebb, de vajon könnyebb-e ma az élet? A technikai civilizáció áldását senki sem vitatja el, de nem követelte áldozatul az emberibb életritmust? Nem tette-e gépivé napjaink szívdobogását? Tud-e a mai ember emberi módon élni? Életnek nevezhető ez a megállás nélküli vágatás, ez a gyorsuló iram? A mai élet tagadhatatlanul jobb anyagi jólétet ad, nincsenek apró filléres megélhetési gondok, nincsenek éhezők, rongyos ember tömegek. Sőt, aki keményen ráhajt a munkára, ügyeskedik, vagy lop, még dúskálhat is az anyagi javakban.

De ennek a célnak elérése kielégíti az embert? Boldogságot, megelégedést nyújt-e? Talán az első generáció, amelyik küzd ezért a létbiztonságért, megteremti azt, annak öröme telik sikereiben, de gyermekeit már kevésbé érdekli ez az életstílus. De minek folytassam a gondolatot? Mi, akik egy másik életformának is részesei voltunk, látjuk, hogy a mai úgynevezett jóléti életünkért cserébe sokat feláldoztunk, ami komoly érték volt, szép volt, emberibb volt.

Ilyen többek között a falusi vasárnap. Az igazi vasárnap lényege az, hogy megtöri a munkásnapok egyhangúságát, valami mást ad az embernek. Nem tétlenségre ítélet, nem feltétlenül leállás az, hanem egy minőségileg más hangulat megteremtése. Ezt alakította falun az évezredes hagyomány. Korán reggel kezdődött ez az áthangoló tevékenység. Miután a mindennapos gazdasággal járó rutinmunkákat lepergették, hozzáfogtak

a tisztálkodáshoz. Felsepérték az udvart, a portájukhoz tartozó közutat, a férfiak a nadrágszíjukon megfent borotvával komótosan lehúzták az egyhetes borostát, a kútnál megmosakodtak, a nők tisztát szedtek elő a kanapéból, készítették az ünnepi ebédet, majd a harang megkondulásakor igyekeztek ők is ünneplőbe öltözni. Idő kell ehhez, jól tudta a harangozó, nem siette el a második harang meghúzását, sem a két haranggal és csengettyűvel (kisharang) való beharangozást. Ez utóbbit addig húzta, amíg a falu végén lakók is el tudtak sétálni a templomig.

A templomba járás nem csupán vallásos igény kielégítése volt. Persze az is, de a lelki megnyugvás, az ünnepi hangulatra való átállás nagyszerű alkalma. A test felöltöztetése ünnepi ruhába nem elegendő, a léleknek is szüksége van ugyanerre. Még aki jót szundított is az ige hirdetés alatt, a közös éneklésben, a megszokott istentiszteleti szertartásban, az is megnyugvást, békességet vitt haza. Hányszor volt alkalmam megfigyelni az emberek arcát egy-egy templomozás után. Úgy a férfiak, mint a nők a kijáratnál karéjba gyűltek, és még jó ideig elbeszélgettek. Majd lassan, ráérősen elballagott ki a maga utcájabelivel, hogy otthon elköltsék az ünnepi ebédet.

Nagyon ritkán fordult elő, hogy valaki vasárnap mezei munkát végzett volna. Az ilyen ember a falu szájára került, ami mindennél rosszabb volt. Vasárnap délután a fiataloké volt. Egyszerre kivirágzott a Fő utca. Színes népi viseletben öltözött lányok karonfogva sétáltak, énekeltek, viháncoltak, várták a fehér harisnyás, piros lajbis legények érkezését, hogy azok is mögéjük sorakozzanak.

Csak a szemek összevillanása árulta el a párok egybetartozását. Nem lehetett volna elképzelni, hogy egy lány és egy fiú külön párban sétálna. Ez is íratlan, de kemény törvénye volt a falunak. Más volt a helyzet, ha táncot rendeztek. Ez nem volt gyakori, de annál nagyobb eseménynek számított. Ilyenkor kitombolhatták magukat. Itt lehetett megmutatni, ki a legény a gáton. Ez már vérre ment, a halál is néha belopakodott a csűrbe, ahol folyt a vigalom, húzták a cigányok a vérpezsdítő nótákat. Volt miről beszélni heteken át a falu népének, kitárgyalni a részleteket, a fiú-lányok közt szövődő szerelmeket, a családok közt hamu alatt izzó haragok fellángolását.

Hétfőn reggel még az elmúlt nap kábulatában élve, de mégis az új élményektől felvillanyozva kezdhették a munkájukat. Volt tartalma életüknek, a vasárnapból erőt meríthettek, várhatták is a következőt. Ami pedig a kettő között volt, a hétköznapi feladatai, az volt igazi célja életüknek.

A mi vasárnapjaink sok mindenben különböztek a falu népétől. Kis sziget voltunk, csak partunkat érintette a nép hagyományos élete. A sziget belső élete egyedi volt. Először is nem lehetett olyan nagy ellentét hétköznapijaink és a vasárnapok között. Mégis különös varázsát őrizzük mindnyájan ezeknek a selyei vasárnapoknak. A felszabadulásnak és a szorongásnak ellentétes érzését. Az öröm és félelem úgy ötvöződött egybe ezen a napon, hogy ez adta meg a mai napig is élő zamatát, rendkívüliségét.

Nálunk is külső előkészületekkel kezdődött a vasárnap. Apám az apró, szükséges munkákat elvégezte és hozzákezdett a tisztálkodáshoz. Ha a kevés haja

annyira megnőtt, kikiáltott értem, hogy nyírjam meg. Ezután következett a borotválkozása, amit maga végzett zsilettpengével. Ez gyakran kiváltotta bajt, mert ha a penge éle elkopott és húzta a borostát, gyakran földhöz vágta a komisz jószágot. Közben Anyám kirakta az alsó fehérneműt. Ennél is előfordulhatott a vulkán kitörése, mert ha egy gomb hiányzott, vagy korcos gatya zsinórja kicsúszott, akkor robbant a bomba, szálltak a káromló szavak.

Ezen a vasárnapon minden a legjobban indult. Tegnap a lányok kitakarították a lakást, súroltak, szőnyegeket, terítőket ráztak, port töröltek, a vázákba friss virágokat szedtek. Mi kicsik feldaraszoltuk és felsepertük a virágoskert ösvényeit. Nyárelő lévén a legkülönbözőbb fajtájú rózsák pompáztak, a csoportok tele voltak színes virágokkal. A nap sugarait letompították a diófák lombjai, kellemes, üde levegőt engedve be a nyitott ajtajú szobákba. Kint és bent csend és nyugalom volt.

Tíz óra körül megkondult az első haragszó. Hangja lelkünk mélyéig hatolt, ünnepélyességgel töltötte el szívünket. A templomozásra mi is bementünk a hátsó bejáraton át, a karzatról figyeltük a bevonuló, ünnepi díszben pompázó fejkendőss asszonyokat, félig még vizes, hosszú tincsekbe font pántlikában végződő hajadon lányokat, a komoly barázdált arcú, nagy bajuszos férfiakat és a peckesen lépegető, feszes, fehér harisnyás legényeket. Közben a kántor úr nyekergette a göthös harmóniumot, és rákezdett az „Im bejöttünk nagy örömmel” kezdetű ének kacskaringósan elnyújtott dallamára. Szállt az ének hangja, mind több tüdő eresztette ki a felgyülemlett keserűségét, hogy helyet

kapjon az öröm, amit az ének ígér. A következő éneklés Apámat is felvitte a szószékre, ahol kiereszthette hangját az imádságok, és a prédikáció alatt. A gyülekezet a megszokott rítusok szerint hol felállt, hol leült, úgy hallgatta papját, akit azért tartott, hogy beszéljen. Az utolsó énekben ismét a gyülekezet jutott szóhoz, kieresztette hangját, hogy reszkettek a falak, majd a tüdőbajos hangszer pihegése alatt a bejövetel sorrendjében mindenki elhagyta a templomot. Hazaérve Apámnak első dolga volt, hogy kényszerzubbonyától, a palásttól, kabáttól, keménygallértól, nyakkendőktől minél hamarabb megszabaduljon. E sietségben része volt azoknak az illatoknak is, amik a konyhából szálltak az orrába. Ilyenkor volt legpuskaporosabb a hangulata. A palásttal és kabáttal könnyen elboldogult, csak egy dobás és kész. De az a fránya keménygallér, az makacs egy portéka. Elöl is hátul is egy-egy fémgomb peckeli össze, hogy szorongassa az ember nyakát. Ehhez egy ember türelme nem elegendő. Már is hangzik a segítségül hívás:

Gyere Giza, vedd le ezt a kráglit a nyakamról!

Anyám épp az ebédet tette oda melegedni, és sietett, de már késő volt. Apám megfogta a keménygallér egyik végét, egy nagy hersenés, és már is körbehasadt a vasbilincs, s repült a szoba másik felébe. Utána széttépte a gomblyukakat, egy megkönnyebbítő szítok, s végre megszabadult a szorítástól. Ez a vad kitörés, mit kő a sima víztükrét, egyszerre törte szét a vasárnapi hangulatunkat. Reszketve ültünk le az ünnepi ebédhez, egy pissz sem hangzott el ebéd közben, csak Apámnak esett jól a vasárnapi lakoma.

Milyen ember volt apám?

Szinte képtelenségre vállalkozik az, aki egy emberi életet be akar mutatni. Amit eddig Apámról írtam az mindössze két nap emléke. Jellemének két ellenpólusára akartam ezzel rámutatni. Idillikus környezetbe ágyazva gyermeki tisztaságát, e robosztus testbe meghúzódó gyöngédséget, amit a természeti környezet hozott felszínre, és ennek ellentétét, a bármelyik pillanatban robbanásra kész haragját, amit még az ünnepi hangulat sem tudott féken tartani.

De, hogy lelki alkatának milyen skálája feszült e két pólus között, azt épp olyan nehéz megragadni, mint leélt életének 26 ezer napját. Milyen jó lenne választ kapni arra, hogy milyen volt Apám, mint ember, mint családfő, mint férj, mint apa, mint lelkész, mint közösségi lény. Milyen volt mint gyermek, mint ifjú, mint fiatal házas, mint élete zenitjén álló férfi, mint öregedő ember egész haláláig. Hogyan viszonyult nevelő szüleihez, testvéreihez, feleségéhez, gyermekeihez, barátaihoz, gyülekezetéhez? Milyennek látta a világot, a környezetét, a korát, a társadalmat, az életet? Hogyan reagált a külső benyomásokra, amik a természetben, az emberi közösségben, a szellemi életben érték? Mik voltak azok az adottságai, amelyeket születéskor magával hozott? Ezeket hogyan módosították erősítették/ gyöngítettek környezetének hatásai?

Szinte végtelensége a kérdéseknek, amikre mind feleletet kellene, kapjunk, ha meg akarjuk rajzolni Apám jellemét.

E jellem megrajzolásához nem áll rendelkezésünkre egyéb eszköz, mint emlékezetünk, ami megőrzött életéből epizódokat, benyomásokat, érzelmeket. Ezek, sajnos mind szubjektívek, megbízhatatlanok. Ehhez járul néhány, száraz objektív tény.

Az emberi életet az idő félkörös grafikonja határolja be, amely a születéssel kezdődik és a halállal ér véget. Ez Apámnál 1868. március 7. és 1941. november 5.

Mivel az élethez a tér is épp úgy hozzátartozik, mint az idő, élete meghatározott helységekhez is kapcsolódik. Hol csak a legfontosabbakat említsem: Parajdhoz gyermekkora, Pusztakamaráshoz, Székelyabodhoz, Nyárádselyéhez lelkészi szolgálatának évei, s végül Torboszlóhoz nyugdíjas öregsége.

Élete feldolgozásához legnagyobb mértékben a hagyományos kronológiai metódus kínálkozna. De ennek ellent mond az a kép, amit róla lelkünkben mindnyájan őrzünk. Ezen a látcsövön tekintve életére, legtisztábbak azok a képek, amelyek hozzánk időben legközelebb állnak, vagyis az öregkori Apám arca, utolsó hét éve, amit Torboszlóban láttunk. Ezen a nyomon elindulva próbálom megközelíthetetlen egyéniségét körüljárni.

Torboszló

1934. október 7-én az egész falut megmozgató ünnepség volt Selyében. A református gyülekezettől búcsúzott a 68 éves öreg lelkésze, és ugyanakkor köszöntött be helyébe annak középső fia, Laci. A templom zsúfolásig megtelt, még pótpadokat is kellett berakjanak, még úgy is sokan állva szorongtak a cinteremben, a

padok közötti helyeken. Huszonöt év nagy idő, amennyit egyfolytában Apám itt szolgált. Az idejövetelekor még iskolás sorban járó gyermekek, most meglett, tekintélyes apák, anyák, a község és az egyház vezetői. Egész nemzedéket keresztelt meg, tanított az iskolában. Minden házasságkötésnél Ő adta áldását a fiatal párokra, falunyi halottat kísért ki a dombon terpeszkező temetőbe. Élete alkotó szakaszának nagy részét itt töltötte, ez a falu volt tíz gyerekének szülőföldje, ez a parókia otthona. Ezer szál köti itt minden fához, holt tárgyhoz, de főleg az élő emberekhez. Nem könnyű most minden kapcsolatot eltépni, a múltat felszámolni.

Nagy vigasztalást jelent a Laci itt maradása. Ez enyhíti az elszakadás fájdalmát. Lesz, aki családjunk fészket továbbra is megtartsa, az Apám több évtizedes munkájának gyümölcsét élvezze. Nem másoknak teremnek a hatalmas erdővé nőtt gyümölcsfák, amelyeket Ő ültetett, oltott, gondozott, megmaradnak a virágoskert híres rózsái. De ami mindennél fontosabb: gyermeki kéz fogja elsimítani azokat a mulasztásokat, amiket az öregedés okozta nagyvonalúság hagyott hátra az utódra. Minden szempontból jó ez az örváltás.

A beharangozásra már tele volt a templom. A gyülekezet tagjai közt ott szorongtunk mindnyájan, Apám gyerekei és azok családtagjai. Lalóval a karzatról, a harmónium mellől figyeltük az emberek arcát. Apám és Laci a díszes papi székekben, Anyám és Emó a papné számára készített padban foglaltak helyet, amelyek a szószék két oldalán voltak elhelyezve.

Az ének hangja olyan erővel tört fel a hívekből, hogy szinte megremegett a levegő. A főének után Apám

nehézkesen indult fel a szószék lépcsőjén. Zölde fakóvá kopott palástja borította hatalmas termetét. Bal kezével keményen kapaszkodott a karfába, hogy súlyos testét felvonszolja. Amikor felérkezett, megigazította palástját, öreg tekintetével végigpásztázta a megszámlálhatatlan emberfejeket, és mély, elcsukló hangon megkezdte utolsó szolgálatát. Beszédéből csak azt a szemléletes képet őriz emlékezetem, ahogy életének pályáját a szószékre vezető lépcsőn keresztül mutatta be.

Ilyen az életünk is, mint ezek a lépcsőfokok. Egy bizonyos ideig felfelé vezet utunk, de elérkezik az az idő, amikor befejezzük hivatásunkat, véget ér szolgálatunk, többé nem léphetünk magasabb lépcsőre. Ami hátra van még életünkből, az a fokozatos levonulás egészen a sírig.

Valóban egy megtört öregember vánszorgott le a lépcsőn, akinek zokogása rázta egész testét. De hogy nem élt hiába, annak bizonyosságául közének helyett felcsendült Laló ajkáról a szívet szorongató szóló ének, aminek végén Laci lépkedett fel könnyedén, friss-elegánsan Apám helyébe, hogy megtartsa hitből fakadó, beköszöntő beszédét.

Marosvásárhelyt Szovátaival egy országút köti össze. Hegyeken, völgyeket kígyózik át, két nagyobb falut szel keresztül: Nyárádszeredát és Nyárádmagyarost. De mielőtt Magyarósra belépne, meggondolja magát és egy községi keskeny utacska kiszakad belőle és észak-nyugatnak tart. Alig egy kilométernyire egy furcsa kis faluba ér, amit Torboszlónak hívnak. Furcsaságát az adja meg, hogy alig érkezik be a faluba, máris kétfelé kell szakadjon, az egyik ága gangosan felfelé megy, a másik alul sétál egy darabig, majd amikor egy kellemetlen

dombhoz érnek, amin csak kis templom és iskola, meg a pap és tanító lakása van, arra nem másznak fel, inkább összeölelkeznek, hogy ketten közös erővel tartsanak a meredek temetőbe vezető hágónak, amelyben nyugszik Nagyapám, Péterfy Lajos és két gyermeke Károly és Ilona. Ebben a kis elhanyagolható faluban, és pedig pont azon a telken, amelyik az egy utat kettőre hasadni kényszeríti, élte le Apám a kibúcsúzástól a haláláig tartó hét évet.

Amúgy a falu népe rossz hírben állt a környező székely falvak szemében. A falu nevéből azt állították, hogy az a „több rossz ló” névből keletkezett, az emberek pedig valamikor régen egy Bereczky nevű nagybirtokos cselédei voltak. Az utódok ma is alattomos, mosdatlan szájú, megbízhatatlan emberek. De az utat szétválasztó telek pompás, egy nyugdíjas családnak kitalált hely volt, ahol Apám életének legbékésebb idejét élhette meg.

A telek így hát kívülről nézve csupa kerítés volt és pedig deszkakerítés, mert mind a két úttól el kellett keríteni, és kapu is volt rajta bőven, mert a magasabban menő útról is be kellett lépnünk egy kiskapun, a mélyebben menő útról még hozzá két kapu, egy az embereknek, a kiskapu és a kétfelé nyitható a fogatosoknak, a szekérnek, kocsinak.

A nagy teleknek legszebb ékessége a Nagyapám által épített ház volt. Ami büszkén állt a kertek közepén, arccal, illetve verandával dél-keletre nézett, de volt másik bejárata is, egyik az udvarról, a harmadik északról, a budi felől. Közvetlen előtte a virágos-, majd annak folytatásaként a zöldekes kert, amit az udvartól drótkerítéssel volt biztosítva az apró jószágok étvágya ellen. A ház előtt veteményesbe csak egy javakorabeli

diófa volt és az alsó út közelében fehér szilvafák. A ház mögött egész erdő volt, különböző fajtájú nyári almafákból.

Ez a kert adott lehetőséget Apámnak minden energiája levezetésére. Itt aztán kapálhatott, ültethetett, termelhetett kedvére, szemezhetette a rózsáit, karózhatta a fuszulykáit, amíg csak bírta. Mert az utolsó években már csak gyönyörködött azok szépségében.

A házzal ellentétes oldalon felülről lefelé sorakoztak a két helyiségből álló nyári konyha, a gabonás, majd a fásszín, a disznó és tyúk ól, legalul a pompás istálló és egy csűr. Ezek mögött félkör alakban terült el a hatalmas gyümölcsfákkal megtömött gyümölcsös kert.

A házhoz tartozott még 12 hold szántó és erdő, amit felesben műveltek a falusiak. Ez ellátta a családot a legszükségesebb kenyérrel és tüzelővel. Lehetett-e kívánni bárkinek is ennél eszményibb nyugdíjas életre alkalmas helyet?

Mindezt azért kell tisztán látnunk, hogy megtaláljuk magyarázatát az Apám jellemében bekövetkező változásnak. Kétségtelen, hogy a korával járó természetes lehiggadás, megszeliődés mellett, ez a békés környezet játssza ebben a fő szerepet. Mert annyi bizonyos, hogy a torboszlói Apám csak halvány mása annak a férfinak, aki stressz alatt tartotta környezetét, aki úgy él mindnyájunk lelkében, mint kitörés előtt álló vulkán.

Otthoncsak nagyon ritkán tört elő belőle a fiatalkori énje. Indulatainak kitörő vulkánja csak ritkán szakította fel a lehiggadás kérgét. Csendes, nyugodt légkör vette körül családjában. Téli estéken jó hangulatban elrögzizgettek Anyámékkal. Sokat olvasott, naponta

fűrészelte a fásszínben a tűzrevalót. De a komolyabb dolgok intézése a gyermekekre maradt. Még Bubával is foglalkozott, tanította történelemre, számtanra, irodalomra.

Csak egyben maradt haláláig következetes önmagához, a türelmetlenségben. Belső nyugtalansága, siettetése mindennek. Már február végén figyelte naponta a fák rügyeit, és valósággal dühös tudott lenni, hogy miért nem zöldülnek hamarább a fák, miért nem bújnak elő a virágok. Leste a fecskék, gólyák érkezését, és keserűen panaszkolta, hogy még ma sem jöttek meg. Megkövetelte az étkezések rendjének pontos betartását, nyugtalanul járt fel s alá, ha déli tizenkettőkor nem ülhetett asztalhoz. Ha valamelyikünk otthon volt és el kellett utaznia, már jóval indulás előtt ideges volt, hogy elkésik. Ostort tartott a kezében, a türelmetlenség korbácsát, amivel hajtotta a világot, s nem vette észre, hogy ezzel a siettetéssel a maga élete is hamarább lejár. Ebbe az aránylag békés korszakába nagyszerűen illeszkedett bele Észak-Erdély visszacsatolása az anyaországhoz. Egész életében erre várt. Fiatal korában nagy dohányos volt. A román világ kezdetekor azzal a fogadalommal tette le a cigarettát, hogy amíg újra magyar világ nem lesz, nem gyújt rá. Negyed századig kellett rá várnia. De akkor már késő volt, közeledett halálának ideje. Még ebben is milyen kegyes volt hozzá az élet: úgy aludhatott el örökre, hogy nem kellett megérje a „kicsi jó magyar világ” csúfos végét.

Ez az öregkori képe él elevenebben valamennyiünk emlékében. Megnyugtató volna itt lezárni, befejezni a róla való megemlékezést. De nem tehattük. Mi a teljes

emberre vagyunk kíváncsiak. Számunkra fontosabb az érzelgősségnél az igazság, mégha fájó is az. Merjünk hát szembenézni ezzel az igazsággal, próbáljuk felidézni az Apám gyermek, ifjú és férfikorát! Csak így lehet teljes a Róla alkotott kép, amibe mint tükörbe belenézve, felismerhetjük önmagunkat.

A sors kegyeltje?

Ha meg akarjuk közelíteni Apám belső lelki világát, vissza kell nyúljunk a család történelmi múltjába, ahonnan jellemének alapvonásait hozta. Tüzetesen meg kell vizsgálnunk gyermekkorát, amikor jelleme kibontakozásához a legdöntőbb hatások érték.

Családunk, a Péterfy család ősi fészke az erdélyi Kükküllő menti Kibéd község. A családi név írására a múltban nem fektettek hangsúlyt, lényegtelen volt. Írhatták azt Péterfy-nek, Péterfi-nek, Péterffy-nek vagy Péterffi-nek. Ez annyira mellékes jelentőséggel bírt, hogy egyik ránk maradt (Lacinak a tulajdonában van) birtoklevélben ugyanaz a személy Péterfinek és Péterffynek van írva. Apám fütyült minden hagyományra és a maga számára a legegyszerűbbet választotta és használta: Péterfi Károly. Hogy gyermekei kezdettől fogva miért használták az y-os alakot, nem tudom. De ha szimbólumnak fogom fel, már csirájában hordta az Apámtól való elkülönülés belső ösztönét.

Mielőtt Apám neveltetésére térnék át, nézzünk vissza a család múltjába, hogy vajon milyen örökséget hozhatott onnan magával. Igaz csak pár történelmi adat áll

rendelkezésünkre, de ez is segítségünkre lehet: „Péterfy Péter ősünk apja Zsigmond volt (született 1750.60 tájt) az Ő apja Mihály (született 1729), ennek apja szintén Mihály. Ő az Erzsébetváros melletti Holdvilágnál esett el a kurucok oldalán, ennek az apja, László a Rákóczi féle felkelés megindulásakor a lengyelországi harcokban halt hősi halált”.

Milyen tökéletesen tud tömöríteni nyelvünk, amikor mindazokat az emberi tulajdonságokat, amelyek a szembeszegülést, a külön utakon való járást, a hatalom előtt való meg nem hajlást, be nem hódolást, a mások parancsának való engedelmesség megtagadását, ezeket mind-mind egy szóval kuruckodásnak nevezi. Ez volt Apám legfőbb öröksége.

A mai gondolkodás már nem ismeri a régi sokgyermekes családok életének világát. Abban az időben a sok gyermek volt a természetes. Ha egy asszonynak valami oknál fogva nem lehetett gyermeke, nem választotta a mai gyermektelen házasság önző, csak maguknak élő életformáját, hanem rokon vagy idegen gyermekek, árvák nevelését vállalta. Ilyen volt nagyapánk lánytestvére, Péterfy Júlia, aki a parajdi lelkész Csiszér Zsigmondnak volt a felesége. Amikor a tifusz elvitte Pergő Máriát, Csiszér Zsigmondné két árvát vállalt magára: a legnagyobbat Jolánt, és az egyetlen fiút, Károlyt. A középső lánykát, Rózát, a kibédi pap vette magához, Viski Borbála gondoskodott a neveléséről, de az csakhamar meghalt, és akkor őt is Parajdra vitték. Így Csiszérékhez két lány és egy fiú került. A legkisebb lány otthon maradt az apai háznál. A Parajdra került két lánynak bizony

keserves élete volt, mert szinte cselédi sorban éltek, nem úgy, mint Apám, akit fiúként neveltek.

A lányok nevelésének mostoha módja is érthető az akkori gondolkodásból: a nő feladata a házimunkák minél tökéletesebb elsajátítása. Férjhez menetele előtt erre kell felkészíteni, nem holmi iskolába adni. Tanuljon meg dolgozni, erre lesz szüksége! Viszont mindkét lány kiházásításáról gondoskodtak.

Jolánt egy Benczédy nevű tekintélyes állású férfihez adták férjhez. Aradra került, így teljesen elszakadt a családtól. Rózát egy parajdi Gáspár Gyula nevű férfi vette nőül. A család ott élt, még ma is vannak ott leszármazottai. Apám ezzel a testvérével sem tartott soha melegebb kapcsolatot. Oka elsősorban az lehetett, hogy a nevelő szülők másképp bántak Apámmal, mint testvéreivel. De más volt Gáspár család gondolkozása is. Lili szerint túlságosan elanyagiasodtak: üzletük, jól menő gyapjúfésülőjük, csergepokróc szövődéjük és ványolójuk volt. Más világban éltek, és sohasem tudták megbocsátani, hogy a szerényebb anyagi körülmények között élő papi család a sok gyermek neveltetéséről eredményesebben tudott gondoskodni. Nekik hat gyermekük volt: Róza, Kálmán, Béla, Mária, Ilona, Gyula és Vilma. Tudomásom szerint csak Kálmán és Gyula tanultak.

Az öt árva közül kétségtelenül Apám volt a szerencse fia, mert ő jutott a legkedvezőbb körülmények közé. Nevelőapja, Csiszér Zsigmond nagy szeretettel nevelte, taníttatta. Igaz, meg is tehetette, mert mint parajdi lelkész jó módú tekintélyes ember volt.

Apámat a nevelő szülők kezdettől fogva sajátjuknak tartották és maguknak nevelték, így túlzottan kényeztették. Az elkényeztetett gyermek csakhamar rájött, hogy akaratát mindenki vel szemben keresztül tudja vinni. Környezetében senki sem tudott ellene szegülni. Miután a halálos betegségből, a tífuszból felépült, még nevelő szülei akaratával is szembe mert szállni. Azok féltették, reszkettek egyetlen reménységükért. Így uralkodhatott szabadon környezete felett. E mellé az akarnokság mellé csakhamar a becsvágy is párosult. Amikor iskolába adták, büszkesége nem engedte meg, hogy bárki is tanulásban megelőzze. Dacossága erős akarattá alakult, mindenben első akart lenni. Szorgalmas, jó magatartású, magányos gyermekké vált, aki úgy érezte, felette áll mindenkinek. Ez természetesen következett abból a helyzetből, amiben eddig is élt. Azt látta, hogy otthon minden őerte van, minden körülötte forog.

Ugyanezt látta az apa és a falu népe kapcsolatában. Ha az utcán együtt végigmentek, az emberek örültek ha a tiszteletes úrral kezét foghattak, beszélgethettek. Hát még a templomozás alkalmával, amikor az apja fent állt a szószéken! S mégis, ha otthon vannak, Ő felette is uralkodik.

Magányossága csak fokozódott, amikor a székyudvarhelyi kollégiumba került. Akkor még nem volt a vidéki diákoknak külön internátusa, ahol összezárva a vele egykorú diákokkal, barátságok szövődhetek volna.

A parajdi pap megengedte magának, hogy egyetlen fiának külön szállást fogadjon. A kosztolás gondját

otthonról oldották meg. Hetenként indították útnak a két jó lovukkal a kocsist, jól megrakva élelemmel. Otthon tudta az anyja, hogy a fia nagyon szereti a gyomrát, különösen a töltött káposzta a mindene, amit korondi fazékban sütőkemencében főznek. Ezért a kocsisnak lelkére kötötte, úgy hajtsa a lovakat, hogy 30 km-es úton ki ne hűljön a káposzta. A sors kegyeltje nem is szenvedett semmiben hiányt.

Ki is érdemelte ezt a gondoskodó szeretetet, mert itt is a legjobb tanulók közt volt. Erős akarata, szorgalma, jó felfogása lehetővé tették, hogy élre törjön, kitűnjön társai közül. Hogy mennyire magányos, céltudatos diák volt, annak bizonyságául csak egy kis epizód, amit idős korában mesélt figyelve Selyén a mi nyújtón való tornászásunkat.

Diákkoromban én voltam a legjobb tornász. Ezt úgy értem el, hogy testnevelő tanáromtól elkértem a tornaterem kulcsát, és minden reggel egy órával korábban keltem, mint társaim s azt az időt gyakorlásra fordítottam.

Csak az volt különös, hogy ezt egyedül, magányosan csinálta. Soha osztálytársairól nem beszélt. De mégis. Egyszer új osztályba került, ott leült az első padba. Az osztály legerősebb gyereke ezt kifogásolta, de az új fiú rá sem hederített. Erre az verekedni akart. Apám megragadta és könnyedén bedobta a padok közé. Többet senki sem háborgatta. Ez is jellemző, elhihető töredék.

Apámnak sem az érettségi letétele, sem a pályaválasztás nem okozott különösebb problémát. Jó tanuló volt, jól maturált. A családban hagyomány volt a papi pálya, hisz a Kibédről kiszakadt mindkét őse és a

nevelő apja ezt a hivatást végezte, semmi kétség, belőle is lelkész lesz.

Apám idejében még Nagyenyeden volt a református teológiai főiskola, később vitték át Kolozsvárra. Így négy évet ott járt iskolába. Ezekről az évekről sem beszélt soha. Három tényre alapozom azt a megállapításomat, hogy ott is a legkitűnőbb diákok közt állt. Ezt igazolja jeles diplomája. Volt osztálytársai közül csak azokkal tartott kapcsolatot, akik a legkiemelkedőbbek voltak. Így Nagy Károly püspökkel, Fejes Áron főjegyzővel, de soha protekcióért hozzájuk nem fordult. Harmadik a Pusztakamarásra való meghívása a nagytekéntélyű Kemény báró által.

A lelkészi diploma kiosztásával lezárult Apám életének egy szakasza.

Nevelő szülei önmaguknak akartak utódot formálni, ezért elnézőbbek voltak indulatai kitörésével szemben, mint az édes szülők. Még meg sem próbálták tomboló haragját fékezni, önuralomra nevelni. Mindent megengedtek, mindennel elhalmozták, csak hogy megtartsák a maguk gyerekének. Azáltal, hogy kezdettől fogva különbséget tettek közte és leánytestvérei között, magának-valóságot oltottak belé. Fölébe emelték mindenkinek, így ősi kuruc vonása jellemének dominánsává válhatott. Senkit sem ismert el maga felett, senkinek fejet hajtani nem tudott. A maga akaratán kívül mást nem ismert el. Szuverén lett, aki önmaga szab törvényt önmagának. Magányossá lett, aki érzelmeit, gondolatait nem volt képes megosztani másokkal.

Látszólag a sors kegyeltje volt, de épp ez a szerencséje vált egész életét meghatározó átkává:

környezetében rettegetté, félelmetessé, önmaga számára súlyos teherré, ami megakadályozta belső érzelmeinek, szeretetének kimutatásában. Magányosságra ítéltetett.

Külsőleg felkészülve állt egy ígéretes élet előtt: fizikailag, szellemileg a legragyogóbb ember, nyitva állt előtte egy szép karrier, reménysége lehetett az erdélyi kálvinizmusnak. De mindez mit ért, ha a lelke nem ismert korlátokat, akaratának semmi nem szabhatott határt. Ösztöni lénye, mit bozót mögé bujt oroszlán, ugrásra készen állt, büszkeségtől duzzadó énje fékevesztett maradt.

Az arisztokraták világában

Apámmal, mit minden tekintetben kifogástalan végzett teológussal az Erdélyi Egyházkerületnek határozott célja volt. Ezért ajánlotta pusztakamarási lelkésznek, a báró Kemény család kegyúri papjának. Pusztakamarás, mint egyházközség nem volt nagy jelentőségű. Sem fekvése, sem egyháztagjainak száma nem emelhetette a jobb egyházközségek közé. Már az a tény, hogy a lenézett Mezőségen volt, a kopár dimbesdombos, gyenge termésű, elmaradott társadalmi viszonyok közt élő falvak egyike, ami távol van minden kultúr központtól. Erdély két szívdobogásától, Kolozsvártól és Marosvásárhelytől egyforma távolságban, távol a vasúttól, távol a járhatóbb országúttól nem tette kívánatossá. Sáros, poros fészek, még természeti fekvése sem tette érdekessé. S a népe, arról jobb nem is beszélni!

Nagyrészüik alattomos, gyűlölködő román, de a magyarság sem sokkal különb.

Apámat nem a pusztakamarási nép választotta papjává, kegyúri eklézsia volt, a Kemény bárók birodalma. Ők építették a gyönyörű, művészi faragásokkal díszített templomot, amelyben ott pompáztak a magyar arisztokrácia címerei, az ők adományaként állt a falu közepén a kényelmes papi lakás, hatalmas belsőséggel, kerttel, és ami a legfontosabb: ők fizették a lelkészt, gondoskodtak annak családjáról. Ebben volt a kamarási lelkészi állás igazi értéke.

Nem szabad megfeledkeznünk, hogy a XIX század végén vagyunk. A „boldog békeidők” a kiegyezés utáni Magyarországon. Mialatt az európai népek gyors léptekben haladtak a polgárosodás felé, hazánkban a feudalizmus még csipkerózsika álmát aludta. Az ország gazdasági, de főleg politikai vezetése a földesúri arisztokrácia kezében volt, amihez görcsösen ragaszkodott. Az egyházak is az ő szolgálatukban álltak. Az egyházpolitika nem volt elhanyagolható terület sem az ország vezetése, sem az egyház számára. Talán megértjük, hogy a Református Egyház legjobban felkészült teológusát miért ajánlotta a kamarási papi állásra? Határozott célja volt. Egyházpolitikai célra szánta. Fontos szerep várt volna rá, ha alkalmas lett volna a feladatra.

Ki gondolhatta volna az akkori egyházi vezető körökben, hogy ez a prima diák, kifogástalan magaviseletű komoly fiú lelke mélyén rebellis önhittséget, kurucos szembenállást hordoz magában, aki merőben

alkalmatlan bárki előtt való megalázkodásra, akinek szemében a társadalmi rang semmit sem jelent, aki a maga szuverén énjén túl senkinek sem hajlandó engedelmeskedni? Ha valami külső inger felkavarja a benne szunnyadó indulatokat, mit számít neki, hogy gróf vagy báró vagy akármilyen földi hatalmasság legyen is az, képtelen uralkodni magán, dühöngve ordít, tör, zúz mit törődve annak következményével.

Nem, Ő nem volt alkalmas a vezetésre, belőle nem lehetett diplomatikus embert faragni, őt képtelen volt az arisztokrata környezet simává csiszolni. Melléfogott az egyházpolitika, amikor erre a feladatra szemelte ki.

Pedig Apámnak még ebben az időben is szerencséje volt. Amíg kamarási lelkészként működött, egy nagyon humánus, elnéző báró volt a kastély ura. A fiatal pap mindent tetszése szerint tehetett. Másik a nősülése. Anyámban olyan élettársat kapott, aki kiemelkedő intelligenciával rendelkezett, akit egyéniségéért a bárói család azonnal szívébe zárt, szinte családtagként kezelt, így ha Apám robbanékonyságával követett is el sűrűlődsra okot szolgáltató lépéseket, ezeket Anyámra való tekintettel elnézték.

Persze így visszatekintve, megkérdendő az ember vajon előnyére vagy hátrányára volt az, hogy élete eddigi szakaszában minden olyan simán, akaratának megfelelően történt? Szerencsésnek mondható-e az az ember, akinek nincsenek konfliktusai az élettel? Akinek minden sikerül, nem kell elviselnie kudarcokat, megaláztatásokat? Tény az, hogy a kamarási lelkész új pozíciójában is megmaradt elkényeztetett egykének, akinek természetesen jár ki minden kiváltság. Magától

értetődő volt számára, hogy mialatt hívei már órák hosszat húzzák az igát, Ő felsétál a kastélyba, ahol pompás villásreggeli várja. Délelőttjét, az árnyas parkban olvasással tölti, várva az ebédre hívó kisharang megkondulására, amikor a főúri család szertartásosan összegyűl. Az inasok tálakban hordják fel a finom falatokat, amiket évszázadok óta gyakorolt etikett szerint fogyasztottak el.

Így telt el Apám életéből két év, ami egy életre elegendő anekdota anyagot adott Apámnak az arisztokraták közti csetlés-botlásai kifigurázására. Ennek az időszaknak vetett véget, hogy előbb csak hallott róla, majd meg is ismerte Luczay Albert gazdatisztnek Gizella nevű lányát.

Anyám öreg korában a magyarósi tornácon ülve mesélte, hogy 1894 tavaszán, amikor végleg otthagyta Kolozsvárt, befejezve szeretett iskoláját és épp várta a képzőművészeti iskolába való felvételét, egyik napon, az ablakon kitekintve látja, hogy édesapja egy csinos fiatalember társaságában közeledik a lakásukhoz. Apja bemutatta neki a kamarási papot, Péterfi Károlyt. Megnyerő külsejű, művelt ember benyomását keltette, akivel könnyű volt szót érteni. Persze, hogy letett művészi álmairól, és minden gondolatával az egyre gyakrabban megjelenő fiatalember felé fordult.

Gyorsan peregtek az események, a leánykérés, a kézfogó, készülődés az esküvőre és 1894. július 1-én meg is volt az esküvő. Az öreg Kemény báró is boldog volt, tudta, hogy Luczay Albert leánya jó felesége lesz vastagnyakú papjának. Ő volt a legerősebb sürgetője, anyagiakban támogatója a házasságnak. A Luczay család

is megnyugvással fogadta kicsi lányuk sorsának alakulását. Vejük jó állású, biztos jövedelmű pap, tíz évvel ugyan idősebb lányuknál, de arra szüksége van e tapasztalatlan gyermeknek. Anyám is boldog volt, szerette a kamasz lányok lángolásával azt a komoly, erős férfit. Főleg műveltsége imponált neki.

Csak egy valakinek okozott fájdalmat ez a házasság, a parajdi nevelő anyának, Péterfi Júliának, aki úgy érezte, ez a gyereklány rabolja el tőle bálványozott fiát. Még nem is ismerte, már is gyűlölte leendő menyét.

És Apámnak, mint eddig minden lépése, házassága is jól sikerült, legalább is úgy látszott.

Apám, a családfő

Az esküvő szép volt. Mintha a Mezőség megfeledkezett volna szürke egyhangúságáról, e napon minden pompázott. A zsúfolásig megtelt kis templom, ahol rokonok, ismerősök, bámészkodók szorongtak. Minden tekintet az úrasztala előtt álló párra szegeződött. Volt min csodálkozzanak! Nádszál egyenesen, törékenyen állt a gyereklány meghökkentő szépségével. Fekete, vastag szálú haja ívelte kreol arcát, amelyen nagy elmélázó, sötéten fekete szemei voltak leglenyűgözőbbek. A fehér koszorú és a mennyasszonyi ruha kiemelték e határozott, öntudatos arcot, amelynek tekintete az édesapjával ölelkezett. Kirívó ellentéte volt a mellette álló férfi, tömör zömökségével, szőke hajával, feltűnően fehér arcszínével, világoskék, titkokat rejtő szemeivel, fekete öltönyével, amiből csak inge gallérja és mandzsettái világítottak ki.

Tökéletes emberpéldány. Komoly tekintetükben megelegedés, elszántság. Lélekben mindketten felkészültek a közös életre. Csak az a kérdés, mit értettek ez élet alatt. Könnyű nekünk, előttünk nem titok. Ez csak később, hosszú évek múlva válik világossá. Leírta ez a lány, halott apjához címzett levelében, hogy milyen tiszta lélekkel, eszményi reményekkel lépett ez útra. Ezek megvalósulásának álma mosolyogta be komoly arcát. De az is nyilvánosságra jött, hogy mik lappanganak e gyereken tengerkék tekintet mélyén, amik később kiváltották a kétségbeesett felkiáltást: „Nem, nem erre neveltél, Apám! Nem erre teremtetél, Istenem!”

Milyen nehéz, kiszámíthatatlan két ember házassége! Külön világ ahonnan jönnek, külön vágyak, gondolatok, célok, ahová igyekeznek. Mennyire lehet ezeket egybehangolni? Ezen áll vagy dől minden. Jaj, annak a házasságnak, amelyikben bármelyik fél azzal lép fel: mától fogva az lesz, amit én akarok! Felnőttként áll mindkét fél ez órában, akinek külön-külön lelkivilága, elgondolása, terve van. Azt kívánni, hogy a másik fél a maga világát teljes mértékben feladja, annyi, mintha életét kérné cserébe.

Pedig ismerve Apám eddigi életét, csak is ez következhetett be. Ő magán kívül nem figyelt másokra, életében csak a maga akarata érvényesülhetett. Talán nem s gondolt arra, hogy másképp is lehetne. Ha ő a házasságban vágyai kielégítését látta fő célnak, akkor azt csakis azért várta, hogy magáévá tehesse ezt a harmatos kislányt. Ha gondolataiban a férj ura a feleségének, mit érdekelt, hogy mi erről élettársának a felfogása. Úgy

lépett be a házasságba, hogy semmit fel nem adott eddigi életszemléletéből.

Általában a házaséletek egyensúlya az első napokban, hetekben alakul ki. Akkor dől el, hogy a két fél között harmónia jöhet létre, a két külön múlttal, akarattal, érzelmekkel, célokkal jött egyén megtalálja-e a közös hangot, vagy mindjárt az elején egy oldalára billen a mérleg nyelve. Bármilyen nagy legyen is a szerelem, ez a belső harc elkerülhetetlen.

Azt hiszem ez a küzdelem már az első órákban eldőlt. A boldogságról vallott felfogásuk annyira ellentétes volt, ami eleve eldöntötte kettejük találkozásának lehetőségét. Ebben egyformán játszott szerepet az Anyám naiv volta és az Apám túlfűtött testisége, egocentrikussága. Anyám egy életre megdermedhetett a fizikai szerelemtől, ahogy Apám számára mindig férji kiváltság volt annak megkövetelése. Házastársak voltak, de soha szeretők nem. Apám ura volt feleségének, de Anyám csak engedelmes ágyasa urának. Ez is egyik oka lehetett gyerekkorunk családi légköre állandó feszültségének.

Esküvő utáni első idők a megszokott módon telhettek. Néma csend borult a szépen berendezett parókiára. Majd jöttek a kötelező vizitélések. Első közös útjuk a kastély volt, ahol a fiatalasszony egy életre szóló szerető lelkekre talált. Majd a környékbeli un. intelligencia következett.

Apám nagy terveket forgatott magában, gazdálkodni fog, mégpedig szakszerűen. Apósa mindennel ellátta, az induláshoz szükséges állatokkal, szekerekkel, szerszámokkal és főleg hasznos tanácsokkal. Bár ez utóbbit nehezen nyelhette le a frissen sült gazda: majd Ő

megmutatja, mit tud. Ősszel férficselédet is fogadott fel a belső szolgálólány mellé és nagy dérrrel-dúrral megindult az új élet.

Pár hónap elteltével az első gyermek jelei is mutatkoztak, amit ugyan anyám titokban tartott, amíg lehetett. Ez még inkább szárnyakat adott a fiataloknak. Még kettejük viszonya is meghittebbé, gyöngédebbé vált, a készülő gyermek várása csodákat mivel. Ekkor tették meg pesti utazásukat is, amire Anyám szeretettel gondolt vissza öregkori levelében. Hátha fordulat következik be az Apám természetében is,

Természetes, hogy Károlynak keresztelték az első fiút. Nincs is felemelőbb érzés egy ember életében, mint átélni azt a pillanatot, hogy gyermekem van, utódom született. És ezt az érzést Apám tizennégyszer élte át. Ezek lehettek élete legragyogóbb percei. Mint ahogy legkeserűbb pillanatai is azok voltak, amikor tudomására hozták, hogy meghalt a fia. Ezt négy alkalommal kellett elszenvedje. Le kell szögeznem, hogy Apám életének fő rugója a családja volt. Feleségét és gyermekeit is mélyen szerette és a maga módján mindent megtett értük. Csak épp e szeretet megnyilvánulása volt sajátos, inkább félelmet kiváltó, mint melegséget, feloldódást nyújtó.

Gyermeki lelkesedése a gazdálkodás iránt hamar kihunyt, aminek fő oka jóhiszeműségében, üzleti érzéke teljes hiányában és szórakozottságában nyerte gyökerét. Minden hiányzott belőle, ami egy életrevaló ember érvényesüléséhez kellett volna. De nem is érdekelt soha komolyan az életnek ez az oldala. Megpróbálta, mert biztatták barátai, rokonai, kevés ideig lelkesedett is érte, de bent a lelke mélyén utálta, türelme csakhamar

elfogyott. Ez nem az Ő élettere, szívesebben olvasgatott, eltöltötte idejét a virágos és zöldekes kertben, csak éppen ne kelljen emberekkel bánni, cselédekkel veszekedni, napról napra körmükre nézni.

Ahogy teltek az évek, a gyermekek másfél évenként jelentkeztek:

1895. április 13-án: Károly, aki meghalt 1896. augusztus 6-án.

1896. december 11-én: Gizella

1898. február 13-án: Zsigmond, aki meghalt 1898. november 8-án.

1899. június 20-án: Béla, aki meghalt 1900. június 16-án.

1901. április 13-án: Aranka

1903. március 4-én: Julianna (Lili)

1905. március 13-án: Lajos

Vagyis tíz év alatt 7 gyermek, 4 fiú és 3 lány. Még abban az időben is ritkaság volt, ma pedig képtelenségnek tűnik. Bár tegyük hozzá azonnal, ami még tragikusabbá tette életét, hogy négy fiúból három egy éves körüli korban meghalt.

Már eddig is érezhattük, hogy az Apám és az Anyám házassága nem volt harmonikus. Ezeknek a fenti adatoknak ismeretében teljes képet nyerhetünk az elhidegülés magyarázatára.

Vegyük a legkézenfekvőbbet, a biológiát: Anyám ez alatt a tíz éve alatt szinte megszakítás nélkül állapotos volt. Csak a szoptatás nyolc hónapja volt kivétel. Apám az átlagosnál erősebb fizikumú, hüperszexuális alkat volt, aki képtelen volt az ösztönein uralkodni. Erkölcsi gát nem volt benne. Ezzel Anyám is tisztába volt. A gazdasági ok

már nem annyira döntő, inkább annak következménye, hogy Anyámnak férjhezmenetelekor nemcsak az élet biológiai feléről nem volt fogalma, de a gazdaságihoz se. Jól jött ez Anyósának, aki kezdettől fogva vetélytársat látott a menyében. Miért haltak meg a fiúk? Mert feleséged nem ért semmihez. Csak szülni tud, mint az üregi nyúl, de azokat életben tartani, arra képtelen. Olvas, urizál, a kastélyba szeret járni, de főzni, mosni, a házat rendben tartani, arra képtelen. Hát papnénak való az ilyen?

Apám egész életében befolyásolható ember volt. Mindig feldűlva érkezett haza Parajdról, csapta az eget-földet rengető káromkodásokat. Még jobban elfordult feleségétől, legénykori cimboráinak társaságában keresett vigasztalást. A szegény Luczay család látva az Anyám helyzetét, csak a válást, a hazaköltözést tanácsolhatta.

Kemény évek voltak a pusztakamarásiaknak. Nem is emlékszem, hogy Anyám életében ezeket megemlítette volna. Egész hatvány emlékeket már csak a Lili emlékezete őriz, a többi átélő örökre hallgat ezekről a sötét esztendőkről. Hirtelen szakadt vége életük e korszakának. Meghalt az öreg báró, örököse fiatal, energikus ember, rendet teremtett a Kemény uradalomban, aminek egyik láncszeme a fékevesztett pappal való leszámolás volt. Elképzelhetjük a jelenetet ismerve Apám természetét és a következményeket. Azt hiszem, a kastély urai közül senki sem tette zsebre azokat, amiket el kellett szenvedjen az Apám dühkitöréseitől.

Családunknak azonnal el kellett hagynia Kamarást.

A testre szabott ruha

Apám és Selye, tudatunkban egy fogalommá fonódott. Nem tudunk úgy gondolni Apámra, hogy azonnal ne jelenne meg a selyei környezet, és Selye neve említésekor tudatunkat az Apámról őrzött emlékek serege népesíti be. Eggyé váltak, így őrizzük és visszük magunkkal a sírba.

Sorsszerű volt Apámnak Selyével való találkozása. Mint két meredek hegy közé szorított patak vize, csak egy irányba folyhat, az Apám egyéniségét alkotó fékezhetetlen erők, Őt csak ide sodorhatták. Mindaz, ami addig történt életében, a gyerekkora, a neveltetése, a Kamarásra való kinevezése, a házassága, a fiainak halála mind-mind kényszerítő tényező volt, hogy elmenekülve a világ szeme elől, életét egy eldugott faluban élhesse le.

Épp abban van az élet csodálatos volta, hogy abban nincsenek variánsok, változatok, az egyszeri és megismételhetetlen. Mert a legkisebb változás már alapjaiban alakítja át az életet. Ha nem halt volna meg az édesanyja és otthon, testvéreivel együtt nevelkedik, ha fiatal éveiben nem kényeztetik annyira el, ha segédpapként egy szigorú ember keze alá kerül, ha Anyámban egy hozzá hasonló temperamentumú asszonyt vesz feleségül? Képtelen kérdések, mert a felelet csak az lehet: akkor Apám nem lehetett volna az az ember, akit tízen Apámnak nevezünk.

És mivel Apám a fentiek következtében olyan volt, amilyenné vált, ennek az Apámnak Selye felelt meg a

legjobban. Selye volt a testére szabott ruha, ahol leélhette aktív életét, tarthatta fenn családját.

A Pusztakamarásról való dicstelen távozás nagyon megrázta mindkettőjük életét. Apám mindent felperzselő fékevesztettségére most tört ki legnagyobb erővel és sodorta katasztrófába családját. Hogy indulatainak nem tudott határt szabni, azt már szűkebb környezetében tudomásul kellett venni, de itt most nemcsak arról volt szó, hogy dühöngésével közvetlen környezetében megsértett, magára haragított, vagy rettegésben tartott valakit, hanem a 12 éven át kiépített egzisztenciáját rúgta fel, jó jövedelmű állását veszítette el, hattagú családja létét tette kockára.

Itt van valami az Apám jellemében, amit nem tudok megérteni, az események elemzéséből sem. Ez pedig a környezetével kapcsolatos érzékenységének foka. Még világosabban fogalmazva: mennyire érzékelte, hogy cselekedetei mit váltottak ki felesége és gyermekei lelkéből, és ezekre ő hogy reagált. Tudjuk, mély érzésű lélek volt, rengeteg jó tulajdonság megfért szívében, semmi anyagiasság, semmi kicsinyesség, irigység, gyűlölség, nagyravágyás nem élt benne. Csak azt nem tudom, mennyire volt érzékeny. Indulatossága, büszkesége, magányossága vajon elnyomta-e benne a mások iránti érzékenységet?

Amikor fiatal kegyurával összeveszett, és felbőszülve hazarohant, hogy kiadja a parancsot: csomagoljatok, azonnal indulunk a testvéremhez, mert elcsapott a báró, vajon látta, hogy ezzel a lépéssel mit váltott ki? Vajon nem is hallotta, hogy állapotos felesége milyen kétségbeesetten könyörög? Ismétlem, indulatosságát

ismerjük, hisz mindnyájan a gyermekei, az utódai magunkban hordozzuk azt, de nála a büszkesége, a makacssága úgy párosult az érzelmi kitöréssel, hogy azt nemcsak megfékezni volt képtelen, de utána megbánni, jóvátenni, azon változtatni sem tudott. Ilyen lelkülettel csakis egy Isten háta mögötti faluban élhetett, ahol senki nem korlátozhatta életét. Apámat a Selyei gyülekezet egyhangúlag hívta meg lelkipásztorává. Ez igen lényeges, mert kiemeli jellemének egyik fő vonását, a büszkeségét. A református gyülekezeteknek a papválasztással kapcsolatban két autonóm lehetőségük volt: a meghívás és a választás, ellentétben a katolikus egyházzal, ahol a felsőbb egyházi méltóság nevezte ki a plébánosait. A meghívás azt jelentette, hogy ha a presbitérium egy lelkészt kinéz a gyülekezet számára, azt jogában áll meghívni. Ha viszont valaki a presbiterek közül más személyt szeretne lelkésznek, úgy pályázatot hirdetnek, és azok a lelkipásztorok, akik oda szeretnének menni, jelentkeznek, és egy-egy vasárnap szolgálnak a gyülekezetben. A hívek meghallgatják a szolgálatot és közgyűlésen szavazással döntenek, hogy melyik lelkész legyen a papjuk. Ez valóban demokratikus eljárás, de a lelkész oldaláról van benne valami megalázó is. Ezt a Péterfi góg nem tudta lenyelni. Sem Elek dédapám, sem Lajos nagyapám, sem Apám, sem mi Lacival soha pályázaton nem vettünk részt, csakis meghívásra fogadtuk el gyülekezetünket. Ez csak külső motiváció, amiért Apám selyei lelkész lett. Az igazit sokkal mélyebben kell keresnünk. Úgy hiszem, Apám számára az Abodban eltöltött két év, az önismeret évei voltak. Itt jöhetett tisztába önmagával. Kellett neki a kamarási

kudarc, hogy végre szembe nézzen igazi énjével. Nem teszi ki magát többet ilyen kalandnak. Olyan helyre megy, ahol nem szólhat bele senki az életébe. Végre megtalálja az egyéniségének megfelelő helyet, eldugva fent a hegyek között. Egymásra találtak Apám és Selye, hogy lelkükben egyik is maradjanak.

Selye

A világtól elzárt faluban ősidők óta szabad székelyek élnek. Életük kemény harc a mostoha természeti adottságokkal. Határuk nagy kiterjedésű, aminek legelő és erdő foglalja el nagyobb részét. A Bekecs déli lejtőjén fekvő szántóföld is sovány, meredek fekvésű, köves. Kukorica, krumpli vagy, ahogy itt hívják pityóka vagy magyaró, alig terem, búza és zab is kevés hozamú. Jellemző, hogy még ottlétünk idején is hármас határ volt, ami azt jelenti, hogy a határ (a termő) három részre volt osztva, az egyiken kalászos gabonát, a másikon kapás növényeket termesztettek, a harmadikat hagyták parlagnak, ahol állatokat legeltettek. Ez minden évben cserélődött.

A földművelésen, állattenyésztésen kívül majdnem minden gazda szénégetéssel is foglalkozott. Majd minden családnak volt erdeje, ha nem, bérelt a községtől vagy a gazdáktól. Minden héten az erdőben egy szekér szenet égettek, azt zsákokba rakva lovas szekérrel bevitték a 30 kilométerre fekvő Vásárhelyre. Ott csütörtökön, a hetivásár idején végigjárták a város utcáit, és éktelen hangon kiabálták: „szenet, szenet”. A kovácsok és a háziasszonyok megvették, mert akkor még ismeretlen volt

a villanyvasaló. Ebből a keresetből pénzelt az asszony, ebből telt a vasárnapi kocsmázásra, cipőre, csizmára.

A falu még a század elején teljesen önellátó volt. A maguk termelte kenderből, gyapjúból fonták, szőtték, ványolták a ruházatukhoz, házi kellékeikhez szükséges anyagot. A legények, fiatalemberek télen, nyáron fehér, lábukhoz feszülő, két oldalt fekete csíkkal ellátott ványolt harisnyát (nadrág), hófehér hosszú ujjú vászon inget és piros vagy zöld lábbit (mellényt) hordtak. Az idősebbek szürke harisnyában és kabátban jártak. Télen ehhez járult a bekecs, vagyis egy rövid posztó kabát.

Férfi főbeli nélkül nem léptetett ki a házból. Nyáron szalmakalap, máskor posztóból készült bokrétás kalap, télen, tetején félbehajtott báránybőr sapka. Csak a bakancsot és a keményszárú csizmát vették a városból. A szegényebbek télen bocskorban is jártak, ami melegebb, de főleg olcsóbb volt. Nyáron mindenki mezítláb járt, de ünnepnap akkor is csizmát, cipőt illett felhúzni.

A nők is házilag előállított ruhát hordtak. Évszázados hagyomány határozta meg, hogy milyen korban milyen ruhát viselhetnek. Egyik legfontosabb ruhadarabjuk a hárászkendő volt. Ezt gyapjúból mindenki maga kötötte. Négyzet alakú, kb. 1 méter hossza-széle, rojtos kendő volt, amit háromszögbe hajtva hátukra, vagy fejükre tettek és nagykabát helyett használtak. A lányok és fiatal asszonyok fehér vagy krémszínűt, az idősebbek feketét viselhettek. A lányok fejükön nem hordhattak más kendőt, viszont ha egy lány férjhez ment, bekötötték a fejét, többet hajadon fővel nem mutatkozhatott. Haját senki sem vágathatta le, a lányok két ágba fonták szalaggal a végében. Az asszonyt esküvője alkalmával

felkontyolták és így kellett hordja haját haláláig. A fiatalokon fehér ing, piros vagy zöld sujtásos lajbi, sokráncú szoknya, maguk kötötte strimfli és fekete magas szárú cipő járt. Nagyon szép volt ez a népviselet, de sok munkát igényelt.

Selye jellegzetesen hegyi falu volt. Egyetlen utcája volt egyenesnek mondható, a többi mind meredeken emelkedett. Ha szép téli napon szánkóra ültünk, az szinte megállás nélkül leszaladt a falu alsó végére, ami több mint egy kilométer távolságra volt.

A falu közepén épült a községháza (faluháza) kocsmával, szövetkezeti bolttal. Nem messze tőle ott pöffeszkedett a zsidó kereskedő soklépcsős épülete és nem messze ezektől szerényen húzódott meg a református iskola. Minden falusi házhoz nagy udvar és kert tartozott, ami deszkakerítéssel volt körülvéve. A házakat terméskő alapra fából építették. A fa bordákat sárral vakolták be. Csak később a nagygazdák kezdték a téglaházak építését. A háztetőket cseréppel fedték, csak pár szegény ház hordott szalmatetőt. Az új házak építését kalákában végezték.

Tiszta magyar község volt, csak egy román major családra emlékszem, három cigány és pár zsidó famíliára. Érdekes, hogy a falu közhasználatában csak egy úr volt a községben, a zsidó kereskedő. A papot tiszteletesnek, a tanítót kántornak hívták, de Léderer mindenki számára úr volt.

A református iskola épülete nagyon régi, eredetileg kocsmának épült hodály volt. Az épület ennek a célnak tökéletesen megfelelt. Az udvarról egy nagy terembe léphettünk, ahonnan egy ajtó nyílt a középső kisebb és az

azon túl levő belső szobába. A középső szobába kintről is volt bejárat, előtte fedett tornác. A tanterem szerepét betöltő, volt kocsmá ablakai kicsinyek, a mennyezet gerendás, füstös, a padló valamikor deszka lehetett, de ami korunkban már csak helyenként volt felismerhető.

S a padok! Azóta sem láttam hasonló iskolai padokat. Két sor volt belőlük a két fal mellett. Köztük üres hely volt, ahol a tanító sétálhatott nádpálcával a kezében. Egy sorban hat pad állt, minden padban hat gyermek ülhetett. Vastag fenyőfából ácsolták e padokat, így generációk nevelkedtek bennük, kiknek nyomait a vastag lapok élébe bicskával vájt lyukak bizonyítják.

Kacsó Dénest, a tanítónkat több évszázada felejtették itt. Agglegény volt, akinek több nemzedék sínylette meg nemtörődömségét. Kántori és tanítói fizetéséből egymaga élt. Nyárádszerezdából származott, így minden szerdán Szeredába kocsikázott le, ahol akkor hetivásár volt és a kaszinóban aznap gyűlt össze a hozzá hasonló társaság.

Ember nem utálhatta úgy foglalkozását, mint ő. Tanítása egyenlő volt a nullával. Óráiból háromnegyed órát játszottunk, csak negyed órát ha bent voltunk a tanteremben. De gyakori volt, hogy csak 11 órakor jött iskolába, akkor gyorsan hazazavart bennünket. Emlékszem, minden hétfőn versmondás volt a feladat. Még annyi fáradságot sem vett, hogy megnézzé, melyik vers következik. A két versszakost épp úgy követelte, mint a két oldalast. Persze ennek számonkérésével is gyorsan végzett, mert a legtöbb tanuló, amikor padsor szerint rákerült a sor, csak a tenyerét nyújtotta. Két erős csattanás, két vörös hurka és kész volt a vers.

Kedd és péntek kivételes nap volt. Akkor pontosan 8 órára mindenkinek ott kellett lenni, mert a hittant Apám nagyon komolyan vette. Ezt szerettük is, mert mindig élvezetesen mesélte a bibliai történeteket. Feleltetni nem feleltetett, de anyagát mindenki tudta. Soha nem kellett fegyelmeznie, olyan volt az egyénisége.

Ezekén a napokon a tanító úr olvasási órát tartott, ami úgy zajlott le, hogy ő az asztal mellett a regényét olvasta, ez alatt a tanulók ülésrend szerint álltak fel és nyekeregtek. Egy tanulóra emlékszem, Albert Mózsira, aki folyékonyan tudott olvasni. Mindnyájan csodáltuk is érte.

Szerdán soha tanítás nem volt. De a késő éjszakába nyúló éjszakázás miatt rendszerint csütörtökön délelőtt is csak játszottunk. Pedig akkor számtan órák lettek volna. Nem is volt fogalmunk a számok világáról. Főleg az összeadás, kivonás, osztás jelén csodálkoztunk, mint borjú az új kapu előtt. Viszont a szorzótáblát kórusban fűjnünk kellett.

Mivel magyarázható ez a középkori sötétség? Csak is a teljes ellenőrzés hiányával. Állami részről ez érthető volt, mert a román tanfelügyelők ivócimborái voltak Kacsó Dénesnek, így mindent elnéztek neki, sőt örültek, hogy a magyar gyerekek nem tanulnak semmit. Az egyházi (iskolaszéki) ellenőrzés az Apám feladata lett volna, de ő, úgy hiszem, belefáradt a hiábavaló küzdelembe. A falusiaknak viszont jó volt ez, mert gyermekeiket nem kellett kötelezően iskolába járassák. Ez az állapot 1934-ig állt fenn.

Mindennek ellenére, úgy hiszem boldogabb diákkora nem volt gyerekeknek, mint nekünk. Osztályozás, iskolában való ellenőrzés, otthoni tanulás, mind

ismeretlen volt számunkra. Azt a kis testi fenyítést, amivel járt a nem tanulás, igazán megérte ez a teljes szabadság. Csak egyet nem tudtunk megérteni, az osztályismétlés ügyét. Egyéni elbírálásról szó sem lehetett, hisz osztálynapló, anyakönyv, értesítő nem létezett. Egyetlen magyarázat a kényelmes észszerűség volt.

Ha egy évben kevés gyermek került az iskolába, tehát volt hely az első padban, ahová az új gyermekeknek kellett volna, üljenek, azon ősszel az egész padsor, akik az elmúlt évben ott ült, ott maradt a tavalyi helyén, vagyis mindenki osztályismétlő lett. Így jártam és is a harmadik osztályban, de ez nem jelentett semmit.

Az iskolai év főpontja, ami örökre emlékezetes marad számunkra, az év végi vizsga, a cendura volt. Ez nem volt dátumhoz kötve, mit számított itt az állami tanterv. Idejét mindig a rügyfakadás szabta meg. Amikor a bükk és gyertyánfa rügyei kizöldültek, meg lehetett tartani a cendurát. Ilyenkor már két nappal előtte a tanító úr gyakoroltatta velünk az évről évre megismétlődő énekeket.

A kitűzött napon minden fiú kis hosszúnyelű baltával jelent meg az iskolaudvaron, a lányok kis kosarakat hoztak. A tanító sorba állított és elindultunk a falun át az erdő felé (Ő nem jött velünk, ez volt a jó) A hosszú sor rázendített az ismert nótára:

„Vidul a föld ábrázatja,
A jó Isten megmutatja,
Neked, ember kit szeret,
Adván újra kenyeret”.

Minket csak az ének első sora érdekelt, az pezsdítette fel virgonc vérünket, hogy vidul a föld ábrázolja, mert ez jelentette a vakáció kezdetét.

Több órás bandukolás után elértük az erdőt. Minden fiú kivágott egy akkora kizöldült fát, amekkorát hátán haza bírt vinni. A lányok virágot szedtek, majd játszódtunk, ettünk a magunkkal hozott ételből és indultunk haza. A falu elején kettős sorba álltunk, zöld erdönket vállunkra emeltük, és a román világ legsötétebb idején teljes tüdővel, kipirult arccal rázendítettünk:

„Árpád apánk, ne féltsd ősi nemzeted,
Nem vész az el, hogyha eddig nem vezett.
Ej, haj, régi bűnk és bánatunk,
Ej, haj, újra élünk s vigadunk.”

A falusiak kicsődültek a kapukban, és boldogan gyönyörködtek tudományokban felkészült csemetéikben. Hazaérkezve, a templom cintermében ledobáltuk a zöld ágainkat, hogy másnak kora reggel szép sort alkossunk azokból, az utat a templom bejáratával összekötő szakaszhoz és feldíszítettük zöld ágakkal, virágokkal a templomot.

Vasárnap megtelt a templom néppel, hogy meghallgassák magzataik tudományát. Szegények, volt mit hallgassanak. Szerencsére egy-egy vizsgai verset mindenki el tudott darálni.

Mindezt nem humoros voltáért írtam le, bár ez szinte a lehetetlenségig képtelen, sokkal fontosabb annak tragikus, életbe vágóan lényeges volta. Először is meg kell

állapítsam, hogy a falu értelmi képességén nem hagyott olyan romboló hatást, mit elképzelhetné az ember. Selye népe igen értelmes, tiszta gondolkozású emberekből állt. A magukkal hozott örökölt intelligenciájuk megemésztette ezt az iskolázatlanságot. A környékbeli falvak népe, ahol aránylag normális iskoláztatás folyt, semmivel sem volt különb. A mindennapi életükhöz szükséges ismereteiket családi hagyományként kapták őseiktől. Szerencsére ezen az iskola nem tudott rontani.

Azokkal volt baj, akik felsőbb iskolába mentek. Ilyen a földműves családok gyermekei közül csak kettő volt, akik velem jöttek be a Vásárhelyi Kollégiumba. Selyeiek egyszerre hárman mentünk ugyanabba az osztályba: Kacsó B. Károly, Kovács Mihály és én. Károlynak már a bátyja is elvégezt két gimnáziumot, de miután a másodikat befejezte a nyári vakációban, istállójukban a bika szíven dőfte és azonnal meghalt. Ketten voltak testvérek, mindkettő igen értelmes fiú volt. Mivel otthon szép vagyonuk volt, Károly az első év után ott kellett hagyja az iskolát. Minyával együtt érettségiztünk, ő egyetemet végzett, latin-görög szakos tanár lett.

Laci, a bátyám, ötévi selyei iskolázás után úgy került a gimnáziumba, hogy még a betűket sem ismerte. Mit kellett küszködjön éveken át, hogy azt a hiányt társaival szemben behozza? Engem Liliék egy éven keresztül tanítottak, Kali Irmuskával felváltva, hogy megállhassam helyem a középiskolában. De ami legszomorúbb, ennek a Kacsó Dénesi iskolának sebét egész életünkben magunkban hordozzuk mindketten.

Örök talány marad, miért engedte ezt Apám Kacsó Dénesnek, mert Ő volt az iskolaszéki elnök, Ő volt a

felelős a felekezeti iskola színvonaláért. Miért nem változtatott e képtelen helyzeten. Az előzőekben azt írtam, hogy bizonyára belefáradt a hiábavaló küzdelembe. Itt van jellemének egy pontja, amit, sajnos mi utódai is magunkban hordozunk. Egyszerűen képtelenek vagyunk másokkal szemben szívósan, kitartóan küzdeni, másokat dolgoztatni. Apám a háború alatt, amikor Kacsó Dénest elvitték a frontra, hosszú éveken keresztül egyedül tanított az iskolában, igen lelkiismeretesen, módszeresen. Vagyis inkább elvégezte a mások munkáját ellenszolgáltatás nélkül, de azért küzdeni, hogy a beosztottja dolgozzon, képtelen volt. Nem lelkiismeretlenség ez nála, hanem tehetetlenség.

Szomorú, de ilyen az utódai nagy része is, nem vagyunk alkalmasak másokkal szemben küzdeni, szívesebben elvégezzük a munkát azok helyett.

Csingi – lingi- lánga, hajtják a csordákat

Selyében az állattenyésztés szabta meg az emberek életritmusát. Apám tökéletesen idomult ehhez. Minden reggel négy órakor kelt fel. Nyáron korábban, télen valamivel később. Oka az volt, hogy a faluban e tájt kezdődött a hajtás.

Még a nap csak ébredezett a Bekecs túlsó oldalán, készülődött a felkelésre, amikor a párás félhomályban, a falu alsó végén megrázta a levegőt az ökörszarvból készített pásztor duda, ottani nevén a kürt bűgő hangja. Ez a kürtszó adta tudtul a falu népének, hogy hajtják a csordákat.

Legkorábban a ménest szedték össze a csikósok. A kürtszó felhangzása után a lovas gazdák kapui egymásután nyíltak ki, s amikor a pásztor odaérkezett, a lovak is kipattantak az útra. Ahogy haladtak felfelé az emelkedő úton, a lovak úgy sokasodtak, nyiholva, táncolva, prüszkölve közeledtek a falu felső végéhez, a Hegykerítőhöz, ahol kezdődött számukra a szabadság, a legelés. A határ egyharmada az ő birodalmuk volt.

Alig csendesült el a lovak patáinak csattogása, újabb kürt szólalt meg lent a falu végén. Most a marhát hajtották. Amikor házunkig érkezett az addig összegyűlt szarvas népség, már jó ötven, hatvan tehén, borjú bőgött, tolongott a poros úton. A kürt hangja mindegyre felbűgött, lehetetlen volt tudomásul nem venni a csorda közeledtét. Apám amúgy is türelmetlen ember lévén, már jó fél órával előtte megetette és kicsapta az udvarra a Riskát, hogy csak ki kelljen nyitnia a kaput, amikor bőgő társai odaérnek.

A tehenek után a kecskék következtek. Sok, nagyon sok kecske volt a faluban, mert sok volt a szegény ember, akinek ez az állat nyújtotta fő táplálékukat. A mienket előtte félálomban valamelyik lány morgolódva megfejté, hogy készenlétben várhassa a szakállas cimboráit.

Legnagyobb dérrel-dúrral a disznókat hajtották. Akkor már a nap is magasan állt, a hőség fokozódott. Vaszi Imre, a sánta lábú kondás tudta legcifrábban fűjni a kürtöt. Összefüggő dallamokat játszott a primitív hangszeren, amit maga talált ki. Büszke is volt rá, mi pedig csodáltuk. De főleg a szíjostorát irigyeltük, no meg az okos kis puliját. A faluban disznaja majdnem mindenkinek volt, így nagy kondának volt parancsnoka

Imre. A disznók kicsapáskor haragosak, marták egymást kegyetlenül, ezért iszonyú vonyítás, sivítés, rőfögés közben hatalmas porfelhőt kavartak. Bezzeg estefelé hanyatt-homlok rohanva, csak néha rőfentve iszkoltak haza malaciakhoz, vályúikhoz. Mi rideg disznónk is dúlt-fúlt több száz társa kötött. Apám aznapra megszabadult tőle.

A libapásztor rendszerint özvegyasszony volt gyermekeivel, ők már csak sipító hangon kiabálták végig a falut:

Hajtsák ki a pipiket, hajtsák ki a pipiket!

Tán még a disznók harci zaján is túltettek a gágogásukkal, pisszegésükkel ezek a gúnár vezette harcias kis nyájak.

Ezután csend borult a falura, az úton csak hátrahagyott névjegyük árulkodott kivonulásukról. Apámban is alábbhagyott a belső feszültség, az állatokkal jól kimérgelődte magát.

Felkeléskor már gondoskodott korgó gyomra lecsillapításáról, de mostanra már Anyám is elkészítette a mindennapi tejeskávét egy karéj kenyérrel. Mindenki jött, a család megreggelizett. Utána, ha nem mentünk a mezőre szénát csinálni vagy kapálni, Apám még pár órát a kertben foglalatoskodott, kapált, fuszulykát karózott, paradicsomot kötözött, és annak végeztével letelepedett a virágoskert árnyas részében négy cövekre szerelt asztala mellé, ahol délig olvasott.

Mindennap elejétől végéig kiolvasta a napilapot, az Ellenzéket. Amit felfogásával megegyezőnek talált, annak helyeselt, de ellenkező esetben hangosan kifakadt és szidta a bűdös újságírókat. De ugyan úgy volt a regények

olvasásakor is. valósággal dühöngeni tudott egy-egy írói alkotáson, vagy az abban szereplő személyen. Rengeteg könyvet kiolvasott, főleg a romantikus regényeket szerette (Dumas, Jókai, V. Hugo, Mikszáth) mert jellemének, ítéletalkotásának ezek feleltek meg. Vagy-vagy más alternatíva előtte nem létezett. Az emberek az Ő szemében vagy talpig becsületesek, tökéletesek voltak, vagy kutya gazemberek. De Ő maga is ilyen volt, bár nála a két véglet egy személyben egyesült: gyermekien jószívű és hiszékeny volt mindenkivel szemben, mindenét képes lett volna odaadni annak, aki szépen közelítette meg, de ha bármi felingerelte, akaratának ellent mert mondani, azonnal robbant, tört, zúzott, szemei villámokat szórtak, elképzelhetetlen hangerővel szitkozódott. Ilyenkor reszkettünk, mint a nyárfa levelei a viharban.

Nagyon szerette a virágokat, főleg a rózsákat. Egyetlen utazásáról sem tért haza anélkül, hogy a zsebében rózsaszemet ne hozott volna. Kora tavasszal, ha otthon voltam, kettesben ásóval kimentünk a közeli erdőbe. Nagy szakértelemmel kereste a fiatal vadrózsahajtásokat. Ha egy megfelelőre akadt, ásóval szépen kiemelte a földből, ügyelve, hogy a gyökérzetét meg ne bántsa. Mikor egy hátra valót összeszedtünk, hazaballagtunk vele és finom földbe elültettük. A következő tavasszal kezdte meg ezeknek a szemzését.

Annyi rózsánk volt, mint a vidéken senkinek. Nem ok nélkül hívták Apámat Bekecs alja Gül Babájának. Rózsanyílás idején nem ment el úgy tőlünk látogató, hogy Apám legszebb rózsáiból meg ne ajándékozta volna.

Apámban volt valami belső nyugtalanság, ami hajtotta, mint kocsis a lovakat, szerette, ha a napi dolgok

hajszálpontosan mennek, egy belső óra irányította a nap minden lépését. Így, ha az óra tizenkettő felé közeledett, nyugtalanság fogta el, és ha az ebéd valami okból késett, Apám türelmetlenül elkezdte:

Már sohasem ebédelünk? Ebéd után bevonult a hálósobában és pár órát szundított. Ilyenkor mindenki csöndben volt. Elképzelhetetlen lett volna, hogy ez alatt az idő alatt, bárki is bemerészkedett volna nyitni abba a szobába. Érdekes, hogy ezt a szokását, anélkül, hogy tudhatták volna, még az unokái is folytatják, amikor módjukban áll.

A délutánját is házkörűli munkával vagy olvasással töltötte. Estefelé, amikor valahol Anyám köré gyűlve beszélgettünk, énekelgettünk, Apám is odajött, ledőlt a díványra vagy leült valamire, és hallgatta beszélgetésünket. Ő nem tudott soha belekapcsolódni, vele nem lehetett elbeszélgetni. De ha valami neki nem tetsző dolog került szóba, indulatosan közbeszólt. Ilyenkor elhallgattunk és egy kis idő múlva rendre kiosontunk közeléből. Nagyon egyedül volt nagy családjában, iszonyúan magányos. Sokszor keserűen kifakadt:

Hát tetves vagy rühes vagyok én, hogy mindig magamra hagytok?

Csak akkor éreztük igazán, milyen nyomasztó a jelenléte, amikor egy vagy két napra elutazott otthonról. Ilyenkor, mintha mázsás súly alól szabadultunk volna, könnyűnek, boldognak éreztük magunkat. Anyámat is mintha kicserélték volna: vidám, játékos, pajkos lett közöttünk. Jókedvében még palacsintát is sütött, ami ünnepi eledel volt nálunk.

Pedig alapján véve szerettük Apámat. Azt is éreztük, hogy Ő is szeret minket. Amikor hosszabb távollét után valamelyik gyermeke hazaérkezett, valósággal ragyogott az örömtől, boldogan hallgatta beszámolónkat, azonnal sürgette Anyámat, hogy hozzon valami ennivalót, mert biztosan megéheztünk. Vagy ha a postás levelet hozott a család távoli tagjától, Ő volt a legtürelmetlenebb, hogy felolvassák azt.

De csak pillanatnyi feltörései voltak ezek a lelke mélyén élő érzelmi világának, csakhamar visszasüllyedt zárkózottságába. Miért nem tudott feloldódni még családjában sem? Örök rejtély marad ez számunkra. Szégyellte önmaga előtt is érzelmei kimutatását? A férfiúi büszkeség akadályozta ebben meg, hogy legalább egy simogatással kimutassa apai szeretetét? Hogy lehetett egy életen át annyira zárkózott, hogy még levélben sem legyen képes hozzánk meghitt hangon szólni? (Nem emlékszem, hogy levelet írt volna hozzám.)

Csak azzal tudom magyarázni, hogy nem tehetett róla, az volt az alaptermészete. Külön sziget volt családunk tengerében, de kőszirt, aminek mélyére nem láthattunk.

Azzal is tisztába voltunk, hogy Anyámat is szereti, bár ez a szeretet különös formában jelentkezett. Szeretem, mert az én tulajdonom, szeretem benne a szép nőt, aki az enyém, akivel bármikor rendelkezhetem, aki köteles nekem bármikor feltétlenül engedelmeskedni. Igen, Anyám nem felesége, nem élettársa volt Apámnak, hanem eszköze, tárgya, személyi tulajdona.

Házasságuknak elején ez a viszony bizonyára kemény összeecsapásokat okozhatott. Ebből a harcból

látszólag Apám került ki győztesen. A mi korunkban már egy kialakult helyzet állt fenn. Anyám engedett mindenben, egészen addig, hogy még azt is lenyelte, hogy Apám más nőkkel megcsalja. És mindezt nem gyávaságból, hanem azért, hogy anyai hivatását betölthesse. Feladta feleség voltát, azért, hogy anya lehessen. Feleség nem lehetett, de gyermekeiből olyan gyűrűt, bástyát épített maga körül, ami kárpótolta mindazzal szemben, amit férjében nem kapott meg.

Apám a jellegzetes Pató Pál típus, bár az Ő jelszava nem a „Hej, ráérünk arra még” volt, ami csak a halogatás politikája, az övé ennél sokkal radikálisabb, inkább tehetetlenségét bizonyító: „Ahol nincs, onnan az Isten sem tud venni”.

Hányszor elhangzott ez a mondás, amikor középiskolás korunkban közeledett szeptember és kellett volna ruhára, tandíjra, könyvre pénz. Ha Anyám szelíden megkérdezte, nem lehetne valahonnan előteremteni valamicske összeget, magából kikelve, elmennydörögte a fenti jelszavát és ezzel az ügyet lezártnak tekintette.

Furcsa, elgondolkoztató volt ez a házastársi viszony. Már az a tény, ahogy egymást szólították. Apám tegezte Anyámat „Giza te” ez volt mindig a megszólítás, Anyám soha nevén nem szólította urát, inkább nekünk, gyermekeinek szólt: „mondjátok meg Apátoknak”, vagy ha nem kerülhette el, magázta. Soha nem hallottuk Anyám szájából ezt a szót: Károly. De épp úgy kerülte azt is, hogy kettesben maradjanak. Úgy hiszem, bizalmasan soha nem beszéltek, még a hitvesi ágyban sem.

És mindennek ellenére állítom, hogy szerette Anyámat. Csakhogy ez a szeretet a féltésben, a

féltékenységben nyilvánult meg. S mivel Apám erkölcsileg gyenge lábon állt, magából kiindulva olyan nagymértékben féltékeny volt, hogy Anyám évtizedeken keresztül ki nem tehetette a lábát a kapunkon. Hozzánk pedig szinte senki sem járt, csak a mi barátaink.

Tíz év korkülönbség volt Apám és Anyám között. Amikor 1941-ben Apám meghalt, utolsó agonizáló perceiben Anyámhoz fordulva ezt mondta: „Giza, tíz év múlva várlak, értsd meg, még tíz évet adok neked az életből”. (Ezt Emo és Buba állítják, akik ott voltak a halálos ágyánál.) Talán rengeteg romantikus regény hatása volt ez a Baradlay Kázmér szerepébe való beleélés, amely ilyen patetikus szavakat adott még végső óraiban is szájára, vagy az elszakadás fájdalmát ily módon leplezte.

Igazi lénye egész életén át az volt, hogy belső érzelmeit, gyöngéd szeretetét, szinte érzélgős meghatódottságát a szépség és mások szenvedése láttán, önmaga előtt is szégyellte. Jól emlékszem, gyakran egy-egy szép, érzélgős regény olvasása, vagy zenedarab hallgatása közben ezt a hatalmas, félelmetes embert rázta a zokogás. Könnyezni tudott egy szomorú emberi sors hallatán. Ezt a túlságosan érzelmi beállítottságú lelkületét tüskés burokkal fedte, mert restellte.

Beszélnem kell arról is, hogy jelleme, családfői példamutatása hogyan hatott ránk, gyermekeire, szóval mennyiben nevelt bennünket Apám. Itt kell megállapítanom, hogy a pozitív nevelés mellett van negatív nevelés is. Pozitív nevelést kaptunk Anyámtól, aki szemünkben eszménykép volt, tehát mi is olyanok akartunk lenni az életben. Viszont mindaz, amit

Apámban megfigyelhattunk, viselkedésén keresztül átélhattunk, azt a hatást váltotta ki belőlünk, hogy olyanok ne legyünk, mint ő.

Most már tudom, hogy ez igazságtalan volt részünkről, pedig akkor határozottan ez a gyermeki lázadás formálta életünket. Elsősorban ez a mássá lenni akarás tette, hogy egyikünk se káromkodik, főleg azokkal a kifejezésekkel, amiket tőle hallottunk. Megtanultuk kitöréseiből, hogy önmagunkon uralkodni tudjunk, bár mindnyájan indulatosak vagyunk. Abban a légkörben elsajátítottuk, hogy mások érzéseit tiszteletben tartsuk, akarátát ne nyomjuk el, bár mindkettőre hajlamosak vagyunk. Talán legerősebb hatást az erkölcsi tisztaságban kaptuk tőle, főleg a lányok vonalán. De ne hagyjuk figyelmen kívül negatív nevelésének az anyagi életre vonatkozó követelményét sem, mert amennyiben nem jelentett komoly gondot Apámnak családja anyagi helyzete, gyermekei jövődjé, olyan mértékben lettek gyermekeiből családjukról gondoskodó apák, anyák.

Ha mélyebben nézem ezt a kérdést, be kell látnom, hogy végső eredményben mindez nem volt ennyire egyszerű. Az Apám negatív nevelői hatása ugyan vékony réteggel fedte be a bennünk lappangó öröklött hajlamokat, de ezek a rendkívüli esetekben gyakran feltörték, és mindenkiből kibuggyant Apám. Másrészt voltak benne olyan tulajdonságok, amiket tudtunkon kívül is magunkkal vittünk. Ilyen a virágok iránti vonzalom, a természeti szépségekben való gyönyörködni tudás, a gyermekek szeretete és még sok pozitív vonása.

Apám a gyülekezetben

Tudnunk kell egyháztörténetből annyit, hogy a múlt század teológiai irányzata a racionális teológia és az ezzel járó bibliai kritika volt. A racionalizmus a teológiában azt az irányzatot képviselte, amely csak az ész, a ráció által elfogadott dogmákat vette át. Így a Bibliát is kritika alá vette és azokat a részeket, amik az emberi logikával nem egyeztek meg, egyszerűen kihagyták.

Apám ezen az irányzaton nőtt fel, ezt hozta magával a kitűnő diák és ennek az irányzatnak élete végéig jellegzetes képviselője maradt.

Mint korának átlag embere, apám is hitt Istenben, de ez az Isten nem a keresztyénség megváltó, örök életet adó Istene volt, hanem az ó-szövetségi Jehova, aki teremtett, igazgat és fenntart mindeneket. Elmondta mindig a Hiszekegyet, de a Szentháromságnak csak az atyáról szóló részét vallotta magáénak. Jézusról és a Szentlélekről nem igen beszélt, egyszerűen nem tudott velük mit kezdeni, mert ezek már nem az ész, értelem területére tartoztak, hanem a hit világába, ahová ő soha be nem hatolt.

Prédikációira főleg fiatal korában alaposan felkészült, mert előkelő hallgatói is akadtak. Soha hosszan nem prédikált, beszédei általános intelmek voltak, amelyeket mindig egy idézettel, csattanóval fejezett be. Például: „Legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes volt”.

Nem volt igehirdető abban az értelemben, hogy tanulmányozta volna az Igét és annak mondanivalóját itt

és most alkalmazta volna a gyülekezetre. Épp fordítva: gondolatai, mondanivalója alátámasztására ragadott ki egy bibliai igét és azt alkalmazta gondolataihoz.

Később, amikor új teológiai irányzat lett uralkodóvá az egyházban, ami az Igére épült, az észszerűség elvét a hit által való üdvözülés váltotta fel, Apám már nem tudott, vagy nem is akart átállni. A pietizmusnak, vagyis a kegyes jellegű buzgóságnak egyenesen ellensége volt. Nem fért össze egyéniségével.

Ezenek a szellemi változásoknak lett gyümölcse a lelki gondozás, a gyermekeknél a vasárnapi iskolai mozgalom és ifjúsági- és nőszövetség. Eleinte ezeket is fölöslegesnek tartotta. Később annyi engedményt tett, hogy Anyámnak és Emónak megengedte, hogy megszervezzék és megtartsák hetenkénti összejövételeiket. Ő legfentebb annyit tett, hogy az ünnepélyes rendezvényeken részt vett.

Joggal kérdezhetjük: milyen pap volt Apám? Azt meg kell állapítanunk, hogy kötelező szolgálatait mindig pontosan elvégezte. Még ha egy-két ember jelent is meg a hétköznapi istentiszteleteken, azoknak is megtartotta azt. Híveivel mindig kedélyesen elbeszélgetett, senki mellett úgy el nem ment, hogy pár szót ne váltott volna azzal. Mégis érződött valami láthatatlan szakadék közte és a falu népe között. Senkinek házába lelkipásztorként lábát be nem tette. Hivatalból végezte munkáját, nem hivatásból. A szó igazi értelmében nem volt gyülekezetének pásztora, bánatukban vigasztalója. Ahogy családjában, úgy gyülekezetében is magányos lélek maradt, nem tudott az emberekhez közel férközni, feloldódni.

Tudták róla, hogy nem bírja az ellentmondást. Hívei is félve szerették. „Tiszteletes” úr volt a szó szoros értelmében. Fiatalabb korában, ahogy idősebb testvéreim mesélték, előfordult, hogy valamelyik presbiter ellent mondott akaratának, összevesztek. Apám olyan dühbe gurult, hogy kikergette a gyűlésről, ha nem ment, roppant erejével megfogta és kihajította a teremből.

Lelkipásztor társai közül a környéken senkivel sem volt baráti kapcsolatban. Az én időmben már soha lelkészi gyűlésekre nem járt. Magányos embernek könyvelték el, olyannak fogadták el, amilyen volt.

A magányosság, ez lehetett életének legsúlyosabb keresztje. Meg merem kockáztatni azt a kemény kijelentést, hogy Apámnak soha életében nem voltak igazi barátai. Nem tudta átélni az igazi barátság létezését. Mire alapozom ezt a súlyos megállapítást?

Apámnaklehettek iskolás korában szellemi társai, Kamaráson cimborái, kártya partnerei, de lehetetlennek tartom, hogy ezek előtt egyszer is őszintén feloldódott. Soha nem láttuk őt illuminált állapotban, szeszes italt nem ivott.

Ameddig emlékezetem visszanyúlik, nem tudok arról, hogy Apámhoz valaha is barátja jött volna, vagy ő ment volna régi barátjához. Volt ugyan a környéken, Seprődben egy hajdani iskola társa, Zajzon Misi bácsi, aki feleségével együtt néha felkeresett bennünket. Tipikus példája volt ez az egyoldalú barátságnak. Amikor hozzánk jöttek, Misi bácsi egész nap beszélt-beszélt Apámnak, aki alig szólt valamit. Amikor elmentek, Apám dühöngött, hogy ez a Misi mennyi számárságot összebeszélt neki.

Magányos volt családjában, gyülekezetében, társai között, magányos volt gyermekkorában, fiatalon, férfiként és öregen. Úgy ment el közülünk, hogy nem ismertük meg Őt igazán, nem tudtuk, mi lakik benne.

Laci mondta, hogy egyetlen ember volt, aki előtt őszintén megnyílt a lelke, akinek öreg korában meggyóna egész életét, Nagy András, a teológiai tanár. Ez mondta Lacinak, hogy nem is gondolta, milyen érző, komolyan gondolkozó ember volt Apánk. Sajnos ezt a titkát azóta Ő is sírba vitte. Tőle sem tudhatuk meg, hogy ki is volt Apánk.

„Látjátok feleim szömötökkel”

Anyám féltve őrzött iratai közül előkerült egy leragasztott névjegykártya boríték, amire hajdan Anyám azt írta: Apámé. Felbontva a több évtizede alvó borítékot két parányi fénykép bújik ki belőle, mint csirke a tojásból. Forгатom, vizsgálgom, nagyítóval nézegetem a kezdetleges masinával megörökített, alig kivehető képeket. Három tátott szájú, szépen felöltöztetett leánykát, és egy kalapos, férfias ruhába felöltöztetett, merész tekintettel szembenéző, erős kötésű, nevető arcú kisfiút ábrázol a kép. Apám száz évvel ezelőtt. Szinte felfoghatatlan!

Amikor visszagondolok Apámra, elsősorban testi volta jelenik meg emlékezetemben. Az a rendkívül erős felépítésű, egy sziklatömbből kinagyolt robosztus alak. Ő volt családukban az egyetlen, aki nem ismerte a betegség fogalmát, nem tapasztalta saját bőrén. Öreg

koráig soha meg nem hűlt, nem köhögött, náthás nem volt, gyomrát el nem rontotta, fejfájási panaszai nem voltak. Csak hatvan éves körül kapott valami reumás betegséget, amit Szovátán a Gérában kezeltetett. Pedig soha nem ügyelt magára, nem kímélte, nem féltette egészségét, egyformán viselte el szervezete a hideget és a meleget. Csikorgó hidegben, egy szál ingben, gatyában, mezítláb ment ki a tornácra, hogy elvégezze dolgát. Nyáron kifeküdt a tűző napon a rétre, csak arcára tette rá szalmakalapját, hogy a legyek ne bosszantsák, és jóízűen aludt. Télen, nyáron egy szál vékony terítővel takarózott, a paplant soha nem tűrte magán.

Nem volt dicsekvő természetű ember, de egészségéről, étvágyáról, erejéről mindig büszkén mesélt. Humorosan bár, de némi lenézéssel, megvetette a betegeskedőket. Anyámról gyakori megállapítása volt, hogy „káka bélű”, mert nem tudott mindent megenni. Mi gyermekei „csámpásak, csipásak voltunk”, amiért gyakran betegeskedtünk.

Nem csak lenézte a betegséget, de mint általában az egészséges emberek, nem bírta elviselni a fájdalmat. A fogfájásai egyenesen dühbe hozták. Ha kilyukadt a foga és fájni kezdett, elment a foghúzóhoz és kiszedette. A szomszéd községben, Kendőben élt egy híres falusi ember, aki mindenféle csont bajhoz értett. Ha valakinek a környékén kificamodott vagy eltört keze, lába mindenünnen hozzá vitték. Ő volt a környék foghúzója is.

Apámnak kedvelt beszéd témája volt a foghúzással járó kalandja. Egyszer egész éjszaka kínozták az iszonyú fogfájás. Le sem hunyta a szemét. Persze, fájdalomcsillapítót soha nem vett. Hajnalban, kora reggel

legyalogolt Kendőbe Csont Minya bához. Azt kérdezte, hogy melyik a fájós foga. Apám rámutatott egyre, a mester fogta a fogóját és kirántotta. Boldogan gyalogolt haza. De otthon tovább érezte a fájdalmat. Túrte egy darabig, de mérges lett, ismét legyalogolt a foghúzóhoz, azt hazahívta a mezőről, és dühében a kihúzott fog melletti másik kettőt is kiszedette. Fogorvos, injekció. Ő ezeket nem ismerte!

A selyei rossz lakás és a gyenge egyoldalú táplálkozás miatt bizony mi gyermekek elég gyakran meghűltünk, betegek lettünk. Nem neheztelt ezért, de nagy ügyet csinált belőle. Ilyen esetekben két gyógymódot ajánlott: ha valamelyikünk köhögött, gyógyszerül a báránybőrrel bélelt bekecsét ajánlott fel, mondva Anyámnak: „tedd rá a bundikómat”. Ha viszont gyomorfájás adta elő magát, receptje így hangzott: „ülj bilire”. Ezzel meg volt oldva a gyermekek betegsége, gyógyítása.

Ezt a rendkívüli fizikumot ilyen mértékben tízünk közül egyik sem örökölte. De annál szembeötlőbbek voltak azok a testi örökségek, amelyek a szervezet felépítésében, egyes szervek különböző voltában tovább élnek bennünk.

Kisdiákkori emlékem, hogy egy csütörtöki nap, amikor Vásárhelyre bejöttek a vidéki papok, tanítók, az Oroszlán nevű vendéglőben kellett felkeresnem sógoromat, Kali Sanyit, akit akkor még Sanyi bácsinak neveztem. Ahogy nagy félénken lépkedek az udvaron, megszólít egy soha nem látott falusi pap, hogy nem a Péterfi Károly fia vagyok. Csodálkozva makogtam az igent és ő boldogan mondta felismerése bizonyosságául: hátulról

tökéletesen úgy nézek ki, mint apám. Nagyot néztem, mert én szűnyog, Apám egy elefánt volt. De megy tovább az öröklődés: most, amikor Feri fiammal kettesben megyünk az úton, a hátunk mögött jövő családtagok hangosan nevetnek: két tojás.

Gyerekkoromban még fogalmam sem volt a zsidók rituális szokásáról, a körülméltelkedésről. Csak azt láttam, hogy az enyém nem olyan, mint a falusi pajtásaimé, hanem, mint az Apámé. Amikor első gyermekünk megszületett, Berekmériné, a bábaasszony nevetve jegyezte meg, ha zsidó lenne, nem kellene elszenvednie a körülméltelés fájdalmait. Sőt tovább menve, már Feri fia is ezt a jegyet hordja.

Érdekes, hogy az Apám három fia közül is csak egy, az én három fiam közül is csak egy viszi tovább ezt a furcsa örökséget.

Apámnak hihetetlenül jó volt a gyomor és bélműködése. Amikor már egyetlen foga sem volt, akkor is megevett mindent, még a fiatal csirke nyakát is lenyelte. Disznóölés után hihetetlen mennyiségű kövér szalonnát, bőrt, tepertyűt megevett, kutya baja sem lett tőle. Képtelen volt magát fékezni, még éjszaka is bement a kamarába, hogy titokban ehessen. Szerencséjére, ebben ritkán volt része, rettenetesen elhízott volna. Azt hiszem sokat szenvedhetett csillapíthatatlan étvágya miatt. Amúgy igen igénytelen volt az étkezésekkel kapcsolatban, ha más nem volt, kenyeret mindig evett.

Hetven éven túl vas-szervezete fokozatosan épült le. Étvágya már nem volt a régi, testsúlya csökkent, a 42-es gallérjai lötyögtek vékonyodó nyakán, szíve mind többet kínoztta, járása megnehezedett, majd fokozatosan ágynak

esett, míg végül szíve fel nem mondta a szolgálatot, a halál le nem győzte ezt az erős szervezetet.

1941. november 7-én délután hosszú fekete sor kígyózott a Torboszlóból kivezető, meredek, eső mosta úton. A sötét mocskos fellegekből szüntelenül permetezett az eső, növesztve az amúgy is latyakos út sarát. A menet a dombtetőn fekvő temető felé vonszolta magát. Az élén, mint két fekete holló, a palástját magába szorító pap és az éneket vezető kántor haladtak. Közvetlenül utánuk négyes sorokban komor férfiak és nők sokasága dagasztotta a sarat. A kántor visszafordulva, hangosan bemondta a temetési ének egy-egy sorát: „Megyek síromba, nyugalomba”, majd rákezdett a dallamra, amit a sötét sokaság vele együtt kesergett. Két öles szarvú ökör közönyösen húzta a szekeret, ami egy hatalmas fekete koporsó alatt nyikorgott. Közvetlenül a szekér után Anyámat két fia támogatta, ott lépkedett a halott tíz gyermeke, vejei, menyei, unokái.

Kiérkezve a domb tetejére, nyolc markos székelylehúzta a szekérről a koporsót, két fekete rudat dugott alája, és lassan, nehézkesen a nem messze lévő kiásott sír tátott szája elé helyezték. Közben a tömeg körülgyűrűzte a nyelésre kész sírgödröt. A családtagokon, rokonokon kívül voltak ott selyeiek, torboszlóiak, magyarósiak, abodiak. Hiába próbálta megakadályozni az őszi eső szemetelésével, nyúlós sarával, ami jár, az jár, meg kell adni a végtisztességet Bekecsalja legöregebb papjának.

A gyűrű legbelső karajában a család állt megdöbben lélekkel. Anyám könnytelen befele néző szemekkel

szegezte tekintetét a koporsó arany betűire: Péterfi Károly élt 73 évet. Ebből 43 évet egymás mellett éltek le, hogy felneveljék gyermekeiket. Ez a fekete szemfedő örökre betakart minden rossz emléket, ez a sárga agyag most el fog nyelni minden akadályt, amit az élet közénk állított. Mostantól kezdve benne az a férfi fog élni, akiről leány korában álmódott. E perctől fogva lelkében a tökéletes férj marad csak, akiről rosszat mondani nem szabad.

Mialatt Csutak Ferenc magyarósi lelkész az egyházi szertartást végezte, gondolataim délre szálltak, az erdős domb túlsó oldalára, ahol szerényen húzódik meg Székelyabod, amely község két évre adott otthont űzött családunknak. Kelet felé, a máskor festőien szép völgyben, Torboszlóval szinte összenőve, terpeszkedik el Nyárádmagyarós, ez a nagy falu, amely a Kati hegyet fonja át ölelő karjaival. A falu keletre nyúló felső végénél, már kezdődik a mind meredekebbre emelkedő út a Bekecsre, illetve családunk elhagyott fészkebe, Selyébe, ahol Apánk negyed századig szolgált.

Most a szertartás alatt, háttal álltam ezeknek, tekintetem a gödör felett fekvő koporsón pihent. Azt is tudtam, hogy mögöttem pár lépésre, makacsul áll két sírkő. Az egyiken Péterfy Lajos nagyapánk, a másikon Máténé Péterfy Ilona neve áll. Nagyapánk vissza kapta egyetlen fiát, hogy ezután poraik együtt pihenjenek.

Azóta harmincöt év telt el. Anyám négy gyermekével a vásárhelyi temetőben pihen. Az Apám sírköve áll rendületlenül a torboszlói domb élén dacolva esővel, hóval, viharokkal, egyedül, magányosan, mint életében tette.

Íródott Ózdon, az 1976. évben

Péterffy Tünde

PÉTERFFY ÁRPÁD (1923 – 1983) **református lelkész**

*„A szeretet soha nem fogy el. De legyenek bár prófétálások, eltöröltetnek; vagy akár nyelveken szólás, megszűnik; vagy akár ismeret, eltöröltetik.”*¹Korinthus 13: 8

Péterffy Árpád, a mi Édesapánk a maga idejében, sok embert tanított meg arra, hogy: *„A szeretet soha nem fogy el!”* Azt is mondta, hogy sok minden megszűnik, sok minden eltöröltetik, de az Istentől kapott rész az örök.

Évekkel ezelőtt olvastam, a Reformáció idején hitvalló őseink a nagyobb iskolákba úgy szedték össze a diákokat, hogy kérték a lelkészeket és tanítókat: *„küldjeteK hozzánk vesszőket, (Krisztusba célba jutó) nyilakat faragunk belőlük!”* Ezekkel a gondolatokkal kértem én is meg Édesanyámat, Péterffy Árpádnét, született Felméri Gertrúdot és nővéreimet, Tünde (Nyíregyháza), Csilla (Sepsiszentgyörgy), Melinda (Nyíregyháza) és Lilla (Kolozsvár), hogy segítsenek néhány gondolatot megfogalmazni Édesapánkról. Így született meg az alábbi két emlékezés, melyek közül a második (Közösségből közösségbe) az én saját emlékezésem.

A XX. század EMBERE - „FÁKLYA VEREM ELŐTT” -
Másnak világít, MAGÁT emészti fel!

Péterffy Árpád református lelkész életét összefoglalni röviden csak így lehet: SZOLGÁLAT, HŰSÉG, ALÁZAT, BECSÜLET, KITARTÁS – a végsőig SZERETETBEN – az ősöktől hozott és átadott nemes szellemiséggel.

Megmaradni az ősök árnyékában, a rábízott szikrát megőrizve a lángot megtartani, lángolni, égetni, ha kell a káros gyomot kiégetni, a kapott szikrát tovább adni.

Ha nem kaptunk volna a fáklya fényéből – szikrájából – nem tudnánk itt lenni – megszólalni – tovább adni...

Édesapja: Péterffy Andor, 1889-ben született Vingárdon (Kálmán és Vilma első gyermekeként).

Édesanyja: Fekete Katalin, 1898-ban született Újvincen.

A XX. Század történelmi vihara a családot is érintette (első világháború, 1918. Erdély elcsatolása). Fekete Katalin (nagymamánk) habán származású, egy gazdag katolikus család egyetlen leánya, aki az első világháborúban elveszítette előbb testvéreit majd a Doberdói ütközetben gyűrűs vőlegényét is. Ezt követően ismerkedik meg Péterffy László (ükapánk) református lelkész unokájával. A református család ellenezi a katolikus leánnyal való kapcsolatot, de nagyapánk (Péterffy Andor) beleszeretett s a hosszú fekete hajú leányt feleségül veszi.

Péterffy Kálmán (Andor nagyapánk édesapja) Vingárdon volt körjegyző és gazdálkodó, és itt kezdte el életét az ifjú pár is Péterffy Andor és Fekete Katalin.

1923. január 23.-án Vingárdon születik meg Péterffy Árpád (Édesapánk), majd két évre rá húga, Vilma. Őt követi 1926-ben Gizella, aki néhány napos korában

meghal (az Újvinci temetőben van eltemetve), majd pedig 1927-ben születik meg Magdus (ikertestvére István halva születik, akit az Újvinci ház udvarába temettek).

Mivel Péterffy Andor cséplőgéppel és tehergépkocsival is rendelkezett, ezért a család 1926-ban átköltözik Vingádról Újvincre az anyai szülői házhoz, hogy segítsenek a gazdálkodásban. Péterffy Andor sikeres gazdálkodóként tölti aktív éveit, idős korában méhészkedésbe kezd, sőt tudását magyar méhész újságokon keresztül is gyarapítja már a 60-as években.

Péterffy Árpád első 5 elemi az Alvinci Református Iskolába végezte, ahol még nagynénje Péterffy Gyöngyi is tanította. 1935-ben a Nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégiumba került diáknak, ahol első gimnazista éveit nehezen viseli (12 évesen nehéz elszakadni a családtól...).

Az ő életét is a történelem viharjai alakítják. A XVIII. századtól kezdve, a lelkész utánpótlást biztosító teológiai főiskolák Dél-Erdélyben sorra bezárják kapuikat. A lelkipásztori szolgálatok elvégzés érdekében sok református kollégiumban a tanító képzőt végző diákokat lévitának is felszentelik. Így szentelik fel Nagyenyeden 1942-ben Édesapánkat is lévitának. Ezt követően 1942-43-ban lévita-tanító Pusztakamaráson, majd 1943-44 Gyulafehérváron. 1944 közepén Dél-Erdélyben összefognak és letartóztatnak sok lelkészt. Édesapánk vezető lelkésze (principálisa) maga helyett „kiszolgáltatja a kispapot”, így 1944 augusztusában előbb Gyulafehérváron kerül őrizetbe, majd Tîrgu Jiuba lágerbe viszik *(fogsága alatt fából, csontból bicskájával farag – szavaival élve: „előbb szobrokat, majd később élő embereket faragtam...”)*. A lágerből (Tîrgu Jiuból) 11

hónap után bár „kiszabadul”, azonban visszaviszik Gyulafehérvárra, ahol kényszerlakhelyre szorítva találkozik Márton Áron római katolikus püspökkel. *(Ez a kapcsolat Márton Áron haláláig tart. Közösen vallják és gyakorolják a krisztusi szeretetet, nem tesznek különbséget sem fiatal sem idős sem más vallású emberrel. Márton Áron püspök barátságát megsüvegeelve, koporsója mellett „diszörséget” áll Jakab Antallal együtt, aki ezt folytatva majd mint római katolikus püspök maga is aki „diszörséget” áll 1983-ban Péterffy Árpád református lelkészravatalánál.)*

A lágerben formálódik, és másokat formál. Így vall 1944 karácsonyán Tîrgu Jiuban:

„Mit jelentett gyermekkoromban számomra a karácsony? Jelentette a gyermek gyönyörűséges angyal várását. Reggelenként talán angyalhajat... Az utolsó nap varázslatos izgalma, egy-egy titokzatosan bezárult ajtó, korábbi lefekvést. S végre a nagy nap estéjén angyalcsengésre elénk táruló mennyországot, Jézuska érkezését...

Mit jelentett diákkoromban? Jelentett vakációt, 2-3 hetes szabadságot, meleg szobát, ünnepi étkezést, mozit, társaságot, ... karácsonyfát, ajándékvárást, szívből vagy olykor kényszeredetten másoknak készített ajándékot, s részben igaz, másrészben konvencionális szeretetet. A karácsony külső készülődést, szimbólumot jelentett.

Ezen túl, mit kellett jelentenie? Jelentenie kell a külső készülődésen túl, a lélek belső készülődését, a szimbólumokon túl az Isten érkezését. Jelentenie kell a természetfeletti élet növekedését bennem. Azontúl, ami a testemnek kellemes, ami a szememnek szép és kíváncsú,

jelentenie kell elsősorban a lélek kívánságának teljesítését: Istennek bennem való növekedését.

Ha ezt jelenti számomra a karácsony, akkor lassan, lassan ajándékom nemcsak szimbólum lesz, és nemcsak a kötelesség fog kényszeríteni, hanem a meleg - kicsordulni vágyó szeretet, amelyben eltöltött az Isten. Ebben a szeretetben eltörpül a hivatalosan magamra öltött szeretet, elsimulnak az ellentétek, eltörpül az, hogy mit kapok, és előtérbe lép az, hogy mit adhatok. Mit adhatok nemcsak szeretteimnek, de elsősorban az Istennek, önmagamból, legbelső éneimből. S ha megtaláltam, törjem össze azt a hiszékenységet, keserűséget, hanyagságot, amiről tudom, hogy akadályozza az isteni növekedést bennem. Adnom kell az Istennek önmagamból valamit, hogy ettől kezdve különbbé lehessen, hogy felfelé kezdjen ívelni az életem, a végtelenbe, amíg olyan nem lesz „mint az Isten”. Amíg az Isten érkezése szívem igaz, boldog karácsonya lesz.”

A lágerből szabadulva 1945-ben, beiratkozik a Kolozsvári teológiára, közben szolgál Sárdon (Mezőség egy falujában). 1950-ben végez a teológiai tanulmányaival és mivel Alvinc megürül, a gyülekezet kérésére, Vásárhelyi János püspök kinevezi Alvinci lelkésznek, ahol élete végéig szolgál. (Nagy szórványvidék tartozik ide: Borberek, Szászsebes, Pókafalva, Csóra, Kisenyed, Lámkerék, Péterfalva, Vingárd...stb.)

1959 júniusában megnősül. A megismerkedésre így emlékezik vissza a felesége, született Felméri Gertrúd: „Az egész úgy kezdődött, hogy a teológus létem első évében, teológián a tantermek füstös folyósóján egy szünetben, megláttam, inkább észrevettem, hogy egy fiatalember nagyon néz. Kérdeztem a mellettem álló

kollegától, hogy kik járnak a tantermek folyosóján (vendégszobába)? A válasz: falusi papok. Hamarosan a háznagy társaságában Árpád elhaladt mellettünk, erősen szemezve. Kollegák mondták, hogy megkérdezte a vele menő háznagytól, hogy ki az a szép leány? Az foglalt már – válaszolta a háznagy, mire Árpád kérdése az volt: „Ide a teológiára járó leányok, mind foglaltak?” Aztán évek teltek el, amikre megismertük egymást, s rá egy évre lett együttlét – legalábbis lélekben egyek.... Két év múlva „szabad” lettem, ugyanis az a fiú, aki udvarolt nekem kimaradt az életemből és a teológiáról is (besúgónak akarták felhasználni – ezt nem vállalva – mindennek hátat fordított.) Árpád többször is kereste az alkalmat, hogy találkozzunk, végül 1958 nyarán ismét a teológián találkoztunk, ekkor már a református diakonisszák segítségével. Én rendszeresen vittem virágot a Házsongárdi temetőbe a diakonisszák sírjára. Egy nap ismét a temetőbe készültünk az egyik diakonisszával, Róza Mamácskával, – de ez alkalommal Péterffy Árpád volt a kísérő. (Első közös utamkor nem tudtam, hogy az utolsóközös utunk is oda vezet.) 1959-ben felesége lettem, s elkezdődött a boldog, de sok bajjal kiteljesedett életünk. A közösen eltöltött 24 év alatt Isten kegyelméből áldott éveket harcoltunk át. Házasságunkat az Úr, öt gyermekkel (négy leány és egy fiú) áldotta meg. Mindig leánygyermekre vágyott, de fiát, az ötödik szülöttet épp úgy szerette, mindenik gyermekét egyformán. Annak érdekében, hogy az öt gyerek magyar iskolába járhasson vállaltuk „a külön lakást”. A tanév ideje alatt ő egyedül maradt Vincen, amikor csak tehetett a hét elején egy-két napra meglátogatta családját Kolozsváron.”

Nagyon szerette és ismerte a történelmet. Az Árpád kori királyokat uralkodási sorrendben tudta és tőlünk, gyermekeitől is megkövetelte. Sokat olvasott, szépen szavalt – nemzeti, de főleg vallásos verseket. Gyakran hívták az egyházmegyébe, de az egész egyházkerületbe is különböző ünnepi alkalmakra szavalni.

Fontos volt számára a család! Édesapánk mindent megtett gyermekei becsületés, boldog gyermekkor biztosításáért! Megtanított mikor, hol, kinek, mit és hogyan kell mondani, hogyan kell viselkedni! Mi van a szűk családon belül és azon kívül is. Kinek mikor mit szabad, lehet vagy éppen kell mondani, s ez természetes lett számunkra. Az Alvinci parókia kertjébe úszó medencét épített (itt tanultunk meg úszni), és télen, szintén a parókia udvarán jégpályát varázsolt (itt tanultunk meg korcsolyázni). Munkára is nevelt. Szőlőben, a kertben is kellett dolgoznunk... mindenkinek megvolt a kis kertje – része, de a közösbe is ki kellett venni a részünket, mindenki a maga képességeinek és életkorának megfelelően. Megtanított arra, hol a helyünk, mi a feladatunk, mások elfogadása, segítése – nem Én vagyok, az első – figyeljünk másokra. Ami nekem nem jó az másnak sem. Gyermekként sokszor zúgolódtunk, hogy ezt másnak miért szabad... – azt mondta, lássuk, hogy „ilyenek nem szabad lenni”!

Szüleink gyermekeik nevelése érdekében, magyarságuk megtartása fejébe vállalták a számukra nehéz „különélést”. Nekünk, gyerekeknek jó volt, mert iskolai idő alatt Kolozsváron, szünidőben Alvincen éltünk.

Élmény így most visszaemlékezni a Alvinc és Kolozsvár, Kolozsvár és Alvinc közötti 110 km, két órás

útra, ami alatt csak mi és az Úr Isten voltunk. Az együtt töltött úton mindenről lehetett beszélni, énekelni. Így tanultuk meg a Himnuszot, a Szózatot és helyünket a világban.

Haladt a kor technikai fejlődésének megfelelően. Már az 50-es évek végén volt hajtásija, jogosítványa – 1960 oldalkocsis Simson motorbiciklije, amivel 1961-ben feleségével a tengert is „felfedezik”. 1964-ben megveszi az első autóját Opel Capitän, ezt 1967-ben egy Skoda 1000 MB-re cseréli majd végül 1979-ben egy kombi Dacia 1300.

Tágabb családi kötelékek is fontosak voltak számára, már az 50-es években is unokatestvérei közül Alvincen töltötték a nyarat *(különösen Dr. Péterffy Pál gyermekei - ők voltak a legközelebbi unokatestvérek)*, akiket testvérként szeretett!

Gyermekkori barátai Teleky Pál és Bardócz Aladár voltak, akikkel sokszor találkoztak és sokat beszélgettek. Jó baráti kapcsolatot ápolt a romai katolikus kollegával Bikfalvi bácsival a „kanonok úrral”.

A közegyházi életből is kivette a részét, mint számvevő sokszor járt egyházi vizitációba az Alsó-fehér Egyházmegyében. Sok Dél-Erdélyi magyar református gyülekezet ingó és ingatlanját mentette meg az „idegen szívűek” illetve az idő és „kor” markából. Határozott kiállásával, több alkalommal is megakadályozta, hogy egy-egy elnéptelenedett egyházközség úrasztalai terítőit, keresztelő kancsóit valamint úrvacsorai tányérjait és kelyheket (a klenódiumokat) Bukarestbe vigyék „kiállításra”. Tudta és gyakorolta: ha az ember valamit

átad az „ördögnek”, nagyon nehezen vagy talán soha nem kapja vissza.

Mindenhol „megkövetelte” az egyenes beszédet. Ha kellett szembe szállt az igazságért még a püspökkel is. Több ízben is mondta: *„Megmondtam nekik is, ha Kinizsi Pál feltámadna most, nem három törökkel táncolna... Egyikben a püspök, másokban az esperes, foga közt a szekuritáté embere.”*

Mindenkihez volt egy jó szava, értette nem csak az Isten szavát, de tudott beszélni a nép nyelvén is. Bocsánatot is tudott kérni, még a gyermekeitől is, ha véletlenül néha igazságtalan volt.

Szerette a növényeket, a virágokat. Az Alvinci parókián kialakított virágos kertje mindenki számára egy csoda volt. A különböző egyházközségek templomai udvarába virágokat és különböző gyümölcsfákat telepített.

Alvincen két árvizet is megélt, túlélte (1970 és 1975). Majdnem a semmiből kellett újjá építeni, lakhatóvá tenni a parókiát, a templomot. Az árvizek mindent vittek, de az ÚR segítségével talpon tudott maradni, hite nem rendült meg, hanem megerősödött. Ilyenkor is vallotta: *„Ne adjon az Úr annyi terhet, amit ki nem bírunk! – Azt bünteti, kit szeret!”*

Az Alvinci templom tetőszerkezetének a beszakadása után (1974) újra fedetti a templomot. Az 1975-ös árvíz után kőkerítést épít az Alvinci templom köré, ezzel is próbája megvédeni a templomot a sok betörés ellen. Bár fájó szívvel, de végül legjobb megoldásnak véelve az Alvinci templomot a helyi kereskedővel megegyezve „bútorraktárnak” adja ki, így maga a bútor tulajdonosa védi az ősi épületet.

Édesapját 1967-ben, Vilma testvérét 1981-ben, édesanyját 1983 telén veszíti el.

1983 októberében, Kolozsváron, halálos ágyán szóban és írásban hagyatkozik. Feleségét és gyermekeit arra kéri, hogy ne kérjék vissza a család szőlőjét az egyháztól, amíg vissza nem kapja az egyház a földjeit „ne némuljon el az Alvinci anyaegyházközségben a magyar református templomokban az Ige, hadd szóljon vasárnaponként a harang Alvincen, Szászsebesben...”

Mindenkitől igyekszik elbúcsúzni, aki meglátogatja attól szóban, mástól írásban. Levelet küldött a gyülekezeteinek ahol szolgált, és a kollegáknak- legyen az bármilyen felekezetű vagy nemzetiségű.

1983. december 2-án a Kolozsvári Farkas utcai templomban ravatalozták fel, ahonnan több mint 60 lelkipásztor a kiterjedt család körében sok száz barát és ismerős kísérté el földi maradványait a Kolozsvári Házsongárdi temetőbe, és a gyerekként elhunyt unokatestvére Péterffy Attila mellé temették.

Nehéz volt írni, sok minden kimaradt. Hálás vagyok az Úrnak, hogy ilyen őseim vannak, hogy ilyen nevelésben részesültem, ahol megtanítottak, hogy kell egyenes tartással viselni a mindennapi megpróbáltatásokat. A család a legnagyobb, legerősebb kötelék, mely még a nehézségek közepette megerősödik. Ha van alap, akkor jöhet bármi – az Úr segítségével átvészeli. Remélem az ősi szikrát tovább is tudjuk adni – ez a mi feladunk is. Köszönöm, hogy ilyen családhoz tartozok.

A testvérek nevében,

2019. április hava, Nyíregyháza

Péterffy Kund

KÖZÖSSÉGBŐL KÖZÖSSÉGBE

A név az kincs.

Az Úrnak 2019. esztendeje előtti mintegy hatszáz évnyi időből, a felmenőink egész kivételes tehetségét, szívósságát, valamint az évszázadok mostoha körülményei között edzett ősök erejét hordozza valamennyi kibédi Péterffy leszármazott, legyen lett neve írva *Péter-fi,-ffi,-fy,-ffy*. Felmenőink, kikről csak foszlányokban tudunk arról, hogy ők kik is voltak, hogy hol is léteztek – hisszük, hogy ha a maguk idején Isten szolgálatába álltak, élnek. Élnek, mert Isten szent kegyelme szerint nevük be van írva az Élet Könyvébe, s majd találkozunk velük az örökkévalóságban. Bizodalmunk, s hisszük, hogy nem csalfa vak reményünk az, hogy valamennyien a maguk idejében hűségesen helyt álltak itt a földön, s nem hoztak szégyent arra a névre melyet ők is mint mi, kaptak s kaptunk.

Mi a nevünket Édesapánktól kaptuk, néhai Péterffy Árpád református lelkésztől, aki nem érte meg életének a 61.-dik évét. Számunkra, gyermekeinek (Tünde, Csilla, Melinda, Lilla és Kund) Ő, - a mi Édesapák -hagyta örökségbe nem csak ennek az ősi székely családnak a vezetéknevét, hanem vele együtt azt a nagy kincset, mely valóban törékeny, s ahogy az Igében írva van „cserépedényben van”.

Nevet és benne kincset kaptunk. S mert kaptuk, ápoljuk! Ápoljuk és gyarapítjuk, s tovább adjuk nemcsak a nevet, de ennél sokkal többet, mert vele és benne azt a kincset, melyért az önfeláldozó ősök egykor, ha kellett vérükkel is fizettek.

Gyökér. Család. Közösség.

Volt, van és lesz. Isten és ember. Közösség nélkül semmi sincs. A közösség az a gyökér, amely az elhalt magból felnöveszt egy fát, mely majd gyümölcsöket hoz, a közösség az a gyökér, ami kapaszkodóul szolgál, amikor el kell indulni az életben. A család az ,amelyben mindent megélhetünk, amit az Istentől kaptunk, ezért „nincs mese” minden földre született ember fiának tartoznia kell. A közösségben érvényesül az egyéni tudás, a tehetség, a munka. A közösség az a tükör, a közösség az a szokásrend, a hagyomány, a hagyaték. Ha nincs közösség, akkor belép a hiányérzet.

Isten nélkül nem család a közösség. Család nélkül nincs gyökér.

Édesapánk szolgálati helye leginkább Alvinchez köthető, Dél-Erdélyhez a Gyulafehérvártól alig tíz kilométerre fekvő, Maros menti, Árpád kori, ősi településhez. Ezen a vidéken a Maros folyó még csak a középső szakaszában tart, de már egészen kiterjeszkedik, és megannyi víznél belterjesebben viseli magát, s ha kell utat tör magának, s ha tud marad az ősi kövek felett nem sietve. A Maros folyó e szakaszának vonzásában éltek és haltak egykor a habánok is, akik közé Édesapánk édesanyja Fekete Katalin is tartozott. Ugyanitt, Alvincen

élt és tevékenykedett 1546 körül Martinuzzi Fráter György, akit György barátként, illetve pálos szerzetesként majd Nagyvárad püspökeként később pedig Esztergomi érsekként, bíborosként is számon tart a történelem. De itt született Kemény Zsigmond, író és politikus, aki Jókai Mór társaságában a magyar romantikus regényirodalom egyik legnagyobb alakja.

Ezen a vidéken szolgált már Péterffy (-fi) László református lelkész felmenőnk is, és itt vállalt szolgálatot Édesapánk is 1950-ben. Az Alvinci parókián születtek azok a prédikációk, melyeken keresztül hitvalló őseink „az Istennel még magyarul beszélők” szívébe és lelkébe az örök élet reménységét ültették. Gyermekkorunkban az Alvinci parókia ebédlőjében még hatalmas könyvespolcok voltak, melyeken tömött sorokban álltak a könyvek. A könyvespolcok első soraiban, szemmel láthatóan helyezkedtek el azok a könyvek melyek „hétköznapiak” is jók voltak. Ezek voltak azok az „újkori” magyar kiadványok, melyeket, ha nem is jó szemmel néztek az „inspektorok”, de melyek felett kénytelenek voltak szemet hunyni. A „színes borítású könyvek” mögött húzódtak meg az „Indexre tett” írók, könyvek, közöttük Márai Sándor, Nyíró József, Passuth László, Makkai Sándor, Wass Albert. S ki hitte volna, hogy éppen ezek a „rejtőzködő írók”, s „rejtett könyvek” kezdték el formálni azt az egyéniséget mely által mi, Péterffy leszármazottak emberebb ember és magyarabb magyar lettünk. A sok Alvinci esemény között a hatalmas könyvtár volt az egyik „gyökérerősítő szer”.

A szőlő. A mi szőlős hegyünk.

Egy másik gyökérerősítő szer volt a mi szőlősünk. Merítő határában a Maros partján, (Alvinctől mintegy szűk hét kilométerre), ahol az anyaföld már igencsak homokos és palás, a szelíd hegyek és nyirkos völgyek világában, ott ahol már gyéren akad egy-egy bársonyos, verőfényes füves-virágos rét is, ott van ma is a család szőlős kertje. Egy nagy és egy kisebb vízmosás közepette fekszik a családi birtok, melynek lábánál még a Maros is nagy ívben elfordul déli irányba, hogy utat törjön magának, s békében hagyja a dolgozni akaró kezeket. Édesapánk vásárolta ezt a hegyoldalt, még legény korában. Talán egykor csend, némaság és mozdulatlanság volt erre is, mint valamikor mindenütt a vízözön előtti időben. Számunkra olyan világos volt ez a hely, mint a mosolygás. Itt a nap is korábban kelt, és később tért nyugovóra, mint máshol, és a szél, ami sokszor fújt ezen a vidéken, az sem sírt itt úgy, mint máshol. Legalábbis nekünk nem! Itt mosolygott igazán sokat a mi családuk, a régi „komoly” világban. Mikor tulajdonba vette édesapánk ezt a helyet, a szegény kis falvakat összekötő út lent haladt egészen a Maros partján. Idő multával nemcsak a víz tört erre is utat magának, hanem az ember is. Mire mi felfedeztük ezt a hegyoldalt, már a mi szőlőskertükön keresztül vitt át az út a románok lakta vidékre, a nagy országútra tartva, befelé a nagybetűs életbe. Így már gyermekkorunkba

észleltük, hogy velünk az élet nemcsak feljön a szőlősbe, de a világ által át is halad rajta. A világ legfurcsább kertje ez, Erdély közepén.

Édesapánk nagyon szerette a növényeket. Mi öten úgy nőttünk fel, hogy részesei voltunk annak, hogy Édesapánk sok szép kertet gondozott és számtalan gyümölcsfát ültet. Mint család, szülők és gyerekek együtt szépítettük s ültettük a különféle virágokat és gyümölcsfákat nemcsak Alcincen, hanem Dél-Erdélyben sok-sok református templom és parókia kertjébe. Az emberek lélkébe Istenbe vetett hitet s az egyházi ingatlanok kertjébe nemes növényeket ültettünk, nemcsak azokba a gyülekezetekbe ahol Édesapánk szolgált, de azokba is ahol már a magyar szó elhalt, s biza magyar emberfia is alig élt. Ezekben a „csemete ültető akciókban”, Édesapánk arról beszélt nekünk (gyermekének és néhány „segítő” atyafinak), hogy amit most teszünk annak a jövőben, (de nem a közel jövőben) lesz meg az igazi virágja s majd a maga idejében a gyümölcse. Bár mi nem sokat értettünk ekkor még belőle, mégis mindig kitartóan beszélt arról, hogy: „Megmentjük a Kárpát medence őshonos virágait és gyümölcsfáit - közösség erősítő szándékkal.” Miközben erről beszélt, valaki ásta a gödröt, másik készítette elő a virágpalántát vagy a facsemetét, majd a behelyezést és a „hantolást” követően együtt hordtunk a vizet és öntöztük meg az elültetett növényt. Mi még akkor nem tudtuk mit is teszünk! Mi csak azt gondoltuk, hogy azért kell ültetni azt a sok virágot és fát, hogy „kívülről” vagy „messziről” az idegen szívűek úgy lássák, hogy annak a lakatlan templomnak vagy parókia kertnek van gazdája, hogy nem

elhagyatott. És valóban így is volt. Azoknak a kézzel épített otthonoknak, akár Isten házának, vagy Isten szolgájának az otthonának volt gazdája! Gazdája volt, s *azóta is*, maga az Isten, s pásztora volt valamennyinek Édesapánk (Péterffy Árpád) s közben mi, akik velük együtt ott voltunk, *Istennel és Édesapával*, mi bojtárokká cseperedtünk.

Istennek hála Édesapánk ebben a „plántáló” munkában nem volt egyedül, ugyanis voltak azon a vidéken úgy egy fél tucattal, akik az ősi kultúrának a felelősségével éltek. Magyar református lelkészek és katolikus papok együtt örökölték meg és éltették túl azt az ősi magyar paraszti észjárást, hogy lehet s kell józan ésszel, irányíthatatlanul, függetlenül, a kapott tudással élni és maradandót alkotni. Édesapánk úgy élt, hogy példát mutatott – lehet Istenhez és emberhez úgy viszonyulni, mint ahogyan az Isten képére és hasonlatosságára teremtetett ember egykor viszonyult az élethez, mint szakrális léthez. Istenhez tartozóan, közösen cselekedve a közösségért, úgy hogy közben láthatatlanul szövődik „a jövő szövete”, amiben helye van a hétköznapiakban a munkának és hét végén az ünnepnek. Bennünket ilyen ősök neveltek, s ezért gyermekkorunkban olyan „szakrális lét vett körül”, ahol ha elhangzott az a szó, hogy: Isten, hit, család, születés, gyermek, férfi, nő, idős, fiatal, haza, nemzet, ünnep – ugyanarra gondoltunk, s gondolunk ma is.

Mi, a bojtárok - csemeteként, szüleink révén megkaptuk a remény receptjét: szándék, elhatározás, tett, együtt cselekvés és felelősség vállalás! Akkor az 1970-1980-as években számunkra csak egy kert volt, az

Alvinczi templom és parókia kertje, de mi mind az ötön magunkkal vittük ezt a remény receptet, s az óta osztjuk, amerre csak járunk, igaz ötön öt felé! Ezt kaptuk, s ezt adjuk - leginkább hagyatékba, „örökségbe”. (*„A harcot, amelyet őseink vívtak, békévé oldja az emlékezés - s rendezni végre közös dolgainkat, ez a mi munkánk; és nem is kevés.” József Attila, A Dunánál*)

Édesapánk szerette a költészetet. Sok verset ismert, sok verset szavalt és örököltetett tovább. Mi még nem tudtuk, de érzetük ahogy Bódás János vagy más költők istenes verseit szavalta, hogy a költészet veszélyes. Veszélyes, mert identitásképző és megpengeti azokat a húrokat, amelyek az ember szakrális létének a mélyén vannak, s melyekről nem szívesen beszél az ember vagy legalábbis nem akárki előtt vagy akárkivel.

Emberek, akik voltak, történetek, amik elmúltak.

1983 nyár elején Édesapánk nagyon megbetegedett. Nagybátyja, Dr. Péterffy Pál sebész főorvos Marosvásárhelyen megvizsgálta, megoperálták majd haza küldték. Így került gyógyíthatatlan betegen Kolozsvárra, a családi házba, halálos ágyába, s nem mehetett soha vissza Alvincre.

Mikor közelgett édesapánk búcsú órája, senki sem akart „kéznél” lenni. Jöttek sorra a barátok, egyházi és világi berkekből, jöttek, hogy még egyszer a múltó időben egymásnak szóljanak valamit, leginkább azt, hogy *„az üdvözül mégis, akinek Krisztus a barátja”*. Mindez idő alatt, mi a család tagjai, halkan néztük egymást, és a kolozsvári családi házban, vénülő csendben húsz

esztendő és még több idő teltével, talán egy egész életet pergettünk le magunk előtt, azt ami elmúlt, s azt ami újra és újra úgy támadott fel, mintha az örökkévalóság szállt volna közénk. Emberek, akik voltak, történetek, amik elmúltak, munka, tanulás, szolgálat és vígasság, szemekből kicsordult könnyek és visszafojtott, eltemetett keserőségek, duhaj örömök és verejtékes tusakodások; minden-minden, kicsi és nagy, komoly és nevetséges ott élt újra, keveredett, beszélt, sírt és kacagott bennünk, a családban a hét ember szeme előtt, a homályosodó szobában. ...Meghalni készült a családfő. És hagyatkozott a felesége, kivel majd negyed évszázad alatt annyi mindent átéltek, hogy elégnek tudható talán még két teljes életnek is. A testben meggyengült családfő ekkor erősítette meg a párjában, és a szó legnemesebb értelmében, a szolgatársában, hogy a legfontosabb, hogy az utódok igaz emberek legyenek. Elcsukló hangon szólt, s megalázkodva kérte: *„Gyermekeink legyenek több ember, mint mondhatni én is voltam, s mint azok, akik most ágyamhoz is eljöttek. Mert ezek is emberek, de a mi gyermekeink, nálam, s ezeknél is emberebbek tudnak lenni.”* Akkor újra megerősítették egymásban, hogy a négy leányt és az egy fiút azért kapták, hogy tovább adhassák az ősök hagyatékát. Mindazt, amit kaptak, maradéktalanul tovább kellett örököltetni. Nemcsak a nevet!

Nap mind nap, míg a lélek adója adta, így álltunk várva, soha sem felkészülten, s bár nem vártuk, de szinte szemmel láttunk az elkerülhetetlent, hogy az egykor erőszakadtáig küzdő Édesapa, a családfő nemsokára nem csak a fizikai erejét veszíti el teljesen, de lelkét is

hamarosan visszaadja teremő Urának. Virradattól napszálltáig teltek így a súlyos napok. Nekünk, a családnak, a szülőknek és a gyerekeknek néma szókkal, hangtalan beszéddel, gyermeki imával. S aztán... Isten adta, Isten vette el – előbb a napokat, majd Péterffy Árpád életét.

Akkoriban úgy éreztem, hogy magunkra maradtunk! Bár „csak” Édesapa halt ki a családból, mégis az volt az érzésünk, hogy magunkra vagyunk hagyva. Magunk maradtunk, és nagyon magunkba.

Magunk voltunk, de mégsem, mert a drága fiatal özvegy Édesanyánk mindent megtett azért, hogy mi az „öt árva”, az Édesapjukat vesztett öt gyermek, semmiben se érezzünk hiányt, s valamiképpen el ne veszítsük az Istenbe vetett hitünket. Édesanyánk példamutató gyásza is elég volt ahhoz, hogy megerősödjünk, s mint egy megcsorbult család tagjai jobban ügyeljünk egymásra.

Magunkba voltunk nagyon, biza nagyon magunkba, de voltunk! Ahogy teltek a hetek egyre jobban sajdukt fel bennünk egy hiány, mert a gyökér megsérült, mert nagyon hiányzott a családfő. Kimondatlanul is tudtuk, hogy valamennyien mások lettünk és leszünk. Édesapánk halálának idejére (a kommunista rendszer) szétverte a családokat, s sokan szerették volna, hogy a mi családunk is szétessen. Istennek hála ez nem történt meg, mert mindaz amire szüleink tanítottak, a mi neveltetésünk kezdett „beérni”. Édesapánk bár eltávozott közülünk, de az ő „szelleme” (léte) nem szűnt meg, legfeljebb a hozzá való viszonyunk változott meg.

Akkoriban sok kérdés vetődött fel hirtelen bennünk, de talán a legnagyobb az volt, hogy lesz-e még valaha a

lelkünknek ünnepe? Fel-e tudjuk-e még „emelni a szívünket”? Tudtuk, bár legtöbbször nem éreztük: van Gondviselő! Tudtuk, hogy az egész kerek teremtet világ „Isten temploma” és azt is, hogy az Isten él! De ahhoz hogy kapcsolatunk legyen vele kerestük a „szakrális teret”, melyet születésünktől fogva Édesapánk környezete „teremtett” meg számunkra. Sokszor vetődött fel bennünk a fundamentális kérdés: Kik vagyunk? Hova tartunk? Mi az életünk értelme? Isten folyamatosan vonzott, maga felé, de valahogy másképpen mint korábban. Bizonyosak voltunk abban, hogy valóban csak az Isten tudja, mi miért van!

Ami nagyon fájt még akkor nekünk, hogy tőlünk száztíz kilométerre, Dél-Erdélyben maradtak azok a templomok, amelyeknek falai között felnőttünk. Azok a szakrális épületek, amelyeket Édesapánkkal együtt annyira szerettünk, s annyit látogattunk magunk, magunkba –együtt. Hiányoztak azok a kézzel épített régi örökségek, melyeket édesapánk felnőtt fejjel mi pedig gyermekfejjel kezeinkkel és verejtékünkkel építettünk be életünkbe. Az épített örökségek távolsága csak növelte a magunkba maradás fájó, sajgó érzését! Mi úgy nőtünk fel, hogy meg kell védeni a templomot, az „épített örökséget”, mert a templom egy „olyan” hely ahol „le lehet eresztetni a gyökeret”, ahol meg lehet kapaszkodni annak érdekében, hogy felfelé tudjunk „törni”, amikor akadályba ütközünk a hétköznapi világában.

Tudtuk, hogy bár Isten nem lakik kézzel épített templomban, mégis kellett egy hely, ahol újra közel érezhettük magunkat Istenhez. A dél-Erdélyi templomok ilyen helyek voltak számunkra, s ott Isten Szent Lelke

által nemcsak a másik emberrel találkoztunk, hanem a Teremtőnkkel is. Ehhez újra kellett értelmeznünk a családi kört, akikkel közösen együtt „ültük körül” az asztalt. És ehhez kellett egy „új” templom, ahol a „nagycsalád tagjaival” közösen ölelhettük át lélekben Istent és egymást!

Sokáig töprengtem azon, hogy: miért kellett nekünk olyan hirtelen „eljönni” Alvincről, miért kellett olyan hamar felszámolni a dél-Erdélyi életünket?!? Miért kellett nekünk egy olyan városba költözni ahonnan nemcsak Mátyás király hiányzott, de az igazság is csak a hetilap nevébe burkolózott (a kolozsvári napilap címe *Igazság* volt). Kolozsvár egykor Erdély fővárosa volt, de a szocializmus éveiben szinte ipari várossá „nőtt”, s az a korszak, amikor „végleg” oda költöztünk azt hangoztatta, hogy a szocializmus a jövő. Egy számunkra „idegen” nagyvárosba kerülnünk, Édesapa nélkül, (egyházi) közösség nélkül, oda, ahol külsőleg minden más volt. Alvincen napi szinten találkoztunk a „földhöz kötött”, emberi sorsokkal, ahonnan bár a paraszti kultúra már kikopóban volt (mert földjét elvették, állatait elvették), mégis fel-fel ütötte fejét a józan paraszti ész. Hirtelen ott találtuk magunkat szülővárosunkban idegenként. Többszörösen megbántva, kifosztva, csalódottan. Egy olyan „környezetben” ahol nemcsak minden, de szinte mindenki is más volt. Szinte fájt a „családi kör” veszte, az, amitől hirtelen elszakadtunk, s hirtelen magunkra maradtunk Édesanyám (Felméri Gertrúd), négy nővérem (Tünde, Csilla, Melinda és Lilla) és én. Pedig még nem is tudtam, honnan is tudhattam volna, hogy pillanatokon belül, kíméletlenül tör ránk a nagybetűs élet.

Gyökereinket megvagdosta, sokszor úgy éreztük, hogy elveszítjük azt, ami eddig kapaszkodóul szolgált, a gyökereket... S mert élni kellett, kerestük a kapaszkodót! Tudattalan gyermek – elkezdtem kérdeni, hogy mi a baj? Vagy – velem mi a baj? Évtized (ek) múltán kezdtem el olyan emberekkel találkozni, olyan gondolatokkal és közösséggel találkozni, akikkel, amik között s ahol otthon éreztem magamat. És akárhol éltem (Erdély, Sárospatak, USA, Sydney) elkezdtem otthon érezni magamat. Ezek a közösségek elkezdtek engem vissza vinni a gyermekkorom világába, oda, abba a világba, amelyekbe én gyermekként otthon éreztem magamat.

A „Valahol” szabadsága vagy a „Bárho” szabadsága. (A jött és a jött-ment.)

A Valahol szabadsága lélekben odakapcsol bennünket ahonnan származunk. Ezt a „gyökeret” kötöttségként is megélhetünk, hogy köt, korlátoznak bennünket. Mert meghatároz valamennyiünket a szülői ház, a szülőföld feletti égbolt, az a földrajzi határ melyet egykor körénk húztak. Ezért bárho is legyünk a világban, „valahol” mégis otthon vagyunk „benne”.

A Bárho szabadsága a már gyökértelen, vagy gyökerét szakított, vesztett ember „szabadsága”. És ez nem a „talpra esett” ember állapota, hanem a jellemtelen emberé. Aki a Bárho szabadságára esküszik (mert világfi), az valójában sehol sincs otthon. És úgy gondolja, hogy mindenütt szabad, hogy mindenütt jól érzi magát, hogy mindenütt neki áll a világ! A világ korszelleme el is hiteti ezt vele, sőt azt is elhiszi, hogy soha nem is volt gyökere, és nincs is szüksége gyökerre.

Isten él. Segít. Vigyáz ránk. Ő az, aki hagyja, hogy legyenek nehézségeink, de mindig ott van. Ő Immánuel!

A Valahol szabadságát adta az Úr Isten az első emberpárnak és azóta is adja az Isten a Valahol szabadságát minden embernek! A Valahol szabadsága, mely az Istentől kapott szabadságunk, megtart bennünket mindaddig, amíg magunk fel nem adjuk, s magunkat sem értve miért, kívánunk bárhol szabadok lenni.

Ezeket írtam én, Péterffy Kund Ausztráliában szolgáló magyar református lelkipásztor, az öblök partján levő Sydney városában, húsvét havában, amikor jegyeztünk 19-et 2000 felett.

Képek

Péterfi Elek

Hegedűs Lajos

Csissér Zsigmond és Péterfy Juliánna

Lutsay Albert és Hegedűs Ágnes

Péterfi Lajos

Lutsay Albert és Hegedűs Ágnes

Péterfy László /1985/ 75 éves

Péterfi Károly családjával

Családi ünnepségkor tizen az öreg anyósok körül /1934/

A nyárádselyei templom. Péterfi Károly és gyülekezete építette.

A mályai templom. Péterfi Lajos és gyülekezete építette.

Bp. Soroksár-Újtelep temploma, Péterffy György és gyülekezete építi

Vadasd temploma, Péterfi Elek és gyülekezete építette

Kacsó István festménye: Kibédi református templom

Péterffy Árpád lelkész

1942 – Nagyenyed

Péterffy Árpád lelkész

1980 - Marosvásárhely

PÉTERFFY ÁRPÁD - 1972 - Alsó- Fehér megyei református értekezleten

**Felméri Gertrúd (Péterffy Árpádné) ölében első szülött leányuk (Péterffy Tünde)
és Péterffy Árpád - 1960**

Dr. Péterffy Lajos, Dr. Péterffy Erzsébet, Dr. Péterffy Árpád, ifj. Dr. Péterffy Pál

Dr. Péterffy Árpád szívsebész

13.

MÁTYUS ISTVÁN

1725 Kibéd–
 1802 Marosvásárhely